İSTANBULUM

37

Kısa Metrajlı Film Tadında
Eyüp

Süleyman Faruk Göncüoğlu

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti

heyamola yayınları

EYÜP: KISA METRAJLI FİLM TADINDA

Süleyman Faruk Göncüoğlu

Heyamola Yayınları - 2009

İstanbul'un Kıyısındaki Eyüp'te, Zamanı Durdurmak...

Fethi yaşayarak ilk karşılayan semt, Eyüp Sultan, ziyaretgâh mekânı, Haliç'in yeri, ruhları ferahlamış zikir sonrası Bektaşi dervişlerin yüzlerini rüzgárıyla yıkayan, Necip Fazıl'a yeni bir dünya kuran. Çayın en güzel deminin, güvecin en güzel tadının alındığı, Eyüp halkasının icat edildiği, Sanayiyi, fabrikaları, zarafeti, çirkinliği, kurtuluşu, temizliği art arda yaşayan, şimdilerde neyi yaşadığını karıştırmış bir Eyüp! Onun hikâyesini iki İstanbul âşığı Bengü Tiryakioğlu ve Bedia Büyükgebiz ne güzel yazmışlardır! Söz konusu önemli eser, onların duygularının, arayışlarının, yaşadıklarının ve hayal kırıklıklarını dile getirdikleri kelimelerin yazıya aktarıldığı bir çalışmadır.

Her daim birleştirici olan ve sinesinde her rengi, her insanı, her kültürü barındıran bir âlemdir burası. Her konuğuna sırrını açmayan bir kitap, her sevenine yüzünü göstermeyen nazlı bir dilber, her bakana hakikatleri yansıtmayan bir aynadır.

Herkesin hayallerini süsleyen bu şehirde doğup büyüdüm ben. Herkes gibi ben de kendimde onu çok farklı kılmış, kökleri ta Roma'ya uzanan İstanbul Ağacı'nın bir yaprağı olmuştum. Hiç saygısızlık etmedim bu şehre. İstanbul'u, İstanbullu olmayı öğrendim ve böyle yaşadım. Yıllar geçti, bu şehir beni hiç küstürmedi kendine. Ne trafiği ne de o herkesin şikâyetçi olduğu, her geçen gün artan kalabalığı takıldı kafama. Kim yaşarsa yaşasın, kaç kişi olursa olsun, bana sunduğu koku değişmedikçe yeri de hep baki kalacak bende.

Eyüp Sultan'ın geçmişi ve geleceğini onlar yaşadılar. Bizler sadece kâğıtları savurduk.

Her daim birleştirici olan ve sinesinde her rengi, her insanı, her kültürü barındıran bir âlemdir burası. Her konuğuna sırrını açmayan bir kitap, her sevenine yüzünü göstermeyen nazlı bir dilber, her bakana hakikatleri yansıtmayan bir aynadır.

Herkesin hayallerini süsleyen bu şehirde doğup büyüdüm ben. Herkes gibi ben de kendimde onu çok farklı kılmış, kökleri ta Roma'ya uzanan İstanbul Ağacı'nın bir yaprağı olmuştum. Hiç saygısızlık etmedim bu şehre. İstanbul'u, İstanbullu olmayı öğrendim ve böyle yaşadım. Yıllar

geçti, bu şehir beni hiç küstürmedi kendine. Ne trafiği ne de o herkesin şikâyetçi olduğu, her geçen gün artan kalabalığı takıldı kafama. Kim yaşarsa yaşasın, kaç kişi olursa olsun, bana sunduğu koku değişmedikçe yeri de hep baki kalacak bende.

Ne var ki geçenlerde arkadaşlarımla sohbet ederken öğrendiğim bir şey beni oldukça etkiledi. Dervişler geldikleri şehrin manevi büyüklerinden kalben destur almadıkça o şehre girmezlermiş. Uzun uzun düşündüm bu konuyu ve mantıklı buldum. Şehirlerin kendilerini ayakta tutacak dinamiklere ihtiyacı vardır. Bu dinamiklerden en önemlisi de o şehirle özdeşleşmiş kişilerdir. Konya'nın Mevlana'sı, Maraş'ın Sütçü İmamı...

Şöyle bir gözden geçirdim geçen onca senemi ve sonra İstanbul'un en önemli kişilerinden birini atladığımı fark ettim. Değil iznini almak, ziyaret dahi etmemiştim. Ne kadar üzücü, oysaki Eyüp'te doğmuştum. Hayâ ettim kendimden, bir an evvel doğduğum ve on bir yıl yaşadığım semte adını veren Eyüp Sultan Hazretleri'ni ziyaret etmeli, onun iznini almalıydım.

Ben bu düşüncelerle meşgulken, çocukluktan bu yana ortaokul ve lise yıllarını saymazsam, hiç ayrılmadığım bir arkadaşım geldi yanıma. Merak etmiş olmalıydı ki, neyim olduğunu sorunca durumu anlattım. Biraz garip gelse de hoşuna gitti bu isteğim. Bakışlarında define haritası bulmuş bir hazine avcısının muzip ve biraz da çocuksu ifadesi vardı. Dostum Adalet'in bu heyecanını görünce benim de içim kıpır kıpır oldu. Hemen ertesi gün bu ziyareti beraberce gerçekleştirmeye karar verdik.

Güzel bir mayıs sabahına uyanmıştık. Adalet ile Eminönü'nde buluşup Eyüp'e geçtik. Otobüsten indiğimiz durak Zal Mahmud Paşa durağı idi. Eyüp'e adımımızı atmamızla bizi Osmanlı Devleti'nin önemli paşalarından II. Selim'in damadı Zal Mahmud Paşa karşılamış oldu. Kimdi bu Mahmud Paşa diye sesli düşününce, Adalet'in ağzından bilgiler dökülmeye başladı. Anlaşılan epey hazırlıklı gelmişti bu ziyarete ve ben gezinin ilerleyen saatlerini de hayal edince gençliğinden bu yana tarihe, mimariye merakı olan bu insanla uzun yıllar geçirdiğim için şükrettim bir kez daha.

Mahmud Paşa Bosnalıydı. Enderunda yetişmiş ve Kanuni'ye büyük bir hizmetinden sonra kendisine Zal (Pehlivan) unvanı, rütbe ve atiye verilmiş, yani lütufta bulunulmuş ve hediye de verilmiş. Önce Halep, sonra Anadolu Beylerbeyi olup vezaret verilip paşa olmuş. Bir yazarın naklettiğine göre Mahmud Paşa'ya 'Zal' namını kazandıran büyük

hizmeti, Kanuni'nin Konya Ereğli'de bulunan oğlu Şehzade Mustafa ayaklanmasını bastırıp, O'nu yere yatırarak elleriyle boğmasıymış. Paşa olduktan sonra Şah Sultan ile evlendirilmiş. Şah Sultan ile birbirlerini çok seven Zal Mahmud Paşa birçok hayır işinde bulunmuşlar. Defterdar Caddesi ile ismini taşıyan cadde arasında camii, medrese, türbe, kütüphane ve çeşmeden oluşan bir külliye yaptırmıştır. Külliye Zal Mahmud Paşa'nın ismini taşıyor olmasına rağmen, kayıtlarda, bu külliyenin yapımında, daha çok Şah Sultan'ın katkısı olduğu geçiyormuş.

Adalet bunları anlatırken, bir yandan da karşıdan karşıya geçmiş, Zal Paşa Caddesi'nden ilerleyerek caminin önüne gelmiştik. Buraya kadar gelmişken Evliya Çelebi'nin 'Camilerin en güzeli Zal Paşa Camii ki; irem bağı içinde iki tarafı yol ve pek parlaktır. Osmanlı ülkesinde olan vezir camileri içinde bundan nurlusu yoktur. Üç yüz altmış altı cam billur ile süslüdür...' dediği Mimar Sinan eserini görmemek olmazdı.

Avlu kapısından içeri girince, sağımızda Evliya Çelebi'ninkiyle aynı duyguları hissettiren nurlu camii, solumuzda medresenin "U" şeklinde olan birinci kısmı duruyordu. Camiye girince, içimden 'Hey Koca Sinan yine konuşturmuşsun sanatını!' dedim.

Camiden çıkınca buraya yakışır güzellikteki şadırvanda elimizi yüzümü yıkadık. Kenardaki basamaklardan külliyenin diğer yanına indik. Yeşillikler içindeki bu kısımda sizi türbe ve medresenin ikinci bölümü karşılıyor. Defterdar Kapısı'ndan çıkınca da solda bir çeşme gözünüze çarpıyor.

Camii gibi türbe ve medrese de Sinan eseri. Külliyenin bu kısmındaki medrese bugün Mehterhane olarak kullanılıyormuş. Biz bahçeyi hayran gözlerle incelerken buradaki çay ocağının işleticisi de bizi izliyormuş. Seslenip 'Size birer çay ikram edeyim.' Deyince, böyle bir yerde bu cazip teklife hayır diyemedik ve masalardan birine oturduk.

Nurettin Bey, bir yandan çayları servis ederken bir yandan da merakını gidermeye çalışıyordu. Nereden geliyorduk? Bu iki yaşını başını almış kadın ne yapıyordu burada meraklı gözlerle? Araştırma mı yapıyorduk? Ziyaretçi miydik? Bu soruların cevabını bir an önce almak istercesine hemen getirdi tavşankanı çaylarımızı.

Birer yudum alınca artık bir açıklama yapmanın zamanı gelmişti. Sadece merakımızdan ötürü burada olduğumuzu, gezmeye geldiğimizi söyledik. Nurettin Bey'in yüzünde bir tebessüm belirdi. Tepsiyi çay ocağına bırakarak bir çay da kendine doldurup geldi yanımıza. Bir

iskemle çekip oturdu.

- Ah hanımefendiler sizler de bilirsiniz pek tabi, şimdiki nesil tarihiyle pek alakadar değil. Gençler öyle merak ettik deyip girmiyorlar buralara, koklamıyorlar havasını şu kutsal ortamın. Genelde araştırmacılar, hocalar ve çeşitli meslek gruplarından insanlar geliyor. Ya da işte sizin bizim gibi yaşını alanlar vefa borcunu ödüyor ziyaret ederek. Siz sadece tarihe meraklıyız, gezmeye geldik deyince çok hoşuma gitti.

Bir an durdu ve çekingen bakışlarla bize baktı. Karşısındaki iki hanıma, 'yaşını başını almış' tabirini kullandığını hatırlayıp kızardı birden Nurettin Bey. Biz de onu daha da mahcup etmeden müsaade isteyip çay ve güzel sohbeti için teşekkür ettik.

Külliyeden çıktığımızda vakit öğleyi geçmişti. Defterdar Caddesi'nden, indiğimiz durağa doğru yürümeye başladık. Eyüp'ün içine giden yola döndüğümüzde, gördük ki, caddede sağlı sollu çiçekçiler vardı. Çeşit çeşit ev ve bahçe çiçekleri... Çiçeklerin kokusu bizi mest etmiş, bu kadar değişik ve güzel çiçekleri bir arada görmekse bir an için nerede olduğumuzu unutturmuştu. Bu kısa şaşkınlıktan sonra Eyüp Camii'ne doğru ilerlemeye devam ettik. Nihayet Eyüp Camii'nin avlusu görünmeye başlamıştı. Oldukça heyecanlanmıştık fakat bunun tam tersine adımlarımız yavaşlamıştı. Sanki bu yol hiç bitmesin istiyorduk; ama işte gelmiştik caminin önündeki meydana.

Caminin avlusuna doğru yaklaştığımızda rahat yürüyemediğimizi fark ettik. Meydandaki inanılmaz kalabalık bizi, adımlarımızı sürekli kontrol etmeye ve bedenimizi kimseye çarpmamak adına sağlı sollu hareketler yapmaya zorluyordu. Kalabalığa bir anlam veremeden zorlukla yürürken sessizliğimizi ben bozdum:

Belki özel bir gündür ne dersin? Yoksa bu kadar insanın bu saatte burada oluşu normal değil bana göre.

- Bence de. Gel soralım birisine, bugünü özel kılan neymiş, öğreniriz şimdi.

Günün ehemmiyetini sormak için birisini ararken kendimizi bir anda caminin ana kapısında bulduk. Gözlerimiz herhangi bir kutlama yazısı aradı ama hiçbir yazı yoktu. Merakımız biraz daha arttı; acaba neydi bu günü özel kılan ve bu kadar kişiyi buraya getiren şey? Avluya adımımızı atmamızla birlikte Eyüp Camii'nin kendine münhasır kokusunu yavaş yavaş içimize çekmeye başladık:

- Lokumu alan miniğe bak! dedi Adalet. Ne de güzel teşekkür etti teyzesine.

Biz de aldık birer tane ikram edilen lokumdan.

Allah kabul etsin. Bir şey soracaktık; bugün özel bir gün mü? Oldukça kalabalık geldi de bize, merak ettik açıkçası.

- Sağ olun. Zannettiğiniz gibi bugün özel bir gün değil ama içeriye girin, o zaman aradığınız cevabı bulacağınızı düşünüyorum. İyi günler.

Bu cevap bizi biraz şaşırtmıştı ama lokumu veren bayan haklıydı, avluda fevkalade bir enerji vardı. Yasin-i Şerif satanlar, derneklerini yararına bastırdıkları dergileri ziyaretçilere tanıtanlar, okudukları lokumları-şekerleri ayırt etmeksizin herkese kabul olunması duasıyla ikram edenler...

Farklı gönüllerden yükselen onlarca farklı dileğin birleştiği, Eyüp Sultan'ın kabrinin burada bulunuşu ile havasının iyice ulviyet koktuğu kutsal bir mekân... Daha önce birçok cami gezmiştik fakat dudakların susmamacasına dua ile kıpırdandığı, ellerin bu denli ikrama alışık olduğu bir camiyi ilk defa görüyorduk. İnsana cömert olan bu cami avlusu elbette daimi dostları olan güvercinleri unutmamıştı. Avlu duvarının meydana bakan yüzüne isteyenlerin yem atabileceği özel bir yer yapılmış, onların da utulmadığı gösterilmişti. Küçücük elleriyle güvercinlere yem veren, böylelikle onları kendine çeken kız çocuklarının bu narin kuşların gelivermesiyle attığı çığlıklar duyulmaya, kaçışları da görülmeye değerdi. Adını öğrenmek için dakikalarca dil döktüğümüz ve sonunda Fırat ismini minik ağzından çekebildiğimiz dört yaşındaki ufaklığın kızlara nispet yaparcasına tapır tapır ayak sesleri ile kuşları kovalayışıysa bambaşka görsel bir şölendi. Avluya tekrar girdiğimizde Adalet'in yüzündeki tebessüm, onun bu meydana bayıldığının, saatlerce güvercinlerle ve lokum tutan hanımlarla kalabileceğinin izahıydı. Ve sanırım bir yıldır göremediği kızının küçüklük anıları aklına gelmiş, onun özlemi yanına ilişivermişti.

Derinden çekilen bir besmele ile Eyüp Sultan Hazretleri'nin türbesinin bulunduğu iç avluya girdik. Aniden tüm ululuğu ile beliren bir çınardı gördüğüm önce. Yaprakları duyduğum en hoş seda ile bilinmeyen bir ilahiyi fısıldıyordu. Ziyarete gelip yüzleri gözyaşıyla ıslanan herkesin dudağından üflenen kelimeler ilahiye karışıyor ve ben ender

zamanlarda varlığını hissedebildiğim huzuru üflenen her kelimeyle kuvvetlice yanımda buluyordum.

Herkes için özel mekânlar ve zamanlar vardır elbet. Bazen zamanın kutsallığına mekân, bazen de mekânın kutsiyetine zaman hizmet eder. On dakika önce bize insan ile enerjisini yansitan zaman, şimdi de benim için çininin ve çınarın mükemmel birleşimiyle kendini sunan bu mekâna hizmet ediyordu. Herkes soludu mu bu havayı benimle ya da işittiler mi ilk girdikleri anda o fısıldanan ilahiyi bilmiyorum, tek bildiğim bunu dillendirmemem gerektiğiydi ki, nihanı benle kalsın her daim. Hoş bir ürperti vardı içimde. Derinlerden bir ses geliyordu. Neden sonra fark ettim Adalet bir şeyler anlatıyordu.

Çınarın Akşemseddin Hazretleri tarafından dikilip yeri değiştirilen iki çınardan biri olduğu söyleniyor biliyor musun?

Adalet'in bu sorusu, batınımdaki düşüncelerden ve sorulardan beni dış dünyaya geri döndürdü ve çınar ağacına, dışındaki parmaklıklara daha dikkatli bakmamı sağladı.

Diğerinin 1910-1915 yıllarına kadar ayakta kalabildiği, yaşlılığı sebebiyle kuruyup yıkıldığı söyleniyor, diye devam etti Adalet. Parmaklığın dört köşesinde bulunan dört çeşme Sultan III. Selim tuğraları ile süslenmiş, "Hacet Çeşmeleri" veya "Kısmet Çeşmeleri" adıyla anılıyor. Herkes şifa olması niyetiyle bir yudum muhakkak içiyor. Ayrıca yakınları içinde bir şişeye de dolduruyorlar. Çeşmeyi açarken, suyu içerken, şişeye su doldururken her an dudaklar kımıldıyor. İnsanlar hep dua halinde. Kimi çocuğuna hayırlı bir eş istiyor, kimi iş, kimi hastasına şifa... Bu yer sofa olarak anılıyor ve sofa da padişahın eseriymiş. Parmaklıkların ucundakiler dikkatini çekmiştir.

Evet. Ben de tam onları soracaktım.

- Onlar Mevlevi Sikkeleridir. Padişah Mevlevi Tarikatına bağlı olduğu için bu tarikatın simgesi olarak parmaklık üzerine Mevlevi sikkeleri koydurmuş. Bir söylentiye göre de bu çimen sofa Eyüp Sultan'ın gasledildiği yermiş ve ayakaltında olmaması için etrafı çevrilmiş. Şu küçük sofa bile bu kadar bilgi barındırıyorken hazinesinde, acaba Eyüp ve tabii Istanbul neler saklıyordur derininde. Bence çok şanslıyız. Buraya gelerek bu hazinenin kapağını biraz olsun araladık. Sen ne dersin?

- O hazinenin kapağını tamamıyla açalım derim. Böyle bir firsat her

zaman eline geçmez insanın, hele de bizim yaşımızdaysa. Bugün de bir yaştır gidiyor ne var canım yaşımızda? Hadi devam edelim kaldığımız yerden.

Çevremize göz gezdirdikten sonra, sıra Ebu Eyyüb el-Ensari hazretlerinin türbesini ziyarete gelmişti. Kabrinin Bizanslılar döneminde yüzyıllar boyunca varlığını koruduğunu, Bizanslıların, yanında yağmur duaları yaptıklarını ve bazı hastalıkların şifası için bu mekâna müracaat ettiklerini biliyordum.

Akşemseddin'in keşif ve ilham yoluyla Eyüp Sultan Hazretlerinin vefatından 782 yıl sonra kabrinin bulunuş öyküsü beni bir hayli etkilemişti. Kabrin baş ve ayakuçlarına iki çınar fidanı dikmiş ve yeri belirlemiş. Lakin Fatih Sultan Mehmed de dâhil olmak üzere, tespit edilen yerin doğruluğu hususu herkes için merak konusu olmuş. Bu yüzden Sultan bir gece dikilen çınar fidanlarını yerinden söktürüp kıble tarafında farklı bir yere diktirmiş. Sonra da Akşemseddin'e kabrin yerine türbe yaptıracağını söyleyerek son kez gelip yeri kontrol etmesi için haber göndermiş. Fatih'in hocası gelir gelmez yeri değiştirilen fidanlarla hiç ilgilenmeyip önceden tayin ve tespit ettiği yere gidip aynı noktayı işaret etmiş. Böylece 1453 yılında Fatih Sultan Mehmed tarafından biraz sonra içine gireceğimiz türbe inşa ettirilmiş oldu.

Türbenin asıl girişindeki sedef parmaklık kapı Sultan II. Abdülhamid tarafından bizzat kendi eliyle yapılmış, dedim Adalet'e.

İkimiz de bir müddet hayranlıkla seyrettik bu güzel eseri.

'Çiniler İznik, Kütahya ve Avrupa kaynaklı, lakin türbe için özel yapılmamış; değişik zamanlarda saray deposundan temin edilerek buraya monte edilmiş ayrıca.'

İçeri girdiğimizde de, ilk olarak yine çiniler çarptı gözümüze. Gümüş kaplama parmaklıklarla ve bir camekânla çevrilmiş Eyüp Sultan Hazretleri'nin kabri. Çok fazla duramadığımız için hızlıca kabre ve içeride bulunan Peygamber Efendimiz'in ayak izine baktık, sonra da çıktık.

Ardından, Türbenin deniz tarafına açılan kapısına doğru yöneldik. Kapının hemen sol yanında Kıbrıs fatihi Lala Mustafa Paşa'nın türbesi vardı. Dört köşesinde de Davud Yıldızı olan işlemeli kubbe letafetiyle iç avluyu artık terk etmeye hazırlanan bizlere hoş bir veda hediyesi

gibiydi.

Davud Yıldızı'nın yani altı köşeli yıldızın bir Osmanlı Paşası'nın mezarında bulunması garip gelebilir. Bugün İsrail Devleti'nin bayrağında yer alan ve Siyonizm'in sembolü olarak bilinen bu yıldız, adı üstünde Davud Peygamberin sembolü, mührüdür. Bu sembol, Selçuklu'da da, Osmanlı'da da Hz. Davud'a olan saygıdan ötürü hem camilerde hem de değişik mimari eserlerde süsleme amaçlı kullanılmış. Birçok kişi bunu bilmiyor ve nedense hep olmadık düşünceler, olasılıklar geçiriyor aklından. Neredeyse hiçbiri herhangi bir kaynağa başvurmuyor. Böyle olunca da yanlış bilgi ağızdan ağza yayılıyor. Zannediyorum buna bir dur demek için doğru bilgiyi de ağızdan ağza dolaştırmak lazım. Bunun için ilk adımı atarak Cülus Yolu'na açılan kapıdan çıkıp sağa kıvrılan yolu takip ederek Oyuncakçı Çıkmazı'na vardık.

Sağlı sollu genelde tesbih, kitap, takı satılan dükkânları zerken, canlı renklerin hâkim olduğu tahtadan yapılmış muhtelif oyuncakların sergilendiği bir vitrin gözümüze ilişti. İçerideki bayanın elinde küçük bir testi vardı ve belliydi ki boyamaya hazırlanıyordu. Karşısında duran kır saçlı beyefendi ise hararetli bir şekilde çarpıcı jestlerle bir şeyler anlatıyordu.

Adalet'in gözleri bir anda parladı ki bu, 'Gökte ararken yerde bulduk! İşte sohbet edebileceğimiz bir beyefendi!' parıltısıydı.

Ne zaman adamın jestleri durağanlaştı ve kadın elindeki testiyi boyamaya başladı, o dakika tereddüdümüz heyecanımıza yenik düştü ve kendimizi dükkânın içinde bulduk.

Hayırlı günler, kolay gelsin söylemlerimizden sonra bizim bile tahmin etmediğimiz lezzette ve uzunluktaki bir sohbetin içinde bulduk kendimizi.

Bu saçlı adam bizi curcunalı, eğlenceli bir oyuncak âlemine davet etti. Bunu öyle güzel bir üslupla yaptı ki renkler, sesler, oyuncaklar, maniler eşliğinde onları satanlar, bunları oynayanlar birebir hayalimizde yer etti. Hepimizi çocukluğumuza geri götürdü; bize ayrıca zamanda yolculuğun keyfini çıkarmak kaldı. Tabi bir de yaşatılamayan o oyuncak kültürümüzün yasını tutmak.

- İlk oyuncağınızı hatırlar mısınız hanımlar? Nereden alındı, kim yaptı? Yahut en özeli hangisi idi?

Böyle başladı söze. Şaşırmış ve direkt olarak birbirimize bakmıştık. Adalet ile çocukluk arkadaşıydık, oyuncakların ve oyunların ortak olduğu yılları hep beraber geçirmiştik. İkimiz de cevap veremedik bu suale, zira onlarca oyuncağımız olmuş; kimisi beğenilmemiş bir kenara atılmış, kimisi kırılmış kimisi de bozulmuş, bozulanların yerini de ertesi gün hemen yenisi almıştı. Yaşadığımız yere plastik yeni yeni gelse de, o oyuncaklar geçmişti elimize hep. Açıkçası çok da ulaşılmaz ve özel de değildi hiçbirisi bizim için.

- Bu sükûnet kolayca elde edilen onlarca plastik oyuncağın içinden özeli ya da ilki seçmekte zorlanış olsa gerek değil mi? Diyerek gülümsedi Münir Bey.

- Bazen Dökmeci Hasan Ağa'nın -tükürüklü oyuncakçı Hasan Ağa diye anılırdı- yaptığı ilk oyuncaklara sahip çocukların heyecanını hissetmeye çalışırım. Minik ellerin o renkli, gürültülü, onlar için en mühim, en ilginç olan eşyalara bakışını, oyalanışlarını, gülücüklerini hayal ederim. Toprak testiler, beşikler, zırıltı denilen oyuncaklarla oynayışlarını...

Bu bir kişi ile yapılan oyuncak yapımı rağbet gördü ve hızla yayıldı. 1921'de çıkan yangına kadar Eyüp Sultan Türbesi'ne giden İskele Caddesi'nde iki sıralı Oyuncakçılar Çarşısı kuruluydu. Onlarca oyuncakçı dükkânı, arka tarafındaki atölyelerinde yaptıkları çeşit çeşit oyuncakları çocuklar için tezgâhlarında küme küme sergilerlerdi. Tahta, pişmiş toprak, deri gibi doğal maddelerden yapılan oyuncaklar, aşıboyası ve suluboya ile kırmızıya, yeşile, sarıya yani en dikkat çeken renklere boyanırdı ki alıcısı bol olsun. Sokaklarda da külhanbeyi kılıklı seyyar oyuncakçılar, çocukları peşlerine takar, toprak testileri öttürürler, darbukaları, defleri çalarlar, seçtikleri oyuncak yeni bir dünyadır onlar için, ölü zamanı dirilten ve sıkıcı dakikaları fosforlu renklerle süsleyen.

18. yüzyılda Eyüp'ü oyuncak kültürü ile tanıştıran Hasan Ağa'ya aslında hepimizin minnet borcumuz var. Ramazanlarda davulculuk yapar, duyulmamış manilerle sahurlara renk katar, boş zamanlarında da çocuklar için kaynana zırıltısı adlı oyuncaklarıyla her yeri neşelendirirlerdi. Aynı kareler Anadolu'da da görülürdü. Eyüp'ten gelen oyuncaklar Anadolu'nun dört bir yanına dağılır ve oradaki minikler de bu oyuncaklardan mahrum bırakılmazdı. Oyuncakların çeşitleri artıp eksilmez, şekilleri de hemen hemen hiç değişmezdi. Ancak Eyüp oyuncakçıları, canlı yaratık şeklinde oyuncak yapmayı günah olarak iman ettiklerinden, bebek ya da hayvan figürlerinden oyuncak yapmazlardı.

Ne var ki, semtimizdeki Oyuncakçılar Çarşısı, her zaman çocukların gülümseyişlerine şahit olmamıştır tabi. Eyüp oyuncakları ile alakalı şöyle bir fıkra da anlatılır:

Bir gün dönemin padişahı Sultan II. Mahmud, musahibi Said Efendi ile cuma namazını kılmak ve türbeyi ziyaret etmek üzere Eyüp'e giderler. Tam oyuncakçıların bulunduğu sokaktan geçerlerken, padişah küçük bir çocuğun hıçkırarak ağladığını duyar ve sebebini sorar. Çocuğun oyuncak istediğini ve annesinin de almadığını söylerler. Padişah derhal sokaktaki tüm oyuncak dükkânlarının kapatılmasını emreder. Bir süre sonra tekrar Eyüp'e gelen padişah sokaktaki oyuncak dükkânlarının hâlâ açık olduğunu görünce musahibine dönerek:

- Ben size bu dükkânların kapatılmasını emretmedim mi? diye sorar. Bunun üzerine musahibi Said Efendi hemen yanına gelerek şöyle cevap verir:

- Devletlim biz herhalde sizin emrinizi yanlış anlamışız. Lakin sözlerinizi bugünkü gibi hatırlıyorum. Siz oyuncakçı dükkânlarını değil, mezarcıları kaldırınız buyurmuştunuz.

Padişah şaşırarak sorar:

- Ben mezarcıların mı kaldırılmasını emretmişim?

- Evet haşmetlim. Siz herhalde oyuncakçıların kaldırılmasını istemezsiniz, zira onlar bu dünyaya gelenleri, mezarcılar ise bu dünyadan gidenleri beklerler.

Az kalsın binlerce çocuğun hayal dünyasını süsleyen oyuncak âlemi o ağlayışlar ile son bulacakmış.

Evliya Çelebi, 'Seyahatname'sinde esnafları tanıtırken, Eyüp oyuncakçıları için yüz dükkân ve yüz beş kişiden bahseder ve Bağdat Seferi nedeniyle düzenlenen esnaf alayında, arabaların üzerinde ürettikleri oyuncakları sergileyip taklitler yaptıklarını dile getirir. Yine aynı eserinde Evliya Çelebi, genel olarak 'Musikar' olarak anılan, çocuklar için yapılmış oyuncak çalgı çeşitlerinden de söz eder.

Öyle bir sokak düşleyin ki, her biri dikkati-merakı cezbeden boyalı aynalar, fırıldaklar, zilli defler, dümbelekler, tahta kılıçlar, aynalı beşikler, kursak düdükler, kamış borular, içine su konulup öttürülen toprak testiler, çekçekler, cambazlar daha neler neler... Gözle

görülmedik oyuncaklar cenneti. Sokağa giren çocuk nereye bakacağını şaşırır, hangi oyuncağı aldırsam diye dakikalarca düşünürdü. Hele sünnet düğününden sonra gidildiyse sormayın o çocuğun keyfini. Bilir ki gün onun günüdür ve muhakkak alınır her istediği.

Tüm oyuncaklar el emeği ürünüydü ve herkes değerini bilir, onlara gözü gibi bakardı. Herkesin her çeşitten oyuncağı olmaz, kolay alınamayacağı da bilindiğinden alınan her oyuncak pek değerli olurdu. Ama oğlan çocukları için sünnet günü alınan oyuncak, genelde en pahalısı olur ve en değerli oyuncak rafina hemen kasıla kasıla kurulurdu.

1960'lara kadar Eyüp, bu oyuncak kültürünü tek tük kalan dükkânlarla koruyabildi. Ancak batının sanayi ürünü oyuncaklarının Beyoğlu'na gelmesiyle daha fazla direnemedi. Plastik icat oldu ve yapımı uzun süren, yorucu emeklerle üretilen tahta, toprak el emeği oyuncaklar bir anda gözden düşüverdi. Daha sonraları kalan son iki üç dükkân da yılların oyuncak sokağına elveda demek zorunda kaldı. Bizler son zamanlarına yetiştik de biraz da olsa o zevki, o keyfi tadabildik ama yeni neslin çoğu Eyüp oyuncakları ile tanışamadı.

Maziye olan vefasızlığımız ve çoğu şeyin bir daha gelmemek üzere gidişi, yitişi belli ki çok üzüyordu Münir Bey'i. Biz de zihnimizde o yılların çocuğu olma hayali, kalbimizde ise Eyüp oyuncakçılarının yok oluşunun verdiği hüzün ile dükkândan ayrıldık.

Eyüp Sultan Karakolu'nun önünden sola dönüp ilerleyerek kabirlerin bulunduğu bir sokaktan geçiyorduk.

- Bak! Bu türbe Sultan Mehmed Reşad'a ait. Gel ziyaret edelim, girmedik hiç içine değil mi, ne garip.

Bahçeye ancak Haliç tarafından giriş mümkündü. Güzel ve bakımlı bir bahçesi vardı. Türbenin dışı da bir o kadar güzel gözüküyordu.

On mermer basamak karşıladı bizi. Sonra üzerinde ayet-i kerime bulunan pembe-beyaz mermerden yapılmış şık bir kapı kemerinden girdik. Sekiz yüzlü, her bir tarafı Kütahya çinileri ile kaplanmış çok güzel bir türbe idi.

- Türbesi Eyüp'te olan tek padişah Sultan Reşat'tı. Hocamız bu yüzden çok önem verirdi bu bilgiye. Aniden bir sözlü yapıp sormuştu bir keresinde: 'Sultan Mehmed Reşad kimdir, kabri nerededir?' diye.

Otuz beşinci Osmanlı padişahı, tahta altmış dört yaşında çıkmış üstelik. Yedi yaşında annesini, on yedi yaşında da babası Sultan Abdülmecid'i kaybetmiş. Söylediğim gibi kabri Eyüp'te olan tek padişah kendisi. Mevlevi tarikatına bağlı, iyi niyetli, kuvvetli bir şark ve İslam kültürüne sahip bir padişah olarak bilinir. Ayrıca çocukları çok sevdiği için, seslerini her zaman duyabilmek adına kendi yaptırdığı mektebin yanına gömülmek istemiş. Türbeyi dönemin meşhur mimarlarından olan Mimar Kemaleddin Bey yapmış. Milli mimari anlayışı hemen seziliyor değil mi? ...

Bu bilgilerin hiçbiri yoktu bende. Adalet'in tüm bunları hafızasında nasıl biriktirebildiğine de hep şaşırdım zaten. Lakin iyi ki üniversite yıllarında sonsuz bir tarih merakı başlamıştı. Bu işten en kârlı çıkan da hep ben oldum tabii ki.

Biraz önce duyduğumuz, şahit olduğumuz unutuşlardan sonra bu türbenin temiz ve bakımlı oluşu, hatırlanışı sevindirmişti beni. Mihrişah Valide Sultan'ın türbesini ve imarethanesini ziyaret etmek istediğimi hatırlatınca Sultan'ın türbesinden ayrıldık..

III. Selim'in annesi; dindarlığı ile meşhur olan, hayırsever, hamiyetli Mihrişah Valide Sultan'ın yaptırdığı imarethanenin içinden giriliyordu türbesine. Tam içeriye adımımızı atacakken arka taraftan gelen ney sesi bizi türbeye doğru yol almaktan alı koydu ve adımlarımızın direkt sesi duyduğumuz tarafa yönelmesine sebep oldu.

İkimiz için de çok özel olan bu enstrümanın üflendiği bahçeye doğru ilerlemeye başladık. Sağ tarafta bulunan küçük yapının sübyan mektebi olduğunu öğrendik. Güllerle ve muhtelif ağaçlarla bezenen sevimli bahçenin içinde bulunan mezar taşlarının yan tarafında, dikkatli bakılmadığı takdirde görülemeyecek küçük bir girinti vardı ve ney sesi oradan geliyordu. Neyzeni görmeden bir süre huşu içinde içimize çektik bu sesi. Onu özel kılan, dinleyene ilahi ahengi fevkalade kuvvetli hissettirişiydi. Ayrılığın, vuslatın bu denli güzel teşbih edildiği neyin ruha üflediği ses, üflenişin Cenab-ı Hakk'ın batın âlemiyle ilgili olan Hu zamiri ile yapıldığı da düşünülünce, bambaşka hissiyatlar uyandırıyordu ruhta.

Adalet dayanamayıp neyzenin tabir yerinde ise gizlendiği girintiye doğru uzandı. Bizi fark eden neyzen o anda neyine Hu sesini üflemeyi bıraktı ve başıyla bizi selamlayıp oturmamızı istediğini belirten bir bakışla bakmaya koyuldu. Rahatsız ettiğimiz için özür dileyerek hemen kaldırım taşına oturduk. Hoşgörülü bir ses tonuyla 'Bu mektebi ziyarete gelen her kişi yalnız şeref verir, rahatsızlık değil.' deyince

rahat bir nefes alıp neyzen ile konuşmaya başladık.

Eyüp Sultan'ı hakkıyla tanımak istediğimizden, Münir Bey ile yaptığımız güzel sohbetten bahsedince neyini itina ile kılıfına koydu ve kalktı:

"Buyurun benimle gelin, dilim döndüğünce ben de bir şeyler anlatayım sizlere." dedi.

Bizi peşine takıp bahçeden çıkararak sağ tarafa, Haliç yönüne doğru yürümeye başladı. İmarethaneye olan meraklı bakışlarımızı fark edince de, "Merak etmeyin, önce ufak bir musiki sohbeti yapacağız sizinle, sonra imarethaneyi, türbeyi de ziyaret ederiz." diyerek gönlümüze su serpti ve Müzisyenler Kahvesi'nde leziz bir Türk kahvesi ile başlayan, bize hiç bitmesin misalinden bir şarkı gibi gelen güzel sohbetine başladı:

"Kâinat yaratılmadan önce tüm ruhların Allah'ın huzurunda toplandığı anda yani Elest bezminde Yaratan, ruhlara onların Rabbi olup olmadığını öyle bir ahenkle sormuş ki, o andan itibaren o ahenk bazılarının kulağına yerleşmiş. İşte müzik kulağı tabirinin İslam medeniyetine has tevili hanımlar. Ahenkten bahsedip de neyden bahsetmemek olmaz tabi. Mevlana'nın himmetleriyle her zaman baş tacı yapılan ney, Mevlevi dergâhlarında yavaş yavaş şekillenmiş, yanına diğer enstrümanları da alarak tasavvuf musikisini şekillendirmiştir. Musiki, halkın her kesiminde önemini muhafaza etmiştir. Çocuk ilk doğduğunda kulağına ezan okunmuş, konaklarda, muharebelerde, çocukluk oyunlarında, düğünlerde, cenazelerde musiki her daim mevcudiyetini korumuştur. Eyüp'ü birçok semtten ayıran, farklılaştıran en önemli yönlerinden birisi de musikidir. Eyüp'ün gündelik yaşamı başlı başına dile gelen en güzel nağmelerdendi. Camilerden yükselen ezan ve sela sesleri, Bahariye Mevlevihanesinden semaya yükselen terennümler, Haliç'te safa yapan saraylı devletlûlarin avazeleri, tekkelerden, dergâhlardan yükselen zikirler ve deruni nefesler, oyuncak dükkânlarından gelen bin bir çeşit sesler, iskele kahvehanesinden mehtaba uzanan nağmeler... Sesin, nağmenin hiç eksilmediği sokaklar. Denilebilir ki Kâğıthane ve Sadabat'ta şiir ve musikiden başka bir şey yoktu. Bahariye sahilinde yer alan yalılardan yayılan müziği duymak için halk kayıklarla kıyılara yanaşırmış.

Eyüp'te musiki denilince Lale Devri'nin büyük bestekârı Ebubekir Ağa akla gelen ilk isimlerdendir. Tabi Zekâi Dede'yi ve hocası olan bestekâr Eyyubi Mehmed Bey'i de unutmamak gerekir. 1825 yılında,

Eyüp Sultan'da Cedid Ali Paşa Camii yanındaki evde dünyaya gelen Zekâi Dede'nin küçüklükten beri arzusu hafız olmak idi ve bu emeline 18 yaşında ulaştı. Ancak kalbinin bir köşesinde uzun yıllardır düşündüğü ve büyük bir sevgi beslediği bir emeli daha vardı: Musiki. Böylelikle Eyyubi Mehmet Bey'in yolunu tutmuştur.

Mehmet Bey daha ilk meşkte Hafız Zekâi'nin yeteneğini takdir etmiş, Dede Efendi'den (Hamamizade İsmail Dede) aldığı musiki terbiyesinin ve ilminin kıymetli incilerini seve seve Hafiz Zekâi Bey'e hediye etmiştir. Teşvikçi kişiliği ile Zekâi Dede'yi daha fazla müziğe sahip çıkması için Sultanahmet'te Akbıyık'taki Dede'nin yerine götürmüştür. Zekai Dede de bu zattan istifade ederek onun ve ona kadar gelen eserlerin tümünü hafızasına alarak, bir gün unutulabilecek olan bu eserleri Türk Musikisi'ne kazandırmıştır.

Zekâi Efendi bir yandan musiki dersleri alırken, bir yandan da meşhur hattat Mustafa İzzet Efendi'den sülüs ve nesih yazısının inceliklerini öğrenmeye gayret ediyordu. Gerek Dede Efendi'den, gerekse Mehmed Bey'den edindiği musiki bilgilerini evinde, Şah Sultan Tekkesinde, Darüşşafaka Mektebi'nde son nefesine kadar yaşatıp naklederek talebelerini yetiştirmiştir.

Bahariye Mevlevihanesi'nde Arif Dede öldükten sonra kudümzen başı Zekâi Dede bu görevi burada ifa etmeye başlamış. Bestelediği ilk ayin olan Suzidil bestesi ilk defa burada icra edilmiş. Zekâi Dede'nin ders verdiği Şah Sultan Tekkesi'nde Bahariye Mevlevihanesi gibi adeta bir konservatuardı. Talebelerinden birisi Nazari ve Ameli Türk Musikisi adlı dev eserin sahibi, bestekâr ve âlim olan Dr. Suphi Ezgi'dir. Dr. Suphi Ezgi'nin yüz yetmiş kadar bestesi vardır ve bunlar klasik tarzda eserlerdir. Çok değerli talebelerinden biri olan Hüseyin Fahrettin Dede flüt çalıyor ve ney üflüyordu. Hüseyin Fahrettin Dede, Bahariye Mevlevihanesi'ni konservatuar şekline bürüyerek birçok değerli talebeler yetiştirmiştir. Bu Mevlevihane Türk Musıkisi'nin hem ameli hem de nazari olarak öğretildiği Yenikapı, Galata Mevlevihanesinden sonra üçüncü mevlevihane olmuştur. Hücre adı verilen odalarda Mevlevi ayinleri yapılır, yeni eserler meşk edilirdi. Yalnız dini eserler geçilmez, haftada iki kez fasıl çalışması yapılır ve Türk musikisinin diğer formlarına da yer verilirdi. Bu çalışmalara dönemin tanınmış isimlerinden Zekâi Dede, Hafız Şevki Bey, Dr. Suphi Ezgi, Mızıkalı İsmail Hakkı Bey, Tophaneli Sabri, Ahmet Irsoy, Münir Kökten gibi isimler katılıyordu. Bu mevlevihanenin musiki geçmişi içinde düğün ve eğlencelere bile yer vardı. Hafız Şevki Bey'in düğünü burada yapılmış. Düğün gecesinde devrin meşhur musikişinaslarından muhteşem bir saz heyeti kurulduğu, yalının her zamankinden daha

ziyade hareketli olduğu söylenir."

Kahvesinden son yudumu aldıktan sonra göz ucuyla bize baktı. Sıkılgan, ilgisiz yüzler beklerken bizim meraklı ve doymamış bakışlarımızı görünce,

"Güzel, hâlâ dinlemeye mecaliniz var daha. O zaman siz bugün musiki adına yapılan çalışmalardan bahsedeyim size." dedi. Adalet, tatmin olmamış bir ses tonuyla,

"Peki mehter takımı? Eyüp'ün mehter takımının çok meşhur olduğunu biliyoruz." deyince, Neyzen Salih Bey keyiften dört köşe olmuş bir halde müjdeyi bastırdı:

"Yeter ki duymak isteyin, anlatırım tabi.' dedi ve önce mehterin tarihçesini daha sonra da Mehteran-ı Eyüp Sultan'ı anlatmaya koyuldu:

"Mehter'in kökeni, Orta Asya Türk devletlerine kadar uzanıyor, hanımlar. Devletin yüceliğini, muhteşemliğini gösteren en eski müzik şölenidir. Fakat bunu bir eğlence müziği olarak telakki etmemeli tabi.

Türkler için mehter, ordunun savaşa çıkışının başlangıcıdır. Kanun-i Kadim denen savaşa mehter ile çıkma geleneği Hunlar'dan Osmanlılar'a kadar gelmiş ve çok az değişikliğe uğramıştır. Osmanlılarda ilk mehter, 1284 yılında II. Gıyaseddin Mesud'un Osman Gazi'ye gönderdiği özel boru ve davul takımıyla kuruluyor. Fatih ise üç yerde mehter takımı kurduruyor, bunlardan birisi de Eyüp'tedir.

Giyim tarzından törenine, müziğine kadar elçiler, seyyahlar ve ressamlarca merakla izlenen mehter modası uzun süre Avrupa'da da ilgi odağı olmuştur. Öyle ki mehter müziğinden etkilenilerek 150 civarında marş bestelenmiş. Bu marşları besteleyenlerin arasında Lizst, Johann Straus ve Bethowen da bulunuyor. Bildiğiniz gibi Bethowen ünlü "Saraydan Kız Kaçırma" operasının 9. Bölümünde mehter müziğini kullanmıştır. Amadeus Mozart ise mehter müziğinin baş kısmını kullanarak yaptığı besteye "Türk Konçertosu" demiştir. Bugün hâlâ İsveç'te "Turkish Klospel", Polonya'da "Ksieczy Türecki", Danimarka'da "Yeniçeri Çalgısı" adlarında mehter müziği çalınmaktadır.

Dediğim gibi bir zamanlar Avrupa'nın merakını celbeden, popülerliği uzun süre salgın halini alan mehter müziği ve mehter takımı, batılılaşma adına yapıla gelen yenilik hareketlerinin kurbanı olmuş ve

1826 yılında yeniçeri teşkilatı ile beraber II. Mahmud tarafından kaldırılmıştır. Yerine Muzikay-ı Hümayun kurulmuş böylelikle beş yüz senelik bir tarihe sahip olan mehter geleneği de bitmiştir. 1950 yılında Cumhurbaşkanı Celal Bayar, İngiltere Kralı'nın cenazesine giderken yanında götürmek üzere mehter takımını yeniden kurdurmuştur. Günümüzde Harbiye Askeri Müze'de devam eden Mehter takımına 1997 tarihinde Eyüp Sultan Vakfı'nın kurduğu mehter takımı da katılmıştır.

Bugün de, o muazzam zamanlarını yaşayan musiki geleneğini diri tutmak için Ümmi Sinan Tekkesi'nde kurulan Talip Kargi Türk Tasavvuf Musikisi Derneği, Eyüp Musiki Cemiyeti çalışmalarını sürdürüyor. Yahya Kemal, 'Eski Musiki' adlı şiirinde, bildiğiniz gibi şöyle der:

'Çok insan anlayamaz eski musikimizden / ve ondan anlamayan bir şey anlamaz bizden'

Bu cemiyetler, dernekler de gençlerin bu kültürü anlayabilmelerine, keyif alabilmelerine ve bizi anlayabilmelerine yardımcı olmak istiyor. Söylemiştim, Eyüp'ü Eyüp yapan en önemli değerlerdendir musiki. Onsuz bir Eyüp çok yarım ve çıplak kalır. Vaktimiz kalırsa bugün Ümmi Sinan Tekkesi'ne bile gidebiliriz, oranın hikâyesini de Seher Hanım'dan dinlersiniz."

Hep musikiden bahsettik ama hiç biriniz buraya neden Müzisyenler Kahvesi' denildiğini sormadı.

- Ben başından beri soracağım fakat sözünüzü kesmek istemedim.

- Öyle olsun bakalım, o zaman düşündüğünüzü dile getirin, merak etmişseniz muhakkak bir tahminde de bulunmuşsunuzdur.

- Kahvenin kaç yıldır burada bulunduğunu bilmiyorum ama muhtemelen musikişinaslar bu bölgede buluşup eserlerini icra ediyorlardır ya da şairlerin uğrak yeridir ve Haliç için beyitler sunuluyordur diye düşünmüştüm.

- Önceleri şu gördüğünüz yol yoktu ve buranın hizasından başlayarak Haliç'in kıyısına komşu onlarca yalı vardı. Tabir yerindeyse lebiderya yalılar ve bir de 'İskele Kahvehanesi' adıyla anılan bu kahvehane. Mehtaba karşı ya da güneşin en güzel tonlarını sunduğu batışı anında şahane nağmeler, beyitler Haliç için sunulurdu. Dönemin meşhur musikişinasları burada toplanır, besteledikleri şarkıları burada semaya

dinletirlerdi.

Bir müddet sessizce Haliç'i seyreyledik. Ben, yalıların Haliç'in sularıyla yıkandığı zamanları, kayıkların dalga seslerine karıştığı vakit dinlenilen şarkıları tahayyül etmeye çalışıyordum. Önümdeki ana yoldan geçen arabaların bastıran sesleri nedeniyle o nağmeleri duymaya çalışmak çok zor olsa da...

- Güneş biz Piyer Loti Tepesi'ne çıkasıya kadar batmaya başlar, hadi kalkalım yola koyulalım.

'Piyer Loti Tepesi' mi? Şaşkın, bir o kadar da sevinçli duygularla Adalet ile birbirimize baktık. Piyer Loti Tepesi'ne Neyzen Salih Bey ile çıkmak büyük ayrıcalıktı. Hele bu vakit, tam günbatımında ise ve karşınızda mitlere konu olan Altın Boynuz var ise.

Müzisyenler Kahvesi'nin önündeki sahil yolundan tepeye doğru yol aldık. Teleferik yerine yolu uzatacağımızı bildiğimiz halde otoparkın üzerinden biraz geriye doğru yürüyerek Arnavut kaldırımlı yolu kullandık. Ana yoldan ayrılan bir Arnavut kaldırımından çıkılan solda, set üzerinde, bir başka tekke daha: Bugün Çin idaresinde olan Doğu Türkistan'ın merkezi Kaşgar'ın adını taşıyor. Mescit ve bir Nakşibendî Tekkesi olarak yapılan 'Kaşgari Tekkesi'. Bu tekke, Tersane emini olan Murtaza Efendi tarafından yaptırılmıştır. Gene Neyzen SalihBey'den öğreniypruz ki, tekkenin civarındaki mezarlıkta, biraz önce Türk musikîsi için yaptığı mühim çalışmalarını öğrendiğimiz Zekâi Dede'nin, büyük hattat Ahmet Kâmil Efendi'nin, son devrin önemli ve meşhur Nakşibendi şeyhlerinden Küçük Emin Efendi ve İstiklal Harbi'nde önemli mevkide bulunan Mareşal Fevzi Çakmak gibi şahsiyetler de yatmaktadır.

"Bu tekkenin son dönemdeki en ünlü simalarından birisi Abdülhâkim Arvâsî'dir." diye devam etti.

"Yanlış hatırlamıyorsam Necip Fazıl'da büyük değişikliklere vesile olan zat ismini zikrettiğiniz kişi."

"Evet, 1934 yılında bir gün vapurda karşısına oturan Hızır tavırlı bir adam Necip Fazıl'a, daha sonra kendisinde büyük değişikliklere vesile olacak bu zatın adını verir. Üstat, bir ilkbahar günü yanına Abidin Dino'yu da alarak buraya gelir. Kendisi, bu görüşmede kelimelerle izahı mümkün olmayan bir tesirle çarpılır ve hiç bırakmamacısına imamlık yapan Arvâsî Hazretleri'nin eteklerine yapışır. İstanbul'un entelektüel camiasında ve tek parti döneminin baskıları içinde İslami

yaşayışını Süleyman Hilmi Tunahan'dan sonra ilk aşikâr savunandır. Bir bakıma Kaşgari Tekkesi, Necip Fazıl'ın çileli yaşamının başlangıcıdır. Ama aynı zamanda İslami kesimin de kamuoyunda ilk ses duyurmasına vesile olan bu şahsın, kazanımının da kaynağıdır.. Her insan ve her durum için mutlaka tahminden uzak olan, gizli başka yönler oluyor değil mi? Bu tekkeye giriş, çoğuna göre, onu çileli bir yaşama hapsetti; mahpushane duvarlarının tanık olduğu çileli bir yaşama. Fakat bedenini özgürlükten uzak tutan o duvarlar ve sebepleri, ruhunu olabildiğince özgürleştirerek, onu Necip Fazıl yapmış da olabilir değil mi?"

Cevap vermek yerine O'nun bir şiirinin en sevdiğim kısmını okudum onlara. Kuru bir 'evet'ten daha makbuldü, eminim:

Ölmemek neymiş;
Senden öğrendim.
Kayboldum sende,
Sende tükendim!
Sordum aynaya:
Hani ya kendim?..

İlerlemeye devam ettik, tekkenin set duvarındaki çeşmeden sonra ikiye ayrılan yolun sol cihetinde Karyağdı Bektaşi Tekkesi'nin bulunduğunu da öğrendik. Ancak biz sağ cihete, Piyer Loti'ye giden yöne saptık. Bu sol yola Kırk Merdiven Caddesi deniliyormuş. Vaktiyle kırkayak merdivenle çıkıldığını bizlere anımsatan bu yol, İdris-i Bitlisi'nin Köşküne çıkıyor.

"Eskiden Piyer Loti Kahvesi'nin yan tarafında kesme taştan yapılmış bir bina varmış. Bu binaya ait kaide ve ayak kalıntısı; II. Sultan Beyazıd'ın şeyhülislamlarından Alâeddin Ali Efendi'nin türbesine aitmiş. Fakat her nedense burası halk arasında Fatih'in İstanbul'u aldığı gün üzerine binmiş olduğu beyaz atın mezarı olmakla meşhurdur. Miss Pardoe'nun kitabında Haliç manzarasını gösteren bir resimde bu türbe kısmen mevcuttur.

Kahveye gelmeye yakın Salih Bey, Piyer Loti eteklerini göstererek bir açıklamada bulundu:

"Buralarda bir grup Melami taşları yanında Fatih döneminden kalma kübik mezar taşları yer almaktaymış. Bu taşlar nasıl olduysa cellat mezarları olarak anılmış ve öyle yer etmiş. Tabi bugün buralar yeni mezarlarla doldurulduğu için göremiyoruz ama, cellat mezarları ile uzaktan yakından alakası yok. Her kübik üzeri yazısız olan mezar

taşına cellat mezarı deme gibi yanlış bir bilgi yerleşmiş zihinlere."

Bu açıklamyı dinlerken Piyer Loti Kahvesi'ne de geliverdik. Salih Bey arkasını dönüp Haliç'i seyrederken buraya farklı bir bağ ile bağlandığını, onun için bu tepeyi özel kılan bir şeylerin olduğunu hissettim nedense. Eğer bir mekânı sizin için farklı kılan şey, hissettiğiniz neşe değil de üzüntü yahut tanımlamaya bile kudretinizin yetmediği bir hissiyat ise başka bakışlar yerleşiyor göz bebeklerinize. Bu mekân çokça sevdiğiniz bir yer ise, kaybetme olasılığınızın her an mümkün oluşu yansıyor yüzünüze.

Yahut bir daha yanınızda olmayacağını bildiğiniz dostlarınızla geçip giden anlar ise bu mekânı özel kılan, özlem kaplıyor gözlerinizi. Biraz kırgın bakmıştı Salih Bey arkamızdaki muhteşem manzaraya, biraz hüzün serpiştirilmişti bakışlarına ama bir köşede de yitmesin yalvarışları.

"Ah Piyer Loti Tepesi!" diye başladı sözlerine. "Sığınabildiğim tek limandı o zamanlar. Gençken huzuru aramakla geçirirdim zamanı. Onu hissedebildiğim ender yerlerdendi bu tepe. Sonsuzluk hissi veren, Haliç'ten iki kola ayrılıp şarka ve garba ucu görünmeyen uzantılar çizen deniz ile her şeyin geçiciliğini izaha duran mezar taşları; o birliktelik hep mest ederdi beni ve dünyanın hiçbir yerinde bu hissiyata kapılamayacağımı fark etmeme yeterdi. Sanırım sadece beni değil birçok insanı. Hep birileri olurdu mutlaka ve herkesin keşmekeşten kaçıp dinginlik arayan bir ifadesi olurdu yüzünde. Sık sık arkadaşlarımla gelir, Haliç'i seyre dalar ve bildiğimiz tüm beyitleri peşi sıra söylerdik. Gizli bir yarışa dönerdi bazen bu okumalar. Cesaretini toparlayabilen birisi olursa, araya kendi dizelerini de sıkıştırır sonra ürkek bakışlarla beğenilip beğenilmediğini anlamaya çabalardı. Haliç'e bakarak onun için dillendirdiğin kelimeleri semaya üflemek, ne büyük bir haz!

Daha sonra merhum eşimle gelir olduk buraya. Arabulucumuzdu bizim o. Birbirimize sinirlendiğimiz zamanlar bu tepeye çıkardık. Sakinleştirir, tartışmalarımızın yersiz olduğunu hatırlatırdı bize.

Piyer Loti Tepesi'ni bu denli kutsamışken kendimce, adını verdikleri kişiyi tanımamak, anlatmamak olmaz dedim hep. Her insan merak ettiği ya da en iyi bildiği şeyleri haykırır dünyaya. Piyer Loti bende bir takıntı halini almıştı. Tarihte tanınmış simaların içinden bazıları hep ön plana çıkar hepimiz için. Bazen nedenini bile bilmeyiz ama, Mimar Sinan en muhabbet duyduğumuzdur mesela. Piyer Loti de benim için özeller listesine çoktan girmişti ve yeri daimiydi. Aramızda hep bir

gönül bağı olduğuna inanmış, onu tanımak ve iyi anlayabilmek için eserlerini okumuş, karşılaştığım kişilere, yapıla gelen sohbetin bir bölümünde muhakkak ondan bahseder olmuştum. İçinde bulunduğu yabancı psikolojisi, bizim tüm katılığımızla yaklaştığımız birçok konuya hoşgörüyle bakabilmesi, gezip gördüğü onlarca yerden Eyüp Sultan'ı seçmesi, benim doğduğum yeri seçmesi merakımı ve sevgimi hep diri tuttu."

"Yine onu anlatabilmek için bizi buraya davet ettiniz sanirim." dedi Adalet.

Yaşlılık dediğimiz, o hepimize sevimsiz görünen zamanlara merdiven dayamış olan Salih Bey'in tebessümünden anlatmaya ne denli istekli olduğu okunuyordu. Kelimeleri toparlamak için gözlerini kısıp bir müddet uzaklara baktı. Daha sonra bulunduğumuz âleme geri dönmek ister gibi silkelendi ve şöyle dedi:

"Meraklılarla sohbet etmek hep büyük keyif verir insana. Şimdikiler bir garip; gelip çay içtikleri, hayran kaldıkları tepenin isminin nereden geldiğini, niye bu ismin verildiğini merak dahi etmiyorlar. Hadi başlayalım bakalım!"

Neyzen Salih Bey, böyle derken ve devam ettiği açıklamalarıyla bizi bir asırdan da geriye itti:

"Pierre Loti 1850 ila 1923 yılları arasında yaşamış, Fransız bir yazar. Asıl adı Julien Viaud ancak narin, dokunulduğu zaman küsen ve kendini kapatan bir çiçek olan Loti adıyla tanındı ve hep öyle anıldı. Loti, çiçeğe Tahiti dilinde yerlilerin verdiği bir isimdir.

Bütün dünyayı dolaşırken yolu Türkiye de düşer. Aziyade adını verdiği bir Çerkez kızına âşık olur. Bir kitap bile yazar onun için. Aziyade vefat ettiğinde, mezar taşını gizlice sahtesiyle yer değiştirip Rochefort'daki evine götürdüğü söylenir. Türkiye'ye ikinci gelişinde, önce 16 ay Beyoğlu'nda kalmış, daha sonra da Beyoğlu'nun kendisine giydirdiği batılı kıyafetten sıkılınca Türklerin yoğunlukla yaşadığı Eyüp'e yerleşmiştir. Şimdi Piyer Loti adını verdiğimiz ancak 19. Yüzyılın sonuna kadar Rabia Kadın Kahvehanesi olarak bilinen kahvehaneyi de

1876 yılında keşfetmiştir. Burada nargile içer, insanlarla sohbet edermiş. Başında fesi, elinde nargilesi, Arif Efendi adıyla hem o Eyüp'e çabucak alışmış hem de Eyüp halkı onu hemencecik bağrına basmıştır.

Piyer Loti, Eyüp'ün şimdilerde yavaş yavaş eksikliğini fark edip özlemini duyduğumuz cumbalı evlerini, nargile sohbetlerini, dar sokaklarını, gizli mabetlerini daima sevmiştir. Bizi bizden daha çok sevmişti, belki de bizi bizden daha iyi anladığı içindir bu sevgi, derim hep. Bazen rüyalarıma girerdi. Kendisini tanıtır, Haliç'e, Eyüp'e olan sevgisini dile getirirdi, bir de özleyişlerini. 'O mukaddes dağım', derdi rüyamda, içinde gizlenemediğim her an, özlemi bulurdu beni. 'Istanbul'dan ayrıldığımda bir Aziyade'nin yokluğu, bir de o mukaddes dağımın artık olmayışı geçmek bilmeyen dakikaların sebebiydi ve her biri devasız dertlerdi bana. O tepeden Haliç'i temaşa eylemek ve panoramaya doyabilmek için dua eder, bu huzurlu anı yakalayabilme fırsatını bana tekrar bahşetmesi için tanrıya yalvarırdım.' Bu ve buna benzer onlarca cümle kurardi gözlerimin içine bakarak. Rüyalar hep aynıydı, Piyer Loti sırtını kahvehane yönüne dayamış nargilesini içerken gözünü bir an olsun Haliç'ten ayırmaz, sadece bu cümleleri bana fısıldarken arada dinleyip dinlemediğimi kontrol etmek için yüzünü bana çevirirdi. Yanımda Piyer Loti tepesine çıkmayı âdet edindiğimiz arkadaşlar olurdu ve ben bir tek bana bakıp, sadece benimle sohbet ettiği için delice bir gurur yaşardım onların arasında. Sonra bir anda tüm arkadaşlarım kaybolur, yalnız kalırdık Eyüp âşığı ile. O zaman cesaretimi toplar Haliç'e yazdığım şiirleri ona da okurdum. Dakikalarca alkışlar, Haliç ile alakalı her şeyin indinde ne denli mühim olduğunu tekrar tekrar gösterirdi bana.

Ve her defasında Nazım Hikmet'ten Piyer Loti şiirini okur, veda ederdi:

Piyer Loti
"Esrar!
Tevekkül!
Kısmet!
Kafes, han, kervan
şadırvan!
Gümüş tepsilerde raks eden sultan!
Mihrace, padişah,
Bin bir yaşında bir şah.
Minarelerden sallanıyor
burunları kınalı kadınlar
sedef nalınlar,
ayakları ile gergef dokuyor.
Rüzgârlarda yeşil sarıklı imamlar ezan okuyor!"

Ağır adımlarla uzaklaşır, silueti yavaş yavaş yok olur, lakin sesi,

sevgisi, heyecanı hep benimle kalırdı. Ve bir anda yiterdi her şey ve herkes gibi. Geride Haliç'i seyretmeye devam eden ben kalırdım, buruk..."

Dakikalarca konuşmadık. Yapılacak en yanlış şey konuşmaktı zira. Ne garip diye düşündüm o an. Birisine hiçbir şey ifade etmeyen mekânlar, insanlar, kavramlar kimisi için bir dünya demek oluyor. Yaşamında anılarının üzerine güneşini doğurduğu ya da batırdığı oluyor bir an.

"Bazen en iyisi sessizlik değil mi?" dedi Adalet.

"Aslında bana sessizliği öğreten de Eyüp oldu. Türbelerin yanından geçerken, ezan sesleri göğe karışırken, leylekler veda ederken hep sessiz kalmamızı öğütlerdi büyüklerimiz, sessizce durup dua etmemizi ve dilek dilememizi."

Salih Bey yönünü bize döndüğünde bu tepeye veda zamanının geldiğini söylemiş oldu gizliden. Acımsı bir tebessümle, hatıra gelen tüm anıların yerlerine yerleştiğini ve konuşmaya tekrar hazır olduğunu da dile getirdi böylece. Ağır adımlarla aynı yoldan meydana çıktık.

"Bir leylek vardı." dedim heyecanla. "Hem kanadı kırıktı hem de topaldı yanlış hatırlamıyorsam."

"Evet," dedi Adalet, "ben de. Büyükannem İstanbul'da Boğazköyleri hariç sadece Eyüp'te yuva yaparlar leylekler, dikkat et." derdi.

"Şehri yalnızca bahar ve yaz aylarında ziyaret eder leylekler. Büyükanneniz doğru söylemiş tabi. 19. Yüzyıldan yakın geçmişe kadar yalnız buraya yuva yapardı ak kanatlı o sevimli kuşlar. Hatta Evliya Çelebi'ye göre Altimermer'deki bir sütunun üzerinde 'Hâkim Bukrat', yani Hipokrat tarafından yapılan bir leylek tasviri varmış. Bu tasvir her yıl bir kere gagasını takırdatır; böylece İstanbul'daki bütün leylekler helak olurmuş. Bu yüzden leylekler Eyüp'te bol bulunmalarına rağmen İstanbul içine yuva yapmazlarmış."

"Biraz çılgınca bir mit imiş!" diye gülümsedi Adalet. "Peki başka bir izahı yok mu? Yani bence olmalı."

"Tabii ki var." diye karşılık verdi Salih Bey. "Eyüp'ü tercih etmelerinin asıl sebebi, Kâğıthane ve Alibey derelerinin Haliç'e karıştığı bu bölgede kurbağa, su yılanı gibi sevdikleri besinleri bulabilmeleri, etrafta yuva yapmalarına uygun ağaçların bulunuşu, bir de zamanla

Eyüp Sultan ziyaretine gelen hasta ve sakat leylekleri beslemenin adet haline getirilişidir. Ağustos'ta ayrılığa hazırlanan leylekler güneye doğru yola çıkarken kanadı kırık, hasta kuşlar mecburen burada kalır, hayırsever insanlar cami avlusunda bu kuşlara bakardı. Hatta Eyüp dışında herhangi bir yerde leylek bulunsa, burada bakılacağı bilindiği için kuş Eyüp Camii'nin avlusuna bırakılırdı."

"Ben de onlardan birisini hatırlıyorum o zaman. Cami avlusundaki çınarın dibini mesken tutmuştu. Değmekten, beslemekten çok korkardım. Bir yandan da keşke yanına gidip de ben de bir şeyler verebilsem diye heveslenirdim. Yapamayınca da üzülür, uzaktan uzağa severdim onu. Tüm çocukların en sevimli oyuncağıydı o dönem hatırlıyorum. 'Leyleği havada gören, o yıl bol bol seyahat eder.' derdi annem. Hep inanmıştır zaten böyle şeylere. Gezmeyi de pek severdi, eminim dua eder dururdu içinden, havada çok leylek göreyim bu sene diyerek."

"Leyleği seyahatine araç kılması hoşmuş, çok enteresan değil aynı zamanda." diye gülümsedi Salih Bey. "Bizim bir komşumuz vardı, emekli öğretmen Necdet Bey Amca. Leylekleri çok önemser, 'Sırf Eyüp Sultan Hazretleri'nin yüzü suyu hürmetine buralara geliyor onlar. Çok mübarek hayvanlar çok! Hem ne diyorsun, leylek namaz bile kılar!' deyip ardından kahkahayı da koyuverirdi. Eyüplü yaşlılar her zaman teveccüh sayarlardı onların kalışlarını."

Meydanın ortasında durup Adalet'in kıkırdaması bitsin diye bir süre beklemek zorunda kaldık. Leyleğe namaz kıldıran Eyüplü çok hoşuna gitmişti anlaşılan.

Güneş çoktan batmış, akşam ezanı okunmuştu. İnceden inceye bizi üşüten rüzgâr artık evin yolunu tutmamız gerektiğini öğütler nitelikteydi.

Yarı sağlam bir sokak lambasının altında, yarım yamalak hislerle günün muhasebesini yapıyorduk saniyelerle yarışırcasına. Eyüp'te doğmuştuk. Eyüp'te çocuk olmaya çalışmıştık. Beyoğlu'nda yatılı bir ortaokula gitmekti tek derdimiz o zamanlar Adalet ile. Herkesin tanıdık olduğu, anne-baba nefesinin her an ensede hissedildiği Eyüp, pek de cazip değildi bizim için o zamanlar. Adalet'in istediği oldu, Beyoğlu'nda bir okula gitti. Biz, ben ortaokula geçerken Eyüp'ten ve İstanbul'dan ayrıldık. Hep geri dönmek ümidiyle geçen yedi yılım ve üniversitede geri gelişim.

Ama geri dönmem yakınlaştırmadı beni Eyüp'e. Hep belli mekânlarda

geçen öğrencilik anıları ve geçmişe meraksız, duyarsız yıllar. Adım gibi emindim, şu an, aynı eksikliği ve suçluluğu hissediyordu Adalet, karşımda.

Yolu ancak yarı aydınlatabilen lambanın altında, biz de hep yarı aydınlıkta yaşadığımızı fark ettik Eyüp'te. Bir tarafımız hep karanlıkta kalmış oysa. Gezdiğimiz sokaklarda, parmak ucuyla basmışız toprağa meğer ve kırık camlı gözlüklerle seyretmişiz komşularımızı, yaşadıklarımızı.

"Aslında turist hissetmeli insan her an kendini yaşadığı yerde. Ancak o zaman anlaşılıyor sanırım nefes tükettiğin yerin değeri. Ne bileyim işte, daha bir meraklı oluyorsun o zaman, daha çok geziyorsun ve ayrıntılara daha fazla boğuluyorsun, daha zor unutuyorsun bir de yaşananları. Zira biliyorsun ki yerlisi değilsin buranın, turistsin ve elbet bir gün gidicisin belli olmayan bir zaman dilimi içinde de olsa. Ve olmayacak belki artı bir şansın tekrar görebilmek adına. Ah, ah ne dersin keşke turist olmayı becerebilseydik Eyüp'te!"

Biliyordum dedim içimden. Aynı pişmanlığı ve özlemi yaşıyordu o da. Biliyordum...

"Aslınsa sadece fani olduğunu hatırlayabilse bazı anlarda insan kâfi." dedi Salih Bey. "Her sokağın, her yapının, her insanın geçici olduğu saklanınca bir köşede, ziyadesiyle kıymetli oluyor her şey ve daha merak uyandırıcı. Kadir kıymet biliyor hiç olmazsa insanoğlu. O zaman daha dolu dolu ve manidar geçiyor yaşam."

Sustuk... Her şey dile gelmişse en sade şekliyle, anlamsızdı konuşmak.

El sıkışıp iyi bir akşam diledik Salih Bey'e. Teşekkür etmek gereksiz gelmişti bana. Bir teşekkürden fazlasını hak ediyordu bugün, bize düşündürdüğü ve gösterdikleriyle. En iyisi susmakti ve yarın yine onu görmek, onunla Eyüp'ü keşfetmeye devam etmek istediğimizi anlatan bir tebessümdü. Biliyorduk ki Salih Bey bizden haber bekliyor olacaktı. Salih Bey de yarın için kendisini arayacağımızı biliyordu.

Biz iki arkadaş, Eminönü'ne giden otobüslerin geçtiği durağa doğru yola koyulduk.

Belediye binasının ilerisindeki caminin minaresi dikkatimi çekti bir an. Oldukça ilginç idi çünkü caminin aleminde hokka ve divit vardı.

"Camilerin aleminde hilal bulunmaz mıydı? Şuraya baksana hokka ve

divit var!"

Adalet, neden bahsettiğimi anlayınca oldukça şaşırdı, biraz da sinirlendi sanırım kendine. Herkese sıradan gelebilecek bu küçük farklılık onun nazarında oldukça önemli bir istisna olsa gerekti ve bunu nasıl olur da atlardı!

"Gel içeri girelim, bugün şanslı günümüzdeyiz, birisini buluruz nasıl olsa."

Saatin geç olduğunun da farkında olarak hızlıca camiye girdik. Hanımlara ayrılan bölgede bir hanımefendi kitap karıştırıyordu. Özür dileyerek merak ettiğimiz şeyi bilip bilmediğini sorduk. Adalet haklı idi, masalsı bir şans vardı bugün üzerimizde. Eyüp'teki mezar taşları ve süslemeleri ile ilgili araştırma yapan bir araştırma görevlisi çıktı karşımızdaki bayan.

"Alemindeki sembolün bir örneği daha olmadığından hep özel bir yere koymuşumdur Defterdar Camii'sini." diyerek başladı söze. "O yüzden araştırmalarımdan sonra bu camiye muhakkak gelirim. Burayı tanımak için, önce, bölgeden bahsedeyim isterseniz sizlere. Haliç Köprüsü'nden bu caminin de içinde bulunduğu mevki 'Yâ Vedûd' olarak adlandırılmaktaydı. Bu bölge hem bir ziyaretgâh hem de mesirelikti.

Ziyaretgâh olarak kabul görmesinin sebebi, İstanbul fethedilirken şehit düşenlerin toplu olarak ilk buraya gömülmesidir. Yani aslında burası bir şehitliktir. Bir de 1950'lere kadar evde kalmış kızlar ve kısmet bulmak isteyenler yılın belli dönemlerinde burada piknik yaparlarmış. Bu gelenekler 1970'li yıllarda 3.Haliç Köprüsü'nün yapım çalışmalarıyla temelli unutulmuş. Şu an bulunduğumuz mevkie gelirsek, Ya Vedûd'dan Eyüp'e dönülen yer olan burası, 'Defterdar Burnu' olarak adlandırılmakta. Bugün Defterdar Burnu hatırlanmıyor ama çok şükür Defterdar Camii ayakta. Böyle diyorum, çünkü İstanbul'un bir diğer defterdar camii olan Ortaköy ile Arnavutköy arasındaki camii şu an harabe halinde.

Bu cami, 1540 yılında Defterdar Nazlı Mahmud Çelebi tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmış. Caminin kemerli giriş kapısındaki kitabenin iki yanında celi sülüsle kelime-i tevhid bulunuyor. Bu kitabeler, kendisi de hattat olan Nazlı Mahmud Çelebi tarafından yazılmış. Bana göre bu tapınak, aydınlanmaya, öğrenmeye ve öğretmeye verilen değerin bir sembolü. Bilirsiniz her tapınağın en üst noktasında, hangi dini temsil ediyorsa o dinin simgesi vardır.

Sinagogda, bu, dav yıldız olarak çıkar karşımıza, kilisenin çan kulesinde ise haç. Bizim minarelerimizin en tepesinde ise hilal vardır her zaman. İşte Nazlı Mahmud Çelebi Bey bu caminin alemindeki hilalleri doksan dereceyle açılı yani küre görünümlü yaptırıp, hilallerin birleştiği üst noktaya da dönemin yazı araç ve gereçleri olan hokka ve diviti koydurtur. Bununla demek ister ki, yeryüzünde, sadece dinin sembolünü değil, aynı zamanda, gerçeğin ve doğrunun izahı olan aydınlanmanın, ilimin sembolünün de en güzel sergilenişini biz yaptırdık. Tabi ayrıca banisinin Hüsnü Hatta olan muhabbetinin de en güzel nişanesi."

"Ne güzel ya da ne acı mı demeliyim? Eskiden bir defterdarın nişanesi, yazıya, ilme verdiği önemmiş ve bunu da bir caminin aleminde ölümsüzleştirmiş. Şimdi de, o zamanın defterdarı bugününse maliye bakanı olanların nişanesi bilmem kaç bin dolara yaptırdıkları âneleri ya da üzerlerine yapışan yolsuzlukları oluyor nedense(!)" diyerek gözlerini devirdi Adalet, o alışık olduğum tarzda.

"Yalnız bu hokka ve divit 1960'lardan 2007 yılına kadar uzunca bir süre yoktu. Zira kalem, önce şiddetli rüzgâr, ardından da insan eliyle düşüvermiştir. 2007 yılında, değerli tarihçi Necdet İşli'nin vermiş olduğu fotoğraf sayesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından aslına nazaran daha küçük ölçülerde yapilan divit ve hokka caminin minaresine tekrar konuldu."

"Çok basit gibi gözüküyor dışarıdan bakınca alemde hilal harici farklı bir şeyin olması, lakin ne denli mühim ve özel."

"Evet," dedi bize bu bilgileri veren güzel hocamız, "Eyüp, görmesini bilene onlarca özel detaylar, farklılıklar sunuyor. Mezar taşlarında da durum böyle; süslemelerde karşımıza çıkan resimler, meyve sembolleri... Sanki açık hava müzesi Eyüp bu konuda."

"Haklısınız. Hatta bir açık hava müzesinden de öte, başlı başına bir âlem Eyüp ve işte biz de bu âlemi keşfe çıktık."

Bir efsun dolaşıyordu içimde gözlerimden okunabilen. Bu keşif hızla akan bir nehir ama ben bu nehrin nereye dökületeceğini bilmiyorum.

Teşekkür edip ayrıldık oradan. Üsküdar'daki evimize attık hemen kendimizi. En sevdiğimiz şey, geziden sonraki tatlı yorgunlukla günün kritiğini yapmak, çekilen fotoğraflara dakikalarca bakmaktı. Eve vardığımızda ikimiz de fark ettik ki, bir tek fotoğraf bile çekmemişiz.

"Şaşkınlıktan ve mahcubiyetten olsa gerek." dedim.

"Aynı fikirdeyim. Hadi sen ortaokulda ve lisede yoktun ama ben hep buradaydım. Evet, görünürde buradaydım biliyorsun, Beyoğlu'nda yatılı okurken, Eyüp sadece ayda bir kere ailemi görmeye ve kirlilerimi yıkatmaya geldiğim bir yer oldu benim için. O zaman da evden dışarı çıktığım söylenemezdi. Üniversite yılları ve sonrasını zaten söylemeye gerek yok. Ne kadar duyarsız olmuşuz meğer! Bunu ancak yıllar sonra bugün anlayabilmemiz de ayrıca üzdü beni.

Fotoğraflara bakmadık. Günün kritiği de, yaptığımız en kısa ama en manidar kritikti. Zira içimizi acıtıyordu yıllar önce görmemiz gereken yerleri bugün görmek ve onlardan bahsetmek. Bu yüzden klişe replikler atılmadı bu gece. Fotoğraflara komik yorumlar yapılmadı ve gülünmedi dakikalarca...

Salih Bey'e, mesaj ile buluşmak istediğimiz saati ve yeri haber verdik. Ve hissettiğimiz zıtlıkları koynumuza alıp uzandık kanepelerimize. Sevinç, üzüntü, geçmiş, gelecek, ayrılık, vuslat, kaybediş ve bir anda geri elde ediş... "Iyi geceler Adalet!.." / "İyi geceler Bihter!.."

Sabah bedenimiz dinlenmiş, ruhumuz bir nebze olsun tatmin olmuş şekilde uyandık. Güzel bir kahvaltı yaptıktan sonra çıktık, Salih Bey'le buluşmak için yola koyulduk.

Buluşma yerine vardığımızda Salih Beyi görünce Adalet'le birbirimize bakıp gülümsedik. Tahmin ettiğimiz gibi Salih Bey bir İstanbul Beyefendisi'ne yakışır şekilde sözleştiğimiz saatten biraz daha evvel gelmişti. Güler yüzle:

"Hayırlı sabahlar bayanlar! Hoş geldiniz!" dedi. Aç olup olmadığımızı sordu; tok olduğumuz cevabını alınca komutu verdi:

"Hadi o zaman, bugünkü turumuza başlayalım."

Adalet, "Nereden başlıyoruz peki?' deyince, Saygıdeğer Neyzen, "Buradan tabii ki." dedi.

Bir çeşmenin önünde duruyorduk. Dikkatli bakılmadıkça fark edilmeyecek (ki biz dün fark etmemiştik) şatafattan uzak klasik tarzda küçük bir çeşmeydi. Eyüp Çeşmesi olarak da bilinen Fatih Sultan Mehmed Çeşmesi'ymiş. Eyüp Camii şadırvan avlusu duvarı üzerinde bulunmakta ve arkasında Fatih Sultan Mehmed'in sakası Mustafa

Ağa'nın kabri varmış. Burayı daha önce fark etmemiş olmanın mahcubiyetiyle başımı önüme eğince, Salih Bey durumu anlamış olacak ki beni yatıştırmasını bildi:

"Üzülmeyin Bihter Hanım, buralar o kadar çok değişti ve insanların ilgisi başka şeylere öylesine yöneldi ki, bu küçük çeşmeyi fark etmemek sizin suçunuz değil."

Sonra arkasını dönüp işareti verdi:

"İşte burası da Eyüp Türbe Hamamı."

Baktığımızda gördüğümüz sadece teneke bariyerler ve bir iki yarım kubbeydi.

Yüzü asılan Salih Bey devam etti:

"On yıl öncesine kadar faaliyetteydi burası. Ben gençtim restore etmeye başladıklarında, eski halini koruyamadılar. Restorasyon hızlı başladı ama sonu gelmedi. Ayakta ve faaliyette olan hamamı harabe haline getirdiler." deyip derin bir iç çekti. "Bu hamam, Evliya Çelebi'nin belirttiğine göre, fetihten sonra yapılan ilk hamamlardanmış. Evliya Çelebi buraya hasta girenlerin Fatih' in nefesiyle şifa bulduklarına inanıyormuş ve bu nedenle bu hamamın hastalara ayrılması gerektiğini belirtmiş.

Eyüp Türbe Hamamı ya da bir diğer ismiyle Fatih Sultan Mehmed Hamamı, Mimar Sinan tarafından günümüze kadar ulaşan şekliyle (!) yeniden yaptırılmıştır. Bunun sebebinin Küçük Kıyamet olarak adlandırılan büyük depremde yıkılmış olmasından kaynaklandığı düşünülüyormuş. Bayanlar umalım da Küçük Kıyametin Eyüp' ten alamadığı hamamımızı bürokrasi almasın! Hadi yeter bu kadar çene çalma, daha görülecek çok yer, anlatılacak çok şey var!"

Hep beraber biraz ilerleyip hamamın Fahri Korutürk Caddesi üzerindeki köşesinde durduk.

"Siz ne kadar aç olmasanız da buraya gelmişken Eyüp halkasi yemeden olmaz." dedi Salih Bey.

Eyüp Camii cümle kapısı karşısında bulunan tarihi Akmanoğlu Fırını'na girdik. 1930-1950 yılları arasında yapılan Eyüp Camii etrafı düzenlenmesi çalışmaları öncesinde arka sokakta yer alıyormuş fırın. Bugün ise cephesi meydana bakıyor. Bu firin, İstanbul'un birkaç eski

fırınından biri olmasıyla birlikte ayni zamanda Eyüp merkezdeki tek fırınmış. Osmanlı döneminde medrese talebeleri tatil günleri olan Cuma günü Eyüp Sultan ziyaretleri sonrasında ekmek ve somunlarını hep buradan alırlarmış. Dönemin inancına göre, Hızır Aleyhisselam Cuma günleri buradan alışveriş ettiği için, bu fırının ekmeklerinin şifalı ve bereketli olduğuna inanırlarmış. Fırında, Eyüp'e has Bizans'tan kalma bir hamur işi varmış ve halk arasında Eyüp halkası olarak bilinirmiş. Cumhuriyet ile beraber unutulmuş, bununla birlikte 1990'lı yıllarda fırını işletmeye devam eden varisler tarafından gene canlandırılmış ve bugün bu lezzet yeniden Eyüplülere ulaşmış. Biz de hep beraber Bizans'tan kalma bu hamur işini tattık.

"Halkanın yanında da çay ne güzel giderdi değil mi? Bu sırada, Metin Abi'nin işlettiği bir kahvehane vardı. Saçı sakalına karışmış, yarım yamalak İngilizcesiyle turistlere fal bakan, sohbetine de doyum olmayan nev-i şahsına münhasır bir Eyüplüydü. Duvarları gazete kupürleriyle kaplı dükkânı alındı önce Metin Abi'nin elinden. Sonra da üzüntü, sağlık sorunları derken adamcağız aramızdan ayrıldı".

Kahveci Metinimizle beraber bir de fotoğrafçı Metin Abimiz var. Birçok insan bunu bilmez ama, İstanbul'un en eski fotoğrafçıları Eyüplüdür, dolayısıyla en eski fotoğraf stüdyoları da buradadır. Bugün bu eski fotoğrafçıların mirasçısı olarak mesleğini devam ettiriyor Metin Ağabey.

"Kendisi doğma büyüme Eyüplü olup, günümüzden geriye Eyüp'ün üç kuşağının fotoğrafını çekmiştir." dedi Salih Bey. "Benim de sevdiğim kızla fotoğrafımı çekmişti sinema önünde. 1959 yılında Melek Sineması açılmıştı. Bin iki yüz kişi kapasite ile açılınca büyük bir heyecanla karşılanmıştı herkesçe. İlk yerli film Fosforlu Cevriye idi. Ben de Fatma'ya bilet alıp filme davet etmiştim. Çıkışta Metin Abi'yi de görünce kasıla kasıla bir fotoğraf çektirmek farz olmuştu.

Melek Sineması uzun süre ayakta kalabilen son sinemalardandı. 1988 yılında faaliyetine son verdi. Eyüp'te ilk sinemayı 1940'lı yılların başında Fırıncı Tahir Sofuoğlu açmış; Yusuf Paşa Caddesi'nde. 1944 yılında ise, Mete Sineması yazlık sinema olarak açılmış. Bu sinemanın sahibi, İsmail Dümbüllü ve Zati Sungur'u zaman zaman yazlık sinemaya getirtir, gösteri yaptırırdı. Yazlık sinemaların tadı da başka olurdu bilirsiniz. Orası da 1969'da erkenden veda etti Eyüp'e."

Sonra biraz önce durduğumuz hamamın bulunduğu köşeye geri gittik. Salih Bey caminin önündeki avluya dikkatli bir şekilde bakıyordu. Fakat sanki meydanı değil de başka bir yeri görüyordu.

"Affedersiniz bayanlar! Bir an eski hali gözümün önüne geldi. Belki siz de hatırlarsınız. Bu avlu çok fazla şey gördü, çok değişiklik geçirdi. Meydan bugünkü halini almadan önce gecekondularla doluydu. Şu köşede bir taksi durağı vardı. Açıkçası burası Eyüp dokusuna hiç yakışmıyordu. Bunu yetkililer de fark etmiş olacak ki, gecekonduları yıkarak taksi durağını da kaldırıp bugünkü haline kavuşmasını sağladılar. Eyüp'ün kimliği açısından önemli olansa, tabi ki, gecekondulaşmadan önceki halidir. Gecekondulardan önce avlunun kenarındaki çeşmeyi görüyorsunuz değil mi? Onun hizasında, bulunduğumuz yerden Saçlı Abdülkadir Mescidi'ne kadar Oyuncakçılar Çarsının bir bölümü varmış. Acaba bunu biliyor muydunuz? Burası geçirdiği bir yangınla ortadan kalkmış. Aslında asıl oyuncakçılar çarşısı burada bulunan çarşıymış. Şimdi çarşıdan sadece birkaç fotoğraf kaldı hatıra olarak."

Yanan çarşıyı gözümüzde canlandırmaya çalışarak çarşının izinden Saçlı Abdülkadir Mescidi'ne doğru yürürken solumuzdaki havuz dikkatimizi çekti birden.

"Bu havuz da ne zaman yaptırıldı?" diye sordu Adalet.

"90'lı yıllarda dönemin belediye başkanı tarafından yaptırılan bu mimari şaheser(!), ne için ne amaçla yaptırıldı gibi birçok soruyu gündeme getirmişti. Eyüp'ün dokusuyla uyuşmayan ve yapanın da yaptıranın da zevkini (!) ortaya koyan bu havuz, bugün inşa edilen biçimsiz binalar yanında masum kaldı."

Havuzun ve üzerinde uzun uzun konuşulması gereken Eyüp'ün yeni mimari yüzünü bir kenara bırakıp ilerledik. Ve ulaştığımız Saçlı Abdülkadir Mescidi'ne girdik.

Bu mescit, fevkâni yapıda bir mescitmiş. Şeyhülislam Abdülkadir Efendi tarafından, babasının kabri üzerine yaptırılmış. Bu küçük ve şirin mescidin önündeki yoldan ilerlemeye devam ettik. Sağımızda geniş bir taç kapıya sahip olan Diyanet Sitesi duruyordu. Burası Kalenderhane olarak da bilinen Eyüp Özbekler Tekkesi'ydi.

Özbek Tekkeleri, Osmanlı döneminde konsolosluk görevi görüyormuş. Bugün Orta Asya dediğimiz, Türkmen diyarlarından gelen hacı adayları, önce Eyüp Sultan'ı ziyaret edip sonra buradan kutsal topraklara giderlermiş. İlk Özbek Tekkesi olan Eyüp Özbekler Tekkesi'nde bekâr dervişler kaldığı için, Kalenderhane olarak da anılmaya başlanmış. Bekâr derviş anlamına gelen bu isim diğer Özbek

Tekkeleri'nin de bu isimle anılır olmasına sebep olmuş. 1925'te tekkelerin kapatılmasına kadar bu gelenek devam etmiş.

Daha sonra 1970 yılında derviş hücreleri, mutfak taamhane, selamlık ve şeyh hücreleri üzerine diyanet sitesi inşa edilmiş. Şu an bu tekkeden geriye Tevhidhane yani ayinlerin yapıldığı yer ki bu, mevlevihanelerde semahaneye karşılık gelmektedir, sıbyan mektebi ve türbe varlığını sürdürmekte. Tekkenin taç kapısı da geçirdiği onarım sayesinde hâlâ ayakta. Biz de bu güzel kapıdan geçerek bahçeye girdik. Türbe selamladı önce bizi, mahzun bir şekilde. Parçaları eksik bir yap-boz ya da bazı mısralarını kaybetmiş bir şiir gibiydi. Onun hüznünü biraz olsun paylaştıktan sonra çıktık Kalenderhaneden.

Kapıdan çıkınca davetkâr bir kahve kokusu sardı etrafımızı. Karşımızda Ensar Konağı duruyordu. Burası neresi der gibi Salih Bey'in yüzüne bakınca,

"Buyurun içeri girelim."dedi.

Buranın restitüsyon ve restorasyon çalışmaları yeni tamamlanmış ve şu an Türk ve Osmanlı Mutfağının en güzel yemekleri ve olmazsa olmazımız Türk Kahvesiyle Eyüplülere ve Eyüp'ü ziyarete gelenlere hizmet veriyormuş. Tam olarak ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmeyen konak 1980'li yılların sonuna kadar kullanılmış, daha sonra geçirdiği yangınla harabe haline gelmiş ve yıkılmış. 2005'te de belediyenin mülkiyetine geçen konak, birkaç ay önce şu anki halini almış. Biz de bu güzel konakta bakır cezvede pişirilmiş güzel bir sabah kahvesi içtik ve tekrar koyulduk yola.

Konağın yan tarafında genişçe boş bir arazi vardı. Bitişiğinde Cafer Paşa Medresesi, bir ucunda ise şu an sağlık ocağı olarak kullanılan Sokullu Mehmed Paşa Medrese ve Türbesi var. Kitaplarda İsmihan Sultan Medresesi olarak da geçiyormuş. Sokullu Mehmed Paşa, Kanuni'nin son sadrazamı olması ve on dört yıl kadar uzun süre Osmanlı Devleti'ne hizmet vermesi sebebiyle en bilinen sadrazamlarındandır. Sultan II. Selim'in kızı İsmihan Sultan'la evlenmiş. Sokullu Mehmed Paşa medresenin yanındaki türbede yatmaktadır. Etrafı medreselerle çevrili bu boş alana bakarken, zihnimden silik silik görüntüler geçti. Biraz durup düşündüm ve hatırladım. Söz konusu alan, biz çocukken kadınlar ve çocukların eğlence yeriydi. Sepetler hazırlanır, uçurtmalar yapılır ve buraya gelinirdi.

Adalet'e döndüm:

"Hatırladın mı burayı?" dedim.

O da önce bir an durakladı ve sonra gözlerinde bir ışık belirdi. "Burası Kemal Amca'nın bizim için yaptığı uçurtmayı uçurttuğur yer değil mi?" dedi. "Hani komşumuz Zehra Teyze'nin kızı Ayşe'de görmüştük de çok beğenmiştik. Sonra baban bizim için upuzun kuyruklu bir uçurtma yapmıştı. Onu uçurtmak için büyük eğlenceye kadar heyecanla beklemiştik. O gün erkenden kalkıp hazırlanmıştım. Sonra hep beraber buraya gelmiştik de dört gözle rüzgârın çıkmasını beklemiştik. Dualarımız kabul olmuş olacak ki rüzgâr çıkmış ve uçurtmamız havalanmıştı."

"Evet hatırladım. Nasıl unutabilirim ki! Sonra da ipi kopup uçup gitmişti. Ne çok ağlamıştım arkasından. Annem bir daha yapar baban dese de mizmızlanıp durmuştum."

Eskiye dair bir şeyleri hatırlamak hem güzeldi hem de acı verici. Zaman akıp giderken ne çok şeyi götürüyordu. Gerçi bir o kadar da getirdikleri vardı ama biz gidenlerin değerini zamanında anlayamadığımız için burukluk vardı hep içimde. Yedi yaşında kopmuştum buradan. Bir daha hiçbir yere ait hissetmedim kendimi. Kim bilir belki de Eyüp'e de bu yüzden geldim. Buraya mı ait'im? Bu sorunun cevabını arıyorum galiba, ama hâlâ bulamıyorum, bilmiyorum yanıtı.

Ben düşüncelere dalmışken, Adalet'le Salih Bey ilerlemişlerdi biraz. Hızlı adımlarla yanlarına gittim. Hemen solumuzda Cafer Paşa Medresesi'nin girişi duruyordu. Belediye burayı şu an kültür merkezi olarak kullanıyormuş. Öncesindeyse medresenin dershanesi restore ettirilip Kur'an Kursu olarak kullanılmış.

Kapıdan girince sağ tarafımızda Cafer Paşa'nın Türbesi ve medresenin hazire kısmı vardı. Türbenin sol tarafındaki kemerli kapıdan uzun bir koridora girdik ve bu koridor bizi dershanenin bulunduğu avluya çıkardı. Sol tarafta bir kuyu bileziği vardı. Dershaneye girebilmek için bir basamak inmek zorunda kaldık. Buranın kapısı medrese odaları bakıyordu. Karş nda ters L biçiminde yapılmış medrese odalarında şimdi hat, ebru, tezhip ve daha birçok sanatsal faaliyet yürütülüyormuş. Böyle tarihi mekânların ruhuna uygun kullanılması çok hoşuma gitmiştir hep.

Medreselerin kapatılması hakkındaki kanundan sonra birçok medrese harabe haline geldi. Kimi yıkıldı kimi dilencilerin, sokak çocuklarının

mekânı oldu. Bir kısmı ise alışveriş mekânları haline getirildi. Bazıları ki, bunların şanslı olduklarını düşünüyorum, böyle kültür merkezine dönüştürüldü. Yapıldıkları dönemde ilim ve bilim yuvaları olan buralar şimdi sanat ve kültür yuvası haline getirildiler. Hep beraber yapılanlara biraz bakıp tekrar Kalenderhane Caddesi'ne çıktık.

Caddenin karşı tarafına geçmeden aşağıya, Haliç'e doğru ilerlemeye başladık. Dün bize hoş renk ve kokularını sunan çiçekçilerin yanından geçiyorken, Salih Bey'den bunların, önceleri Ya Vedûd bölgesinde olduğunu öğrendik. Ayrıca, buraya has Ya Vedûd gülleri olarak adlandırılan kalın yapraklı, kokulu, açıldığında iki avucu kaplayacak büyüklükte güllerin varlığını da hatırlattı değerli rehberimiz. Ve sevindirici bir bilgi daha: Bunların hâlâ Zal Mahmud Paşa Camii bahçesinde görülebildiğini de öğrendik.

Çiçek ve fidan yetiştiriciliği, Ya Vedud Hazretleri'nden Fatih dönemine kadar uzanmaktaymış. Bugün bizi mest eden bu çiçekleri yetiştirenler o günden bugüne süregelen en eski çiçek ve fidan yetiştiricileriymiş.

Haliç kıyısına vardığımızda, buraların çok değişmiş olduğunu fark ettik. Fabrikaların kaldırılması ortamın havasını oldukça değiştirmiş. Biz çocukken, fabrikalar engellediği için, denizi göremezdik. Haliç'te fabrikaların açılması zannediyorum feshaneyle başlamış.

"Adalet hatırladın mı, çocukluğumuzda ne kadar kötü durumdaydı buralar?"

"Evet, hatırlamaz olur muyum! Bazen kuzenimle amcamın yanına gelirdik. Amcam Sümerbank Fabrikası'nda çalışıyordu. Çok korkardım buralara gelmekten. Kasvetli ve ürkütücü gelirdi gözüme, çocukluk işte. Gerçi hâlâ sanayi bölgelerini sevmem. Amcam anlatırdı, Feshane önceden dokuma fabrikasıymış. Feshane'nin geçmişi ise Sultan II. Mahmud dönemine dayanıyor. Sultan II. Mahmud ordunun giyim tarzında yaptığı değişiklik sebebiyle gerekli olan fes ve çuha ihtiyacını karşılamak için açmış. İlk başta yani 1836'te Kadırga'da Cündi Meydanı'nda açılan fabrika daha sonra Hatice Sultan'ın Haliç'teki sarayını fabrikaya bağışlamasıyla, fabrika sarayın feriye kısmına taşınmış. Üç yangın geçirmiş bu fabrika. İlk yangından sonra Sultan Abdülmecid, ikincisinden sonra ise Abdülaziz tarafından tekrar yaptırılmış. Sultan Abdülaziz, yeniden yaptırırken yeni makineler getirterek burayı büyük bir mensucat fabrikası haline getirmiş. 1949'da Sümerbank Defterdar Yünlü Müessesesi olarak ismi değişmiş. Bundan sonra uzun yıllar Türkiye'nin en önemli kumaş üreticilerinden olarak tekstil dünyasında varlığını devam ettirdi. Ne değerliydi bizim

çocukluğumuzda Sümerbank'ın kumaşları. Bende hâlâ birkaç metre var buranın kumaşından; annem rahmetli çeyizime koymuştu. Hatıra olarak saklıyorum."

"Evet, fabrikalar varken, gerçekten de iç karartıcı bir durumdaydı burası. Ama şimdi oldukça değişti çehresi. Feshane de gayet güzel bir hale geldi. Birçok güzel ulusal ve uluslar arası etkinliğe, organizasyonlara ev sahipliği yapıyor. dedi Salih Bey.

"Burada birçok fabrika vardı değil mi? Altınyıldız'ın, Kelebek Mobilya'nın ve başka birçok ünlü firmanın fabrikası buradaydı yanlış hatırlamıyorsam. Daha sonra televizyondan takip ettiğim kadarıyla Bedrettin Dalan döneminde fabrikaların hepsi kaldırıldı. Haliç ve Eyüp açısından iyi oldu dediler fakat birçok işçi de bu yüzden zor durumda kalmıştı. Daha sonra da uzun bir süre Haliç'in fabrika artıklarından ve pisliklerden arındırılması için beklendi. Şükür ki artık Altın Boynuz tekrar doğal güzelliğine ve unvanına yakışır hale geldi, ninemin bize anlattığı hani o kayıklarla Kâğıthane'ye, Sadabat'a pikniğe gidildiği zamanlardaki haline."

"O dönemlerde İstanbulluların en keyif aldıkları şeylerden biri de, ailecek mesire alanlarına gitmekmiş. Kâğıthane ve Sadabat tarafına gidenler önce muhakkak buraya uğrar, cızbızcılardan defne dalından yapılmış şişlere geçirilmiş kuzu etlerini alırlarmış. Bu pişmiş kuzu çöp şişlerini yufkaya sarıp mesire alanlarına geçerlermiş. Yani bugün olduğu gibi her köşe başında insanlar mangal yakmazlarmış. Bunun sebebi de mangal dumanının ve et kokusunun başkalarını rahatsız edeceğiymiş. İnsanlar bir de Eyüp'e kaymak ve süt ürünlerini temin etmek için gelirlermiş. Kaymakçıların meşhur olmasının sebebi, Alibeyköy'deki süt mandıralarıdır. Buradaki Saya Ocağı, yani küçükbaş hayvanların yetiştirildiği, kuruluşunda Yeniçeri Ocağı'na bağlı olan sarayın et ve süt ürünleri ihtiyaçlarını karşılayan birimdir. Saya Ocağı, Yeniçeri Ocağı kaldırılırken kaldırılmamış ve cumhuriyete kadar varlığını devam ettirmiştir. Saya Ocağı'nın burada olmasi aynı zaman da mezbahanenin de Eyüp'ün karşı tarafı olan Sütlüce'de açılmasına sebep olmuştur."

Neyzenimiz, uyarısıyla bir sonraki rotamızı belirleyiverdi: "Dün Müzisyenler Kahvehanesi'ne gideceğimiz için atlamıştık, gelin, unutmadan Mihrişah Valide Sultan Türbesi'ni ve İmarethanesini ziyaret edelim.

Girişe geldiğimizde durdu ve 'Bu türbe Türk barok mimarisinin en güzel örneklerinden biri, o nedenle dikkatli inceleyin!' uyarısını da

ihmal etmedi.

Türbenin avlu kapısı mermerdi. Kapının iki yanında ufak yalaklı kuyu çeşmecikleri vardı. İçeri girip sağ tarafta kalan türbe binasına doğru yöneldik. On iki oval yüzlü mermer bir türbe idi. Her yüzünün altında ve üstünde çok şık pencereler bulunuyordu.

Salih Bey, gene bilgilendiriyor bizi:

"Mihrişah Sultan hayır işlerini çok seven, duygulu, içli kadın olarak tanınır. Oğlu gibi Mevlevi Tarikatı'na bağlıdır. Kasımpaşa Mevlevihanesini onartmış, karşımızdaki mektebi yaptırmış, başka bir yerde de cami, çeşme, mektep inşa ettirmiştir. Hepsi bu kadar değil tabi.

Bir dostum, Osmanlı'da, padişahın etrafındaki kadınların hep yarış içerisinde olduğunu söylemişti. Sonra muzip bir gülümseme ile 'Ama hayır işlerinde yarışırlardı!' diye eklemişti. Günümüz dünyası için ne uzak bir ifade değil mi? Şimdilerde parayı kendi cebimize bağışlamak adına yarışıyoruz ve maalesef hepimiz bunu yapıyoruz."

Türbenin içinden de dışı gibi zariflik akıyordu. Letafeti ve duygulu oluşu ile ön plana çıkmış bu padişah annesi için çok uygun bir yapıydı. Sola yönelerek imarethanenin önüne geldik. Pembe beyaz mermerden kemerli tamamen mermerden yapılma bir kapısı vardı. Üzerindeki nefis hat Mehmed Es'ad El-Yesari'ye aitmiş. 1792 de inşa edilen bu yapı her gün muhakkak ihtiyaç sahiplerine yemek sunmuş. 1997 yılının sonuna kadar günlük bin kişilik ola kapasite, 1998 yılı başından itibaren iki bin beş yüz kişiye çıkarılmış.

İkindi olmuş, Eyüp Sultan'dan hicaz makamında okunan ezan sesi kulağımıza dolmaya başlamıştı. Salih Bey namaz için müsaade istedi ve bizi daha sonra dün bahsettiği Seher Hanım'la tanıştırmak istediğini söyledi.

Namazdan sonra meydanda buluştuk. Hızlıca Ümmi Sinan Hazretleri'nin Türbesi'nin yolunu tuttuk. Türbenin bulunduğu yer Eyüp'ün Düğmeciler Mahallesi. Mahallenin ismini duyduğumda Salih Bey'e burada düğmeciler mi oturuyor diye sordum. O da güldü ve açıkladı:

"İnsanın aklına hemen burada düğmecilerin oturduğu geliyor değil mi? Hâlbuki burada düğmeciler değil, Fatih'in İstanbul'un fethinde kullandığı topların dökümünü yapan top ustaları oturuyorlarmış.

Diyeceksiniz ki düğmecilerle top ustalarının ne gibi bir bağlantısı var? Aslında hiçbir bağlantısı yok ya da Osmanlı arşivlerinden mahallelerin geçmişini araştıran kişiye kadar bir bağlantıları yoktu. Biliyorsunuz Osmanlıcada hareke kullanılmıyor. Hal böyle olunca bu yazıyı okuyanın çok dikkatli olması gerekiyor. Mahallenin isim babası olan araştırmacımız da ufak bir dikkatsizlik nedeniyle yazılışları aynı olan bu iki kelimeyi karıştırmış, bizim Dökmeciler Mahallesi'ni Düğmeciler Mahallesi'ne çevirmiştir."

Salih Bey devam etti:

"Şimdi Ümmi Sinan'ın kim olduğunu anlatmaya başlayalım. Halvetiliğin kollarından olan Sinanilik'in kurucusudur. Kaynaklarda manevi işaret içeren bir rüya gören İbrahim Sinan'ın Hz. Muhammed'in de 'en-Nebiyyül Ümmi' diye methedilmesi dolayısıyla Ümmi mahlasını aldığı ile ilgili bilgilere yer verilimektedir.

Kabrinin bulunduğu tekke, Ümmi Sinan'ın kabrinin orada bulunması sebebiyle bu tarikatın "pir makamı" kabul edilmiş. 1925'ten sonra Yahya Galip Kargı ve ailesi tarafından ikametgâh olarak kullanıldığı için yok olmaktan kurtulmuş. Yahya Galip Bey kim biliyor musunuz? Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk meclis başkanı, döneminde İstanbul'un en zengin şahsiyetidir.

Ümmi Sinan, Türk tasavvuf edebiyatında Yunus Emre tarzı şiirleriyle tanınan bir şairdir. Birçok şiiri dilden dile dolaşmış, bugün en çok tanınanlardan biri şu:

Seyrümde bir şehre vardım gördüm sarayı güldür gül
Başındaki tacı tahtı bağı divarı güldür gül

Bildiğiniz gibi gül ile sembolize edilen Hz. Peygamber ve O'na duyduğu aşk, özlemdir. 1993 yılında Talip Kargı'nın vasiyeti üzerine Talip Kargı Türk Tasavvuf Derneği kurulmuştur. Türbenin bulunduğu selamlık bölümü, ailesinin ikametgâh olarak kullandığı adresindeki mekân da dernek merkezidir. Tasavvuf musikisini icra eden aile üyeleri ve diğer üyeler, çeşitli yerlerde konserler vererek bu kültürü ayakta tutmaya ve yeni nesillere, daha tanışmamış olanlara tanıtmaya, sevdirmeye çalışıyorlar."

Ümmi Sinan Sokağı'na geldiğimizi fark ettik. Ahşap bir evin önünde durduk. Çok sıcak karşıladı bizi Seher Hanım. Evin içerisine geçerken bahçenin dinginliği, hızlı akan zamanın aksine bugünlere ait değilmiş izlenimi verişi dikkatimizi çekti hemen. Salih Bey'in bizi

tanıtmasından sonra, Seher Hanım koro çalışmalarını yaptıkları odaya aldı bizleri.

Duvardaki tabloları sordu hemen Adalet.

"Annem Muzaffer Kargı'ya ait. Şurada gördüğünüz babam Talip Kargı'nın portresi. Diğerleri ise din büyükleri ve dini konularla ilgili."

Biraz ailesinden ve buradaki yaşayışlarından bahsetmesini rica ettim Seher Hanım'dan. Ressam bir tekke gelini olan Muzaffer Hanım heyecanlandırmıştı beni:

"Burada dünyaya gelmiş babam. 1946 yılında annemle evlenmişler. Annem o zamanlar Akademi'de resim öğrencisiymiş ve dönemin mizah dergilerinden Akbaba'ya karikatür çiziyormuş. Öğrenimini yarıda bırakıp bu tekkeye gelin gelmiş. Anneannemin 'Tekkeye gelin olmak zordur, çilelere eyvallah demelisin, sabretmelisin.' sözünü hiç unutmadım derdi. Babam da önceden dergâha şeyh olmak istemedi ancak gördüğü bir rüya sonucunda iki sene sonra resmen mürşit oldu. Hiç şiir yazmazdı babam, o günden sonra bunalıma girip yirmi kilo zayıfladı. Şiir yazmaya başladı. Annem de resim çalışmalarına tekrar başladı ve bu gördüğünüz tabloları yaptı. Babamın ölümünden sonra daha da bağlandık eve. Babam vefatından evvel annemi, beni ve kız kardeşimi çağırdı. Şimdiye kadar siz bana hizmet ettiniz. Bundan sonraki hizmet size verildi. Müsaade edin ben sizin elinizi öpeceğim.' dedi. Bunları söylerken ağlıyordu. İstemedik, ama o elimizi öptü. Şimdi de onun vasiyetlerini yerine getirmeye çalışıyoruz."

Bugünkü yaşamlarından, koro, dernek çalışmalarından konuşup çayımızı yudumladık. Gün batmadan kalkalım diyerek bu samimiyet dolu sohbeti kısa kesmek zorunda kaldık.

Neyzen Salih Bey,

"Evet, hanımlar, aklıma gelip de size göstermek istediğim yerler bu kadar." dedi. "Tekrar Piyer Loti'ye çıkalım dilerseniz; son çaylarımızı orada yudumlar günü bitiririz."

Böylece yeniden Piyer Loti'ye çıkmaya karar verdik. Fatih'in çeşmesinde elimizi yüzümüzü yıkayıp canlandık. Sol çaprazımızda pembe bir köşk duruyordu. Eyüp'te en iyi hatırladığım evlerden biri. Bilmiyorum neydi beni cezbeden? Rengi mi? Yeri mi? Yoksa o güzel bahçesi mi? Artık eski sahipleri oturmuyormuş burada, bir Arabistanlınınmış şimdi. Daha yakından bakmak istedim eve. Bahçe

kapısına asma kilit vurulmuştu. Eskisi gibi bakımlı değildi artık. Yaşlanmıştı sanki benim gibi ya da yaşlanan sadece bendim de onu da öyle düşlüyordum. Bir kuyu vardı bu köşkün bahçesinde, Can Kuyusu olarak bilinirdi. Büyükannem, teyzelerim, annem, komşularımız bir sıkıntıları veya dilekleri olduğunda buraya gelirlerdi. Bir gün kütüphanede birşeyler araştırırken elime bir kitap geçti. Bizim Can Kuyusu meğer çok eski bir kuyuymuş. Meşhur gezginimiz Evliya Çelebi, burası hakkında efsanevi bilgiler vermiş. Can Kuyusu konuşan bir kuyuymuş, buraya gelip iki rekât namaz kıldıktan sonra sorduğun soruya cevap verirmiş. Yalnız her soruya değil. Mesela çocuğum olacak mı misalinden suallere yanıt vermezmiş. Ne güzel olurdu suallere yanıt veren bir kuyu! "Umarım tekrar bakımlı, güzel, hayat dolu günlerine döner." dedim. Yeni sahipleri buranın kıymetini bilirler inşallah. Bu köşk gerçekten çok özel ve efsunlu çünkü benim için. Yıllar sonra tekrar görünce yeniden hissettim bunu.

Tepeye varıp birer çay söyledik kendimize. Bugünün kritiğini Salih Bey ile yapacaktık anlaşılan. Biz soluklanmaya çalışırken yanımıza bir dilenci yaklaştı. Duyanın anlam veremeyeceği bir şeyler mırıldanıp elini bana doğru uzattı. Kısalmış pantolonu, her yeri delik deşik ceketi ve yaşlı-kambur bedeni ile ihtiyaç sahibine benziyordu. Hep ikilemde kalmışımdır çoğu insan gibi ben de. İhtiyaçları olmadığını, bizlerden daha zengin olduklarını düşünen yanımla, o bazen başıma çok iş açan ve sınırlarını zorladığım merhamet hissim çatışma halinde yine. O, hâlâ anlayamadığım bir şeyler mırıldanırken ben insana olan güvenin, merhametin bu denli törpülendiği dünyayı sorguluyordum kendimce. Eli iki dakikadır havada asılıydı, benden ümidi kesip elini aşağıya indirecekken yanımızdan geçen bir adam parayı yüzüne atarcasına fırlattı adeta. Bir an göz göze geldik ve anladım bu sefer dediğini, hem de hiç zorlanmadan. Bana, insanın ihtiyaç sahibine parayı veriş usulü bile değişti artık, yozlaşan bu gök kubbe altında sadaka vermeyi bile beceremiyoruz dedi sırdaş bir ses tonu ve buğulu gözleri ile.

"Eyüp böyle değildi hanımlar." dedi Salih Bey. "Herkese hürmet edilirdi burada, insan olduğu unutulmadan. Ne kadar üzdü beni o paranın veriliş biçimi. Biz yaptığımız yardımı usulca gizliden yapardık hep, öyle öğrendik büyüklerimizden çünkü. Sevginin ve gerçek hoşgörünün adım attığı sokaklardı buralar. Irkların, dillerin, farklılıkların bir arada ve kardeşçe yaşadığı evlerdi, meydanlardı. Dedem anlatırdı: Bu çarşının bir Sütçü Marko'su varmış. Sütçü Marko Eyüp'ün bir kardeşlik ve hoşgörü merkezi olduğunun çok güzel bir örneği bizler için. Hani diyorlar ya teknoloji çıktı mertlik bozuldu. Hakikaten öyle mertlik bozulmakla kalmadı gündelik yaşantımızda da pek çok şey değişti. Teknolojiden artık müezzinler de faydalanıyor.

Biliyorsunuz önceden müezzinler minareye çıkıp ezanı oradan okuyorlardı. Şimdiyse aşağıdan mikrofondan okuyorlar. Yanlış anlaşılmasın buna bir tepkim yok. Tabii ki teknolojiden faydalanacaklar. Ben sözü bizim Sütçü Marko'ya bağlayacağım. Müezzinlerin ezanı minareden okudukları dönemde bizim Marko -ki Makro, isminden de anlayabileceğiniz gibi Ermeni asıllıdır- kışın sabah ezanını okuyan müezzine minareden inince hemen sıcak süt götürürmüş.

Düşünün kışın buz gibi havada sabahleyin minareye çıkmışsınız ve ezan okuyorsunuz. Sabah ezanı saba makamında okunur, diğer ezanlardan farklı olarak. 'Namaz uykudan daha hayırlıdır. Yani "Essalatü hayrun minen nevm." denir. Anlayacağınız diğer ezanlardan daha uzun sürer. Sabahın ayazında yaklaşık yirmi, yirmi beş metre yükseklikte ezanı okuryorsunuz. Her tarafınız buz kesmiş ve biri size minareden iner inmez koşarak süt getiriyor. Bakıyorsunuz Ermeni komşunuz Sütçü Makro. "İçiver şunu hocam. Sıcak sıcak iyi gelir." Bundan daha güzel ne anlatır kardeşliği, hoşgörüyü."

Adalet'e baktım yüzünde kocaman, içten bir gülümseme gördüm. Benim de sanki Sütçü Marko'nun sıcak sütünü içmiş gibi sıcacık oldu içim.

"Anlaşılan sizin buna verecek bir cevabınız yok ama, benim en az bu olay kadar güzel bildiğim bir olay daha var. Biliyorsunuz Türkiye tarihine 6-7 Eylül olayları olarak geçmiş o kara sayfa unutulacak gibi değil. Bu dönemde Ermeni kökenli vatandaşlarımız zor günler geçirdi. O dönemde Eyüp'te yaşayan Verka Hanım o günleri anlatırken ağlayarak şunları söylüyor: 'O olaylar sırasında bize ya da mallarımıza bir şey olmadı, çünkü geceleri Türk komşularımız kapımızda sabaha kadar nöbet tutuyorlardı.' İşte Eyüp böyle bir yer ya da böyle bir yerdi. Herkesin birbirini tanıdığı ve kolladığı, büyükçe bir Eyüp ailesiydi. Şimdi ise kimin gelip gittiği belli olmayan büyük bir hana döndü. Artık insanlar Eyüplü olmak için uğraşmıyor. Eyüp'ü kendilerine benzetmek için uğraşıyorlar. Oysaki Eyüp'ün, manevi havasıyla, tabiatıyla, kültürel değerleriyle kendine has bir kimliği var zaten. Bu kimlik beş on yıllık bir kimlik değil. Bu kimlik ta Bizans Dönemine dayanıyor. Osmanlı Devleti de bu kimliğin farkındaymış ve o dönemde Eyüp'te ikamet edebilmek için 'Kadı'nın iznini almak gerekiyormuş. Eğer Kadı izin verirse aileler yerleşebiliyor, değilse burada yaşayamıyorlarmış. Durum böyle olunca biraz önce sohbet ettiğimiz Kargı Ailesi gibi köklü aileler Eyüp'e yerleşiyorlarmış."

"Tüm bu değişiklikler elbette yapılaşmaya da bağlı. Eyüp 1950'li

yıllara değin dinsel kimliğin öne çıktığı bir su kenarı yerleşmesiydi. Ancak 1950'lerden sonra hızlı bir dönüşüm sürecine girdi. 1957'de Başbakan Menderes'in, Prost'un planlarından hareketle yol açma girişimleri neticesinde, Rami Kışla Caddesi kuvvetli bir bağlantı yolu haline getirilerek Yeni Yol diye adlandırılan bir bulvar ile Eyüp Sultan Camii'ne bağlandı. 1936/1937 yıllarında Henri Prost'un hazırladığı plan ile Haliç kıyıları sanayiye açılmış, bu da doğal olarak Eyüp'ün sosyal yaşantısına özellikle kıyı kullanımı açısından çok önemli bir darbe vurdu. Haliç bölgesinde yoğunlaşan bu endüstriyel faaliyetlerin artıkları da doğrudan Haliç'in sularına terk edildiği için Haliç'in tabii dengesi bozularak yoğun bir kirlilik yaşandı. Oysa eskiden beri Haliç'in dolmasını, dolayısıyla bozulmasını önlemek için çeşitli tedbirler düşünülmüş. Bu tedbirlerin ilk ve esaslı olanı Fatih Sultan Mehmed tarafından alınmış. Fatih Sultan Mehmed, Haliç'in dolmasını engellemek için çıkardığı kanunla, Alibey ve Kâğıthane derelerinin sularının toplandığı havzalar içinde ağaç kesmeyi, hayvan otlatmayı ve ziraat yapılmasını yasaklamış. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 1985 yılında Haliç Kamulaştırma Planları neticesinde Haliç kıyıları sanayiden arındırıldı. Ancak yeterince itina gösterilmedi ve maalesef bu çalışmalar esnasında çok sayıda eski doku örneği de yok edildi. Tüm bunlara üzülerek tanık oldum. Örneğin, tarihi Feshane'nin tescilli olan bölümlerinden biri oldubittiye getirilerek yıkıldı. Sonra, asırlar boyunca padişahların Eyüp Sultan'a kılıç kuşanma töreni için geldiklerinde karaya ayak bastıkları yer olan Bostan İskelesi'nin yok edilmesi."

"Eyüp'ü kimliksizleştiren en büyük unsurlardan bir diğeri ise, Demirkapı'dan başlayıp Nişanca üzerinden Eyüp merkeze doğru uzanan gidiş gelişli yolun açılması. Bir mızrap gibi Eyüp'ün kalbine saplanan bu yol çalışmasından sonra Eyüp, her gelen yerel yönetimin yeni imar alanları açma gayretine giriştiği gitgide kimliksizleşen garip bir din ticaretinin sergilendiği, Eyüp Sultan Türbesi ve Camii dışında önemi olmayan bir yere büründü. Alibeyköy'den Yeşilpınar'a doğru uzanan çarpık yapılaşma son 10-15 yılda verilen izinler yüzündendir. Şayet bu izinler olmasaydı bugün burası yeşil ve spor alanları, etrafındaki çayırlari ile emsal teşkil edecek bir yerleşim noktası olacaktı."

"Çok haklısınız." dedim üzülerek. "Bir semt kimliğinden bahsetmek istersek eğer, a'dan z'ye her şeyin etkisinin olduğunu kabullenmek gerek. Özellikle yapılaşmanın. Bu olgu, sosyal hayatı kolaylıkla etkisi altına alabiliyor ve birçok şeyin hızla yitip gitmesini yol açıyor. Ama tüm bu olumsuz gelişmelere rağmen, iki günlük bu özel geziden sonra diyebilirim ki bence Eyüp, hâla kendine has şarkısını kısık sesle de

olsa söyleyebilen ve birilerine duyurabilen bir semttir. Ya da ben yıllar sonra gelip biraz olsun tanıyabildiğim bu semtin böyle olmasını istiyorum."

"Farkındalık ne mühim." dedi Adalet, bilmiş bir edayla. "Herkes gibi ben de yaşadığım döneme şahitlik ediyorum. Geçen her gün, tarihin sayfalarına karışırken ben de o tarihin bir parçası oluyorum, lakin farkındalık taşımayan bir tarihin."

"-Doğru söze ne denir." diyerek araya girdi Salih Bey. "Ekmeği var eden kırıntılardır aslında. Bunu çoğumuz unutuyoruz. Kırıntılardaki lezzeti yakalayabilmek, onlarla mutlu olabilmek, onları biriktirebilmek herkese nasip olmuyor maalesef. Yaşadığın semtin kimliğine sahip çıkmak, komşularını tanımak, otobüste yanına oturan kişiye selamını esirgememek, sokaklara, tarihe meraklı ve saygılı olmak öylesine önemli ki..."

Arayı çok uzatmadan yine görmeye geleceğimize söz vererek ayrıldık Eyüp'ten ve evimize döndük. Seçtiğimiz yıldızların altında oturup sessizce durduk yatana kadar.

Zamanı yine çaldık yaşamdan ve hepsini bitirdik günün. Ve ay bugün de tüketmek üzere hakkını, yerini güneşe vermeye hazır. Biraz sonra onun için farklı olmayacak olan gün bize farklı görünecek her zamankinin aksine. Gündoğumuna yakın bu dakikalarda biz de içimizden mırıldanacağız: 'Yaşlılık merdivenini koşar adım çıkarken, geç de olsa yine de çok güzeldi Eyüp'ün ruhuna dokunabilmek.' diye.

Gün doğdu. Gözkapaklarımız ağır ağır kapanmaya başlarken değişen beni böylesine yakından gözlemlemek ve hissetmek sevindirdi beni.

Günaydın Adalet... Günaydın Bihter...

Yeni bir yaşamda, gün hep aydın olur umarım bana ve hepimize.

Radikal kararların alındığı zamanlar vardır. Pazartesi günü gibi veya benim şu an içinde bulunduğum gündoğumu gibi... Aldığım bu kararla hayatımda birçok şeyin değişeceğini biliyorum. Günün ilk ışıkları Adalet'in yüzünü aydınlatmaya başladı. İşte şimdi söylemeliyim aldığım kararı:

"Adalet, ben Eyüp'e taşınmaya karar verdim."

Adalet sanki hem çok şaşırmıştı, hem de hiçbir şey hissetmemişti. Beni

yıllardır tanıyor olmasının getirdiği bir durum olmalıydı bu. Bu durgun, sakin kişiliğin altında aslında hep bir volkan kaynadı. Ama öyle derinlerdeydi ki, ancak çok az patlama yüzeye çıkıp hayatıma etki edebildi. Yüzeye çıkabilen patlamalarım olduğunda Adalet hep yanımdaydı her anlamda. Hayatımın kırılma noktalarının hem şahidiydi o, hem de daimi destekçisi. Yine gözlerimi kaçırdım kararımı söyledikten sonra. Sanki suç işlemişim de birinin hayatından bir şeyler çalmışım ya da hayatındaki birilerini öldürmüşüm gibi. Tekrar Adalet'e bakmaya cesaretimi toplayınca bani müşfik bakışlarla süzerken buldum onu.

"Emin misin Bihtercim?"

"Galiba evet."

Önemli bir karar aldığımda aramızda geçen klasik replikti bu. "Peki ne düşünüyorsun? Yani bu geçici bir ikamet mi olacak, yoksa temelli mi oraya yerleşeceksin?"

"Aslında sen bu soruyu soruncaya dek bunu hiç düşünmedim. Lakin artık pek de genç sayılmayız. Bu zamana kadar çok şey yaşadık, çok maceraya atıldık. Bu son macera olacak benim için. Hayatımın bundan sonraki kısmını Eyüp'te geçirmek istiyorum.

"Temelli taşınacaksın yani?"

"Evet öyle yapacağım; ama önce çocuklarla da konuşmalıyım."

Telefonu kapattığımda,vakit ikindiden akşama kayıyordu. Önce kızımı aramıştım, Sezen'imi. Aradığımda kahvaltı hazırlıyordu. Yüksek lisans yapacağım.' diye gitti ta Amerika'ya. Birçokları gibi Sezen de dönmedi bir daha yurduna. Sebebi malum kariyer planları, gelecek kaygısı vs... Eyüp'e taşınmaya karar verdiğimi söylediğimde oldukça şaşırdı. "Anneciğim bu senin hayatın, benim bir şey demeye hakkım yok ama; sen evimizi, Üsküdar'ı çok seviyordun. Onca hatırayı bırakıp gidebilecek misin? Daha doğrusu yeni bir semte, mahalleye, eve alışabilecek misin? Oralarda yalnızlık çekmeni istemem." dedi. Doğru söylüyordu. Üsküdar'ı, evimi, mahallemi çok seviyorum. Ama şu geçen iki gün zarfında bir şeyler kımıldandı içimde. Uzun zamandır hissetmediğim bir duygu sardı bedenimi. İsimlendirmesi güç bir duygu; gitmekle kalmak, ardına bakmakla bakamamak, üzüntüyle sevinç arasında bir şey. Ama tüm hücrelerimde hissettiğim ve harekete geçmem, bir şeyler yapmam gerektiğini anlatan, yaşatan bir his. Sezen Aksu'nun dediği gibi, "Kolay olmayacak. Elbet üzüleceğim." Saksısı

değiştirilen bir çiçek gibi görüyorum kendimi. Acaba yeni saksımda tutacak mıyım? Yoksa bu değişime alışamayacak ve kuruyacak mıyım? Sezen sesimdeki heyecanı fark edince hiçbir şey demedi ama, oğlum Ahmet'i ikna etmek o kadar kolay olmadı. Sezen'den de güç alarak aradım Ahmet'i. O, Sezen kadar anlayışla karşılayamadı. Haklıydı. Çocukluğu, gençliği o evde geçti. Okuldan gelip çantasını kapının yanına atarcasına bırakışı ve, 'Anne ben top oynamaya gidiyorum.' deyişi hâlâ gözümün önünde. Evlendi gitti yine de, her gelişinde çantasını aynı yere bırakır, "Annecim ben geldim.' der. Sadece anılar da değil, bu ayrılığı zor yapan, odaların kokusu, kapıların tokmağı, bahçesindeki çiçekleri... Ahmet evlenip gitti dedim ama buralardan ve tabii benden çok uzaklaşamadı; Şile'ye tayini çıktı ve eşiyle birlikte oraya yerleştiler.

Ona söz geçirmek, umduğumdan da zor oldu. Onun da gönlü olsun istedim özenle. Rızasını alarak, gönül rahatlığıyla taşınabilmekti tek derdim. Hep aynı cümleleri tekrarladı bana. Tiyatroda ısıtılıp ısıtılıp seyircinin önüne sürülen replikler misali. Hepsi günlerce zihnimde debelenip durdu.

"Ama anne, yıllardır burada oturuyorsun sen. Herkesi tanırsın. Adımlarından bilirsin komşularını, kimin kim olduğunu. Rüzgârın nasıl eseceğini bilirsin bu yokuşta. Burada doğduk, burada büyüdük Sezen ile ve bu evde yaşadık her şeyi. Bu yaşta nereden çıktı şimdi bu taşınma, anlayamadım? Ah, ah, senin yaşındakiler evden dışarı adımını atmak istemez, sen de illa taşınacağım diyorsun.

Ve buna benzeyen cümlelerle devam eden, böylece akıp giden bir replik.

Ne kadar güçlü olursanız olun, bu yaştan sonra birilerinin karşınızda dikilmesini istemiyorsunuz asla. Herkes her dediğinize evet demeli ve desteklemeli sizi. Çünkü pek gücünüz kalmıyor kafa tutacak ya da inatlaşacak. Yormasın beni hiç kimse, oğlum bile.

Bu yüzden günlerce bekledim. Ömür kumbarasından onlarca yıl tükettim ve öğrettiği tek bir şey oldu bana zamanın. "Her şeyin çaresi benim." diye fısıldadı tek. Evet, gerçekten her şeyin çaresi zamandı, onun unutturamadığı ya da yumuşatamayacağı düşünce yoktu. Ahmet'te duruldu sonunda, o ilk zamanlardaki sivri, beni üzen sert çıkışları törpülendi. En iyisini sen bilirsin tabi, sonuçta senin yaşamın cümleleri kaptı başrolü bu defa.

Zaten kafama koymuştum ve yapacaktım, başka çıkarı yoktu. Evet,

yaşlısınız, yorgunsunuz, altmışa merdiven dayıyorsunuz ve artık merdivenin eskidiğini, sallandığını fark ediyorsunuz. Bu saatten sonra kendinizden başkasının mutluluğunu açıkçası pek de önemsemiyorsunuz. Sırf birileri -bu oğlum da olsa- aksini istiyor diye beni mutlu edecek olan, yapmak istediğim işlerden vazgeçmeyecektim tabi ki. Zaten ömrüm boyunca birileri için yaşadım. Çoğu insan gibi benim de yıllarım "Aman kırılmasın, aman çok istiyor yapmamamı vazgeçeyim bari." kalıplarıyla doldu. Bazen taştı, beni dört bir yandan sardı. Ve genel manada tam aksini düşünen ben, bu sefer Ahmet'in bir yere bağlı olma, tek evinin, tek memleketinin olması gerekliliği gibi bağlılık kokan düşüncelerini anlayamadım.

Neden ürkütüyor bir ev değiştirmem onu bu denli? Komşularımın farklı gözler olacağı, yıllarca uzak kaldığım ve çok da değişmiş olan o semte geri dönme isteğim neden sıkıntı oluşturuyor? Hep aynı insanları görme, doğduğun yerde ölme ve mahalledeki arkadaşınla yaşlanma düşünceleri niçin her zaman doğru olanıymış gibi geliyor ona?

Geçmişi bir türlü unutamamak, geçmişten kopamamak... Yeni bir güne, yeni insanlarla merhaba demek korkutuyor belki. Ve bu, şu sıralar çok enteresan geliyor bana. Geleceği düşleyip plan kurmaktan dolayı şimdiyi bile yaşayamayan insanlar nasıl oluyor da geçmişe ait her şeye bu denli bağlı oluyorlar?

Ve yaşlılığım. 'Ellisinden sonra' demeye getirmişti Ahmet sözünü. Onun yaşında olsam ben de farklı bir cümle kurmazdım. Yo, yaşamayan bilemiyor. Gençler yaşlılara yarı beline kadar kefene sarılmış bakıyor farkında bile olmadan. Bense hiç olmadığım kadar kızgınım bu zihniyete. Yaşlıyım diye tadını alamaz mıyım yaşamın? Taşınamaz mıyım başka yerlere? Bize layık görülen fotoğraf, eski bir evde pencere kenarında oturup torunlarının ve ölümün onu bulmasını bekleyen insan karesi mi yalnızca?

Çok farklı düşünürdüm eskiden ya da herkes gibi düşünürdüm demeliyim belki de. Ama şimdi sahneye ben çıkınca ve zamanın da az olduğunu görünce gözümde büyümüyor çocuklarımı doğurduğum evi terk etmek. Çünkü artık sonu olmayan uzun yollu resimler çizemiyorum tablolarıma. Her bir metre karesine binlerce gülüşün, haykırışın, doğum sancısı çığlıklarının sindiği duvarlara veda etmek çok da zoruma gitmiyor. Hepsi kalbimde, kendi özel köşelerinde ne de olsa. Bir mekânın görevlerinden biri mutlu etmesidir sizi bence. Şu anda Eyüp'te yaşama hayali de çok mutlu ediyor beni.

Ahmet'te artık sıkıntı çıkarmayınca Adalet ile ev aramaya koyulduk. Sonunda biri içime sindi ve iki katlı şirince bir apartmanda giriş katını tuttuk. Küçük de bir bahçesi vardı, o çok sevindirdi beni. Ahmet, eşi ve bir-iki dostumuz hep beraber bir günde hallettik taşınma işini.

Kendinden emin, cesur gözüksem de biraz korkuyorum açıkçası. Fakat bu pişman olur muyum korkusu değil. Ne yaşarsam yaşayayım, burada pişman olmayacağımdan eminim ben. Başlangıç duyguları, yeniliğin verdiği tedirginlik sadece. Acaba komşularım nasıl insanlar, umduğum ve düşlediğim her şeyi yapabilecek miyim? Ve huzurlu ölebilecek miyim bu semtte?

25 Mayıs

Yıllardır günlük tutmuyorum. Demek ortaokul da moda diye özenip yazdığım yazılardan yıllar sonra Eyüp'te kısmetmiş tekrar defter ve kalemle buluşmak ve bir günlüğün sayfalarını karıştırmak. Taşınalı dört gün oldu. Burada geçirdiğim her günü yazmak zorundaymışım gibi hisler içersindeyim. Sebebi mi? İnan bilmiyorum. Nasıl aniden bu taşınma kararını aldığımı

dahi yeni yeni sorguluyorum. İçimden bir ses biz buna aşk diyoruz diyor. Benim mekânlar için, doğa için duyduğum o anlaşılmaz aşk. Rüzgâra bile âşık olabilir mi insan? Asırlık taşlara, kıyıda kalmış her mekâna... Kendimi bildiğimden hiç şaşırtmıyor beni Eyüp'e âşık olmam. Onun korunamamış hali merhamet uyandırıyor bende ölesiye. Her adımında beni şaşırtan bir şeylerin çıkışı ve semtin ağırbaşlı, bilir tavırları beni kendine çekmeye yetiyor. Sanki semtler bir araya gelse de kendilerine bir önder seçmeye kalksa tek aday Eyüp olur gibi geliyor bana. O en güçlüsü benim için ve en özgüveni sağlam olan semt. En kibarı semtlerin, âşığına kelimelerin en güzelini fısıldayan.

29 Mayıs

Telaştan, işlerden yazamadım iki gündür sana. Yarın bir hafta oluyor taşınalı. Ve ben Üsküdar'daki komşularımı arıyorum şimdiden. Üst komşum altı çocuklu bir aile; haliyle biraz gürültülüler. Birçok kez uyarmama rağmen hâlâ anlayış göstermeyip gürültü sıkıntısını çözüme kavuşturmamaları beni oldukça üzüyor. İki yıl olmuş Eyüp'e göçeli aile. Evin hanımı ile konuşmaya çalıştım fakat nedenini anlayamadığım bir iletişim kopukluğu var aramızda. Eyüp'ten bahsetmeye çalıştığımda olağanüstü duyarsız oluşu da kahretti beni. Aklım almıyor bir insanın yaşadığı yere böylesine boş bakması. Karşı komşum Karay Türkleri'nden. Ilk duyduğumda çok da bir şey ifade

etmemişti bana bu bilgi. Daha doğrusu cehaletimden dolayı meraklanamadım bile. Hiçbir fikrim yoktu ki; Karay Türkleri kimlerdi? Bugün ikindi vakti çaya davet etti beni Leyla Hanım. Kendisi de Karay Türkü'ymüş, dışarıya kız vermezlermiş zaten.

"Elli kişi anca kaldık biz. Pek kendini göstermeyi sevmez bizimkiler, komşu. Gazeteymiş, dergiymiş, televizyonmuş uğraşmazlar. Birçok insan da bilmez bu yüzden kimiz, nereden geliyoruz, neye inanıyoruz, geleneklerimiz neler."

"Tahmin edersiniz o zaman Leyla Hanım. Açıkçası benim de hiçbir fikrim yok sizlerle alakalı."

"Karay Türkleri, bir zamanlar tüm Kafkaslara ve Karadeniz'e hükmeden Hazar İmparatorluğu'nun varisleri. Maalesef dünya üzerinde sayımız iki bin civarı. İstanbul'da 10 adet mezarlığımız bulunuyordu. Şimdi ise elimizde sadece bir tane mezarlık kaldı. Onun da tapusunu daha yeni alabildik. Diğer mezarlıklara ne olduğunu kimse bilmiyor. İkisi de Eyüp ilçesinde idi. Ilgisizlikten olsa gerek, iki olan mezarlık da bire indi. Geriye kalan yegâne mezarlık ise, Hasköy Türk Karaim Mezarlığı'nda. Bir gün Hasköy mezarlığını gezerseniz, siyon yıldızlı bir-iki mezarlık ile karşılaşırsınız. Bizler Türk kavimleri içinde Museviliği seçen iki kavimden biriyiz. Sürgünler, savaşlar, cemaatin katı kurallarından sıyrılmak için din ve mezhep değiştirme olayları sonucu sayımız dediğim gibi iki bin civarı olan, yok olmaya yüz tutmuş bir Türk kavmi. Karay mezhebinin kurucusu Anan Ben David, Bağdatlı bir haham. Bağdat'taki diğer hahamların Tevrat'ı tahrif etmelerine içerleyip, sadece Tevrat'ı baz alan, Talmud'u reddeden bir mezhep kurmuş. Şikâyet üzerine hapishaneye girmiş. Oda arkadaşı İmam-ı Azam Ebu Hanife olunca Karaylıkta İslam etkileri açıkça görülmekte tabi.

İbadet yerlerimizi, ki biz kenesas deriz sinagog kelimesini kullanmayız, yerin altında inşa ederiz hep. Diğer Ortodoks Yahudi mezhepleri gibi anneye dayalı kan bağı ile Museviliğin devamı sağlanmıyor. Başka dinlerden Karaylığa geçiş mümkün. Bizler diğer Yahudiler gibi Tanrımıza Yahova demeyiz. Türk soyu oldukları için Tengri sıfatını kullanırlar. Bizde de kurban kesimi vardır, Müslümanlıkta olduğu gibi. Her yıl yirmi bir ağustosta Baran (koç) günlerinde kurban keseriz."

Leyla Hanım konuşmasını bitirip bakışlarını üzerime odakladı. Ne diyeceğimi şaşırmıştım. İbadet yerlerinin kapalı oluşu, mezarlıkların sırra kadem basması, bakımının yapılmaması, o büyük Türk ağacının

güzel bir dalı oldukları halde, belki de din değiştirdikleri için gereken ilginin hiç gösterilmemesi... Ne diyebilirdim ki. Kendi adıma üzgün olduğumu söyledim ve biraz daha dertleştik komşumla. Sonra müsaade isteyip eve attım kendimi.

Her üzüntü, tüm 'neden' soruları hep bağlıdır birbirine sıkı sıkıya bende. Bir şeye üzülmeye göreyim ya da bir sorunu kafama takıp, neden böyle yapılmakta diyivereyim, dakikalar sonra bir bakarsınız üzüldüğüm, nedenini sorguladığım sıkıntılar başkadır ve saatler, onlar çoktan kilometrelerce yol almıştır. Hep bunun sıkıntısını çektim hayat boyu. Bugün de kendimi eve attıktan sonra saatlerce mutsuz mutsuz seyrettim, dünyanın tüm sıkıntısını omzumda hissettim.

21 Haziran

Eyüp'e taşınalı bir ay oldu lakin o düşündüğüm Eyüp hayatının hiçbir emaresini göremedim. O insana ulviyet katan sohbetler, pas tutmuş gönüllerin ve kulakların pasını silen musiki cemiyetleri... Galiba biraz fazla umuda kapılmıştım buradaki yaşantım için. Bense, o eski Eyüp'ün tarih, kültür, musiki ve en önemlisi de Hazreti Peygamber'e ev sahipliği yapmış Eyyüp elEnsari Hazretleri'ne komşu oluyor olmanın verdiği manevi iklimin hissettirelebildiği bir hayatın içinde olacağımı düşünmüştüm. En azından bu dünyanın kapısında durduğumu düşlemiştim. Bu değerlerin ne kadar silinmiş, yitirilmiş olduğunu fark ettim. O eski Eyüp insanı, Eyüp ruhu, dokusu, kokusu kalmamış. İşin acı tarafı hiç kimse bunun farkında değil. Farkında olanların da bu yitiriliş umurlarında değil diyemem ama, bu noktada bir şey yapma gayretinde değiller. Aklımı işgal eden bu düşüncelerle sahilde yürüyüşe çıktım. Haliç'i izlerken tanıdık bir ses:

"Merhaba, Bihter Hanım! dedi.

Etrafımı saran sisi dağıtan bir gülümsemeyle başımı çevirdim, Salih Bey yanımda duruyordu.

"Haliç'in güzelliği güneşte ortaya çıkar, sisli gözlerle baktığınızda sadece siluetleri görürsünüz ki, o da insanı ürkütmek için yeterlidir."

"Merhaba Salih Bey, buyurun lütfen. Çok haklısınız net göremedikleri ürkütüyor insanı."

"Nasılsınız Bihter Hanım? Görüşmeyeli uzun zaman oldu yerleşebildiniz mi?"

"Yerleştim sayılır. Hâlâ ufak tefek eksikler var, ama, onları da zamanla hallederim artık."

"Küçük şeyler muhakkak zamanla hallolur. Eğer yapabileceğim bir şey varsa lütfen çekinmeyin."

"Çok teşekkürler, az önce de dediğim gibi ufak tefek şeyler kaldı, yine de çok sağ olun, düşünmeniz yeterli."

"Alışabildiniz mi peki yeni evinize, mahallenize, Eyüp'e?"

"İşte bu konuda biraz dertliyim. Alışamadım diyemem fakat aradığımı, beklediğimi bulamadım, hatta hayal kırıklığına uğradım bile diyebilirim. Buraya taşınırken Eyüp insanının sıcaklığını, Eyüp'ün manevi havasını, kültür ortamını, tarih kokusunu düşünerek gelmiştim. Ama ne yazık ki bunları bulduğumu ya da gördüğümü söyleyemeyeceğim. Geçen gün mahallede yürürken aklıma Eyüp ile ilgili benzetmeniz geldi: "Koca bir hana döndü artık Eyüp, kimin girip çıktığı belli olmayan." O zaman pek bir şey ifade etmemişti benim için; ama şimdi ne demek istediğinizi çok iyi anlıyorum.

Salih Bey'in başı öne eğildi.

"Ben sizinle Eyüp'ü gezerken; Eyüp'ün tarihinden, kültüründen bahsetmiştim, şu anki durumundan değil. İçim acıyarak söylüyorum ki haklısınız. Eyüp yaşantısı, kültürü unutuldu ve kaybolma noktasına geldi. İşin aslı, kültürün unutulmasından ziyade, Eyüp kimliğini yitirdi. Eyüp'ün bir yerleşim yeri olmasından sonraki sürece baktığımızda her şey daha net anlaşılıyor.

Fatih Sultan Mehmed fetihten sonra bildiğiniz gibi önce Eyyüb el-Ensari Hazretleri'nin kabrini bulduruyor ve buraya türbe ile camii yaptırıyor. Bundan sonraki adım buranın Türkleştirilip İslamlaştırılması. Çünkü burası tüm Müslümanlar için çok önemli bir mekân. Bunun için türbe ve caminin ardından medrese, imaret ve hamam yaptırtıyor. Bunların da yapılmasıyla birlikte Eyüp, önemli bir yerleşim yeri haline geliyor ve artık iskân politikası devreye giriyor. Fetih için gelip de yerleşenlerin dışında Fatih Sultan Mehmed, Bursa'nın ileri gelenlerinden bir grubu buraya yerleştiriyor ve bir de hocası Akşemsettin'den buraya yerleşmesini istiyor ki, bu da Sultan'ın bu semte ne kadar önem verdiğini göstermekte. Akşemsettin Eyüp'e yerleşiyor fakat bir müddet sonra doğduğu köye Bolu Göynük'e geri dönüyor ve orada vefat ediyor. Fatih ve sonraki padişahların izlediği politikayla beraber Eyüp, ulema, sanat erbabı ve devletin ileri

gelenlerinin yaşadığı, tercih ettiği bir yere bürünüyor. Sonraki süreçte de gelen padişahların bu ortamı, dokuyu korumak istediklerini, buraya yerleşmeyi kadı iznine tabi kılmalarından anlıyoruz.

Anlayacağınız, şu an normal bir semtken, daha önceleri itina gösterilen, Eyüp, her padişahın güzel bir eser bırakarak cennet haline çevirmek istediği bir yerleşmeydi. Artık çok az Eyüplü Eyüp'te yaşıyor. Sanayileşmeyle birlikte biliyorsunuz Haliç kıyısında birçok fabrika açıldı ve semtimiz bu fabrikalarda çalışanların ikamet yeri haline geldi. Tabii ki söz konusu değişim, ekonomik ve sosyal anlamda büyük bir dönüşüme sebep oldu. Bunun yansımalarıysa Eyüp'te telafisi güç kayıpları beraberinde getirdi. Çarpık kentleşme, kültürel deformasyon ve benzeri sonuçlar... Fabrikalar ayrıca Haliç'in doğal güzelliğini de gölgeledi.

Hatırlarsanız bir dönem kokudan durulmuyordu Haliç kıyısında. Zaman içinde, burası için çok yanlış bir tercih olduğu anlaşılan fabrikalar kaldırıldı. Fakat Eyüp yine bir çalkantı dönemine itilmiş oldu. Zaten bu çalkantıdan sonra Eyüp tamamıyla kimliğini yitirmiş, kapitalizmin dişlileri arasında çiğnenmiş, dışa kapalı, gelişmesi engellenmiş bir semt halini aldı."

"Elimizdekilerin kıymetini bilmiyoruz, korumuyoruz, sonra vah tüh diyoruz. Bu konuda biraz araştırma yaptım, Eyüp kültürünün korunması, yaşatılması veya canlandırılması için hemen hemen hiçbir çaba yok elle tutulur."

"Bir dönem sempozyumlar yapılmış, bir de bazı bireysel çalışmalar var, fakat ciddi kitlesel hiçbir faaliyet yok. Niçin Eyüplüler böyle bir çaba içerisinde değiller? Dedim ya artık Eyüplü hemen hemen kalmadı. Burası hâlâ dışarıdan göç almakta ve gelenler Eyüp kimliğinden haberdar bile değiller. Herkes kendi geldiği yerin kültürünü yaşatma çabasında.

Gözlerim Haliç üzerinde sabitlendi ve yüksek sesle düşünmeye başladım:

"Aslında suçun büyük kısmı bize ait, yani bana ve benim gibilere. Biz kaçtık ve sahip çıkmadık ki Eyüp'ümüze, sonradan gelenler sahip çıksın. Başta biz bırakıp gittik, arkamızı döndük bu değerlere, kültüre. Şimdi gelmiş dert yanıyorum! Hatalı bizsek, ki öyleyiz, bunu telafi etmek de bize düşüyor.

Sabitlenmiş bakışlarımı bir anda Salih Bey'e çevirdim. Bakışlarım onu

biraz korkuttu galiba.

"Salih Bey, bunu biz yapmalıyız. Eyüp kültürünü, yaşantısını, o güzel ortamını biz canlandırmalıyız. Bu Eyüp'e olan borcumuz. Bu değerleri, gelenekleri biliyorken, bir şeyler yapmamak, bunları anlatmayıp aktarmamak, kaybolup gidiyor diye üzüldüğümüz değerlere son darbeyi vurmak olur.

"Şimdi de siz tamamıyla haklısınız. Şikâyet etmek yerine bir şeyler yapmalıyız. Aklınızda bir şey var mı? Ne yapabiliriz?"

"Bir dernek kuralım. Araştırmalar yapılsın; bunlar tüm Eyüplülerle paylaşılsın. Okullarda öğrencilere konferanslar verilsin,. Ne bileyim, Eyüp tanıtım günleri yapılsın. Bir Eyüp belgeseli yapılsın mesela."

"Çok güzel fikirler fakat bunları gerçekleştirmek için ciddi maddi kaynaklara ihtiyaç var."

"Salih Bey, maddi destek elbette önemli ama o bir şekilde bulunur. Bizim öncelikle Eyüp sevdalılarına ihtiyacımız var; araştırma yapacak dernek bünyesinde görev alacak gönüllülere. Bu işe gönül verenler olduktan sonra, elbet diğer bütün sorunlar hallolur."

"Sizdeki bu kararlılık olduktan sonra inanıyorum her zorluğun üstesinden geliriz. Peki, şimdi, öncelikle ne yapmamız gerekiyor?"

"Dernek kurmak için bildiğim kadarıyla yedi kişi bir araya gelmesi gerekiyor. Ben, Adalet ve siz üç kişi hazır bile. Önce dört gönüllü daha bulmamız gerekiyor."

"Ben arkadaşlarımla bir konuşayım. Eminim yardımcı olacaklardır."

"O zaman şöyle yapalım, bugün günlerden salı. Cumartesi günü bu işi konuşmak için bir toplantı yapalım. Bize yardımcı olabileceklerini düşündüğümüz bütün tanıdıklarımıza, Eyüplülere haber verelim. O toplantıya göre bir yol çizeriz sonra."

"Tamam, ben hemen arkadaşlarımı aramaya başlayacağım. Saati ve yeri bilahare konuşuruz. Ben müsaadenizi isteyeyim, başka işlerim de var halletmem gereken."

"Tabii ne demek, müsaade sizindir.”

"Cumartesi günü görüşmek üzere, hayırlı günler."

"Sağ olun size de hayırlı günler."

Salih Bey beni göremeyecek kadar uzaklaştıktan sonra heyecanla fırladım oturduğum banktan. Koşar adım eve gittim. Tabii ki ilk yaptığım şey telefona sarılıp Adalet'i aramak oldu.

"Alo canım nasılsın?"

"İyiyim Bihtercim sağ ol sen nasılsın?"

"Ben de iyiyim hatta süperim! Bugün sahile indim, biraz kafamı dağıtayım diye. Sahilde Salih Bey'le karşılaştık. Onunla dertleşirken çok güzel bir karar aldık."

"Nasıl bir karar?"

"Dur söylüyorum. Eyüp tarihi, kültürü ve Eyüplü olma bilinci gibi konular üzerinde faaliyet gösterecek bir dernek kurmaya karar verdik."

"Bu gerçekten çok güzel bir fikir. Eyüp'e ait değerlerin ortaya çıkarılması ve gelecek nesillere aktarılması lazım."

"Böyle düşüneceğini biliyordum. Seni kurucu üye olarak saydım bile."

"Bundan onur duyarım. Ne zaman başlıyoruz faaliyete?"

"Henüz üç kişiyiz; sen, ben ve Salih Bey. Bu işi konuşmak için önümüzdeki cumartesi günü bir toplantı yapacağız. Salih Bey tanıdıklarına haber verecek. Biz de biraz düşünelim, kime kimlere haber verebiliriz. Biliyorsundur dernek yedi kişiyle kuruluyor fakat bizim daha fazla gönüllüye ihtiyacımız olacak."

"Elimizi taşın altına sokuyoruz yani?"

"Sence de bu boynumuzun borcu değil mi?"

"Haklısın Eyüp'e bir borcumuz var. Bu borcu ödemek için de doğru bir zaman."

"O zaman Cumartesi görüşmek üzere."

Telefonu kapatınca derneğin açılma prosedürü kafama takıldı. Yedi kişi bulmak kolaydı ama dernek tüzüğü, organları, yönetimi... Bunları ayarlamak bizi biraz uğraştıracak gibi görünüyordu. Şimdi çalışma zamanıydı, dersime iyi hazırlanmalıydım. Cumartesi toplantıya gelenler karşılarında tam donanımlı birini bulmalılar ki, onlar da bu işe inansın. Bilgisayarın başına geçtim ve bir derneğin kurulma sürecini araştırdım. Derneğin kurulmasi için neler gerekiyor? Nereye başvuruluyor? Ne zaman dernek kuruluyor ve hangi aşamada, nasıl faaliyete geçebiliyor?

Perşembe günü Salih Bey'le yeniden görüşüp cumartesi saat üçte Piyer Loti'de toplanmaya karar verdik. Burayı öylesine seçmedik. Derneği kurma kararını verdiğimiz gün, bana ilham veren havanın diğer arkadaşlarda da aynı etkiyi yaratacağını umuyorduk. İki gün boyunca oraya gelenlere ne diyeceğimi, ne anlatacağımı düşündüm durdum. Açıkçası endişeliydim; acaba buraya gelirken ne düşünerek geleceklerdi ve düşündüklerini bulabilecekler miydi?

Cumartesi günü saat ikide Adalet ile Piyer Loti'ye çıktık. Heyecanlı olduğum her halimden belli oluyordu. Adalet beni sakinleştirmeye çalışıyordu fakat pek işe yaradığını söyleyemeyeceğim. Haliç'in o doyumsuz manzarasına karşı oturduk ve birer çay söyledik. Yelkovan akrebi, akrep yelkovanı kovalarken heyecanım yatıştı.

Haliç bana bakıyor ve "Sakin ol, her şey güzel olacak!" diyordu. Saat üçe yaklaşırken Salih Bey iki arkadaşıyla beraber geldi. Üçü liseden arkadaşlarmış. Biri avukat, diğeriyse mağaza sahibiymiş. Aramızda bir avukatın olması beni sevindirmişti. Bu sayede derneğin kuruluş sürecinde hukuki açıdan zorlanmaz ve herhangi bir hataya yer vermeden derneği kurabiliriz diye düşündüm. Saat üç olduğunda on iki kişiydik. Bu ilgi beni çok sevindirdi. Belki gelen olur diye beş on dakika daha bekledik ve tam başlamak üzereyken iki kişi daha geldi. Artık başlama zamani gelmişti. Kendimi toplayıp ayağa kalktım:

"Öncelikle hepiniz hoş geldiniz. Bugün buraya gelerek bizi çok mutlu ettiniz fakat bizi mutlu etmeden öte Eyüp'e verdiğiniz değeri göstermiş oldunuz. Şu an gerçekten çok mutluyum, çünkü böyle bir katılım beklemiyordum. Ama işte buradasınız, tekrar çok teşekkürler. Bu fikir nasıl ortaya çıktı; biraz ondan bahsedeyim hemen. Daha sonra da ne hedefliyoruz, bu doğrultuda planlarımız neler bunlara değinmek ve en sonunda da sizlerin görüşlerini almak istiyorum.

Ben aslında Eyüplüyüm fakat liseyi okumak için Beyoğlu’na yatılı bir okula gittim ve işte o zaman Eyüp ile manevi bağlarımı kopardım. Bu

seneye kadar Eyüp'ü, Eyüplü olduğumu unuttum. Bir vesileyle geçtiğimiz ay buraya yeniden taşındım fakat hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığını, buraya has o eski havanın artık solunmadığını fark etmem uzun sürmedi. Bu durumdan Salih Bey'e yakınırken aslında yakınmaya hakkım olmadığını da kavradım. 'Ben ne yaptım ki bu değerleri korumak için, eleştirmek hakkımmış gibi şimdi yakınıyorum.' cümlesi her zaman zihnimin bir köşesinde asılıydı. O zaman anladım ki bir şeyler yapmanın vakti gelmişti.

İşte şimdi bir şeyler yapmak için buradayız. Bizim düşüncemiz, isteğimiz unutulmuş ve kaybolmaya yüz tutmuş Eyüp kültürünü ortaya çıkarmak ve canlandırmak. Bunun için de bir dernek kuralım dedik; işte şimdi burada bulunmamızın sebebi kısaca bu. Sizler neler düşünüyorsunuz? Neler söylemek istersiniz?"

Dört beş kişi söz aldı ve hemen hemen aynı şeyler söylendi. Güzel bir fikir, bir şeyler yapılması gerek fakat bu çok da kolay değil, altından kalkabilir miyiz? İkilemdelerdi yani. Hem bir şeyler yapmak istiyorlar hem de ellerini taşın altına sokmaktan korkuyorlardı.

Bu sırada sözü Salih Bey aldı:

"Arkadaşlar, birçoğumuz Eyüp'ün bu halinden, Eyüp'e has değerlerin unutulmasından şikâyetçiyiz. Eğer biz şimdi bir şey yapmazsak korkarım ki bundan sonra da bir şey yapılmayacak ve bu değerleri tamamıyla yitireceğiz. Eğer çocuklarımıza, torunlarımıza güzel bir Eyüp bırakmak ve bunca güzelliği aktarmak istiyorsak, inandıklarımızın arkasında durmalıyız."

Bu konuşma etkili olmuştu. Artık oradakilerin hepsi, işin ciddiyetini,n ve üzerlerindeki yükün farkındaydı. Eğer bir şeyler yapılacaksa bunu biz yapmalıydık.

Günün geri kalanında neler yapabiliriz, nasıl hareket etmeliyiz, bunlardan konuştuk. Emin Bey, Salih Bey'in avukat arkadaşı, derneğin kuruluş süreci hakkında bizi bilgilendirdi. Vakit kaybetmeden derneği kurmak istiyorduk. Bunun için gerekli olan şeyleri ayarlayıp, önümüzdeki çarşamba günü tekrar toplanmaya karar verdik.

Heyecanım, günün sonunda, yerini huzura bıraktı. Bu ekip çok güzel şeylere imza atacaktı, biliyorum. İçimdeki rahatlık bunu bilmenin huzuruydu. Çarşamba'ya kadar boş durmak istemiyordum. Esnafa, belediye başkanına, kaymakama gidip destek istemeye karar verdim.

Adalet'i ve Salih Bey'i yanıma alıp önce belediye başkanını ziyarete gittik. Belediye başkanı bizi çok güzel karşıladı. Dernek kuracağımızdan, ne gibi faaliyetler yapacağımızdan bahsettik, kendisinin de çok hoşuna gitti. Tabii maddi ve manevi destek sözü almayı da unutmadık.

Belediye başkanından sonra kaymakam beyi ziyarete gittik. Salih Bey'in Eyüp'te tanınan bir kişi olması sayesinde randevumuz olmadığı halde çok bekletilmeden kabul edildik. Kuracağımız derneği, planladığımız projeleri kaymakamımıza da anlattık. İlk ve orta öğretim ile ilgili projelerimizi aktardık. Çok olumlu yaklaştı birçok projeye. Onun da destek sözünü aldıktan sonra sıra halkın desteğini almaya gelmişti. Bunun için derneğin kurulmasını beklemeye karar verdik. Artık çarşamba gününü bekleyip derneği kurmak kalmıştı geriye.

Kararlaştırdığımız gün toplandığımızda da öğrendik ki, derneğimiz kurulmadan ses getirmeye başlamıştı. Bu çok hoş bir haberdi fakat omuzlarımızdaki yükü daha da arttırıyordu. Gerekli bütün evraklar hazırlanmıştı. Dernek tüzüğünü ve gerekli diğer şeyleri hazırlaması için evrakları Emin Bey'e teslim ettik. O da her şeyi tamamlayıp ertesi gün derneği kuracağına dair bizlere söz vererek evrakları aldı.

Perşembe günü dernek binası olarak illanacağımız binayı düzenlemek için iş bölümü yaptık. Kurucu üyelerimizden Halit Bey'in, babasından kalma kullanmadığı iki katlı şirin bir evi varmış. Dernek binası olarak onu kullanabileceğimizi söyledi. Toplantıdan sonra gidip binaya baktık ve yapılması gerekenleri tespit ettik. Bina bizi uğraştıracak gibiydi ama bu hiç sorun değildi. Perşembe günü binayı adam etmek için toplandığımızda Emin Bey aradı ve derneğimizin resmen kurulmuş olduğunu haber verdi. Bu hepimizi çok sevindirdi ayrıca şevkle işe koyulmamızı da sağladı. Fakat bina bizi sandığımızdan daha çok uğraştırdı. Sonraki iki hafta boyunca dernek binasıyla ilgilenmek zorunda kaldık.

Boya-badanası yapıldı, elektrik tesisatı elden geçti, akan çatı tamir ettirildi. Sonra temizlik ve dekorasyon işleri derken dernek kurulduktan sonraki üçüncü hafta çarşamba günü ilk toplantımızı yapabildik.

Yönetim kurulunu ve organları belirledik. Vakit kaybetmeden faaliyetlere başlama kararı aldık.

Önce ilgi alanlarına göre araştırma konularını paylaştık. Herkesin

konusunu araştırıp kaleme alması için üç ay verdik. Üçüncü ayın sonunda bu bilgileri ve kendi bilgilerimizi aktarabileceğimiz güzel ve büyük bir organizasyon yapma kararı aldık. Tabii bu üç aylık süreçte başka şeyler de yapacaktık. Bunun etkinliklerin içinde, musîki sohbetlerinin yapılıp ardından musiki ziyafeti verileceği musîki geceleri, piknik ve şenlikler, milli eğitimle beraber yürütülecek ilk ve orta öğretim kurumlarında konferanslar ve slayt gösterileri yapma kararı aldık.

Milli Eğitim Müdürlüğü ile temasa geçip kaymakamın da desteğiyle hızlı bir şekilde okullarda konferans ve slayt gösterileri tertip ettik. Birinci ayın büyük bölümü bunlarla geçti ve bir koldan da piknik ve şenlik düzenlemeleri için çalışıldı. Hitabeti iyi olan arkadaşlar konferanslara gidiyor diğerleri de gerekli yazışmaları ve öbür projelerin alt yapılarıyla uğraşıyorlardı. Konferanslar için okullardan izin alındı, piknikler için sponsorlar ayarlandı. Ulaşım, ikram, eğlenceler... hepsi ince ince düşünülüyordu.

Bu arada derneğimizin üye sayısı da ivme kazanan bir hızla artıyordu. İkinci ayımızda konferanslarla beraber piknik ve eğlence tertipleriyle geçti. Bununla birlikte tabi ki herkes konusunu araştırmaya devam ediyor ve dosyalarını hazırlıyordu. Zaman daraldıkça heyecanımız ve telaşımız artıyordu.

İkinci ayın bitmesiyle birlikte büyük organizasyon çalışmalarına start verdik. Nerede yapılacak? Programın içeriğinde neler olacak? Bütçe çalışmaları, dosyaların hazırlanması bizi oldukça uğraştırdı. Programda komşuluğun, çarşı ve ev ortamının anlatıldığı bir tiyatro, musiki dinletisi, sunumlar, mehter gösterisi, eski Eyüplülerle yapılan röportajlardan oluşturulan mini belgesel ve bir de "Nasıl Bir Eyüp" konulu kompozisyon ve şiir yarışmalarında derece alan eserlerin okunması ve ödül töreninin yapılması kararlaştırıldı. Bunları organize etmek için üç haftamız kaldı ve artık kendimizi göremez hale gelmiştik.

Oyunun yazılması, oyuncuların seçilmesi, provalar, musiki çalışmaları, sunum hazırlıkları, kimin hangi konuları anlatacağı bir de bunların program akışındaki yerlerinin belirlenmesi hepsi çok uğraştırıcıydı. Bunlar uğraştığımız iç işlerdi, bir de dış işler olarak adlandırdığımız çalışmalar vardı.

En önemli konu da bu organizasyonun nerede yapılacağıydı. Bu sorun, kurulda epey konuşuldu. Bir grup stadyumda olsun istedi, birkaç kişi yazlık düğün salonunda olsun dedi. Bunların hiçbirini kabul

edemezdim, etmedim de. Eyüp ile ilgili böyle büyük çaplı bir organizasyon yapılacaksa bu Feshane'de olmalıydı tabii ki. Yoğun ısrarım ve biraz da ikna kabiliyetimin yardımıyla Feshane'de yapılması kararını aldık.

Feshane'nin tutulması, dekorasyonu, davetli listesinin yapılması, davetiyelerin basımı ve dağıtımı, programın halka duyurulması için afişlerin hazırlanması... Tüm bunların finansmanını sağlamak, yetkililerle bağlantı kurmak oldukça zaman alan ve yorucu işlerdi. Program tarihi yaklaştıkça heyecanımız artıyor bir yandan da bir an önce bitmesini, bu ağır koşuşturmanın son bulmasını istiyorduk.

Programdan bir hafta önce afişler asıldı, davetiyeler dağıtıldı. Yoğun bir katılım bekliyorduk. Bu nedenle herhangi bir aksaklık olmaması için elimizden gelen bütün özen ve dikkati gösteriyorduk. Programın sunuculuğunu, dernek üyemiz olan edebiyat öğretmeni genç bir bayan arkadaşımızdan rica ettik, o da memnuniyetle yapacağını söyledi. Artık programa sayılı günler kalmıştı. Devamlı genel prova yapıyorduk.

Programa iki gün vardı, sabah ki genel provayı yapıyorduk. Tam Salih Bey'in ney'i acı acı inlerken telefonum çaldı. Ses tonu ağlamaklı olan bir erkek vardı telefonun ucunda:

"İyi günler Bihter Hanım, ben Kenan Korkmaz'ın oğluyum. Kusura bakmayın rahatsız ediyorum fakat size söylemem gereken bir şey var."

"Estağfurullah ne rahatsızlığı, buyurun sizi dinliyorum."

"Bihter Hanım, bu sabah babamı kaybettik."

"Ne diyorsunuz? Nasıl olur? Ben daha birkaç saat önce konuştum kendisiyle. 'Evde biraz işim var, onları hemen halledip geleceğim.' dedi.

"Biliyorum, sizinle konuştuğunda evde beraberdik. Sonra ben işe gitmek üzere evden ayrıldım. Annem de alışveriş için markete gitmiş. Geldiğinde babamı aynanın önünde yığılmış şekilde bulmuş. Hemen ambulans çağırmış ama onlar geldiğinde çok geç kalınmış."

"Başınız sağ olsun. İnanın şu an ne diyeceğimi bilmiyorum. Hâlâ şaşkınlık içerisindeyim. Yapabileceğim, yardım edebileceğim bir şey varsa lütfen çekinmeyin."

"Teşekkürler. Dostlar sağ olsun."

Prova durdurulmuş, herkes bana bakıyor, benden bir açıklama bekliyorlardı.

"Arkadaşlar bu sabah Kenan Bey vefat etmiş, arayan oğluydu."

"Nasıl olmuş?"

"Evde yalnızmış, eşi eve geldiğinde cansız bedenini bulmuş.

Büyük ihtimalle kalp krizi. Başımız sağ olsun arkadaşlar. Allah rahmet eylesin."

"Âmin!"

"Âmin!"

"Âmin!"

"İsterseniz şimdi bırakalım öğleden sonra devam ederiz." Bir hüzün bulutu sarmıştı her yanımızı. Tüm enerjimiz çekilmiş, bakışlarımız donuklaşmıştı. Daha birkaç saat önce konuştuğum insan şimdi yoktu.

"Merhabalar" diye içeriye girmesini beklerken o "Allahaismarladık" bile demeden ayrılmıştı aramızdan. İşte hayat böyle, bir varsın bir yoksun. kötüsü de bunu hep birini kaybettiğinde hatırlıyorsun.

Adalet, elinde bir fincan çayla beraber yanıma geldi.

"Ne kadar garip değil mi hayat? Sen birçok plan yaparken ona dair, hayat da senin için plan yapıyor ve an geliyor hayat senin planını yarıda kesiveriyor. Kenan Bey çok iyi bir insandı, mekânı cennet olsun. Şu yaşadığımız dünyada arkandan "iyi bir insandı" dedirtebilmenin önemli olduğunu düşünüyorum. Kenan Bey bunu dedirtebilenlerden."

"Haklısın Adalet, önemli olan iyi hatırlanmak, hayırla yâd edilmek."

"Hadi kalkalım, birazdan prova başlar arkadaşların yanına gidelim."

Herkes gelmişti ama kimsenin bir şey yapası yoktu. Herkesin tavrında o ölüm soğukluğunun izleri vardı. Salih Bey:

"Hadi arkadaşlar böyle bırakamayız. Kenan Bey için ben de en az sizler kadar üzüldüm fakat Kenan Bey dâhil olmak üzere bu program için herkes çok emek harcadı. Başladığımız işin sonunu getirmeliyiz. Bunu başta Kenan Bey için yapmalıyız. Şimdi lütfen kendimizi toplayalım ve bu işten Allah'ın izniyle alnımızın akıyla çıkalım. Bu zaten son provamiz."

Salih Bey haklıydı, dediği gibi kendimizi toplayıp son provayı yaptık ve cuma günü sabah erkenden toplanmak üzere ayrıldık.

26 Ekim

Bugün dinlenmek bana iyi geldi. Ruhumu ve bedenimi toparlayarak yarınki büyük güne hazır hissediyorum şu an kendimi. Yarın erkenden toplanacağız ve bir kez daha prova alıp akşam için hazırlıklara koyulacağız. Sıcak bir heyecan dalgası sardı yine bedenimi. Heyecandan gece doğru dürüst uyuyamadım. Erkenden kalktım, güzel bir kahvaltı yapıp buluşma saatimizin gelmesini bekledim. Artık evde duramayacağımı anlayınca da kendimi dışarı attım. Ağır adımlarla Feshane'ye doğru ye başladım. yürüme

Feshane'ye vardığımda hemen hemen herkes gelmişti. Muhtemelen herkes benim gibi heyecandan uyuyamamış ve erken gelmeyi yeğlemişti. Hızlıca bir kez daha prova aldık. Ardından iş bölümü yapıp, hazırlıklarla ilgilendik. Oturma düzeni, salonun süslenmesi derken saat iyice yaklaşmıştı. Daha sonra herkes hemen evlere dağılıp kendi bakımı ile ilgilendi. Geri döndüğümde Serap Hanım kapının önünde durmuş gelen misafirleri ağırlamaya başlamıştı bile.

Saat yaklaştıkça artan katılım oranına paralel olarak bizim de heyecanımız artıyordu. Beklediğimizden de fazla sayıda gelen olmuştu. Programın başlama saati gelmiş, edebiyat hocamız Canan Hanım herkesi bir dakikalık saygı duruşuna ve akabinde Istiklal Marşı'nı okumaya davet etmişti. Ardından açılış konuşmasını yapmak üzere Eyüp İlçesi Belediye Başkanı sahneye çıktı. Başkanın konuşması bittikten sonra sahne alma sırası bana gelmişti. Sahneye çıkıp, günlerdir kendisine ezberletilen "Öğretmenim" şiirini okuyacak olan bir çocuk gibi heyecanlıydım. Sahneye çıktığımda bacaklarımın titrediğini fark ettim. Tam o sırada Canan Hanım ismimi anons etti. Kürsüye vardığımda hâlâ heyecanımı yenememiştim. Birkaç saniye içinde kendimi toparlayıp başladım konuşmaya:

"Öncelikle herkese iyi akşamlar diliyorum. Hepiniz hoş geldiniz. İzninizle sunumuma geçmeden önce sizlere birkaç şey söylemek

istiyorum. Bu akşam bizlerle oluşunuz gerçekten çok önemli. Yaklaşık dört ay kadar önce yola çıktığımızda tek gayemiz modern zamanlar diye tanımladığımız bu yıllarda hızla değişen ve değerlerini maalesef çok çabuk yitiren Eyüp'ü korumak, daha fazla değişmemesini ve değerlerini yitirmemesini sağlamaktı. Bu yüzden bu gece burada oturacak boş tek bir sandalyenin olmamasını görmek, emeklerimizin boşa çıkmadığını ve bizler gibi Eyüp'e değer veren, Eyüp'ü seven onlarca insanın var olduğunu gösteren en güzel tablo. Bu güzel tablonun sunulduğu bu günü, daha iki gün önce ölüm haberini aldığımız, derneğimizin üyesi olan Rahmetli Kenan Korkmaz'a ithaf etmek istiyorum. Allah'tan rahmet ve sevenlerine sabır diliyorum. Son olarak sizlerin huzurunda ilk günden beri beni yalnız bırakmayan ve ellerinden geleni, hatta daha fazlasını yapan yol arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum. Sizleri de daha fazla sıkmadan sunumuma geçiyorum.

Bu akşam sizlere elimden geldiğince Cumhuriyet Dönemindeki sanayileşmenin Eyüp üzerindeki etkilerini, kentleşme sürecinde Eyüp'ün geçirdiği değişimleri ve yerel yönetimlerin bu süreçteki rollerini anlatmaya çalışacağım. Cumhuriyet dönemi Eyüp'ü ile başlayalım.

Cumhuriyet Dönemi

Sultan II. Mahmud döneminden itibaren Eyüp'e köklü bir şekilde sanayileşme, Batılılaşma ve modernleşme anlayışı yerleşmiş. Bu anlayış Haliç'i, kıyıdaki geleneksel yerleşmeleri ve dolayısıyla tarihi, kültürel, doğal değerleri göz ardı etmede bir sakınca görmemiştir.

Lakin yanlış olan nokta, teknolojik anlamda batı uygarlığını yakalamaya çalışırken yüksek bir uygarlığın kültür değerlerini tüketmek, bu değerlerden vazgeçmek ve bu yönde politikalar uygulamak olmuştur.

Sanayileşme hareketleri, hem üzerinde bulunduğu çevreyi kirletmiş, eski dokuyu yok etmiş hem de çektiği iş gücü nüfusunun yarattığı konut ve hizmet alanları ihtiyacını da birlikte getirmiştir. Özellikle 1950'lerden sonra büyük kentlerdeki sanayi yatırımları, Anadolu'dan yoğun bir iş gücü çekmiş, bu ise büyük bir göç olgusuna neden olmuştur. Sonuçta Eyüp'ün eski dokusu içinde yer alan büyük yeşil alanlar, bostanlar, boş alanlar, tekkelerin kapatılmasından sonra metruk kalan veya yıkılan bu yapıların arazileri ve tarihi mezarlık alanları kaçak ve düzensiz yapılanmalarla yok olmuştur. Eski tekke binaları gibi işgale uğrayan kıymetli yapılar yanlış ilavelerle karakteri

bozularak büyük ölçüde tahrip olmuş, çevresindeki boş alanlar da alt yapıdan yoksun kaçak yapılanma ile dolmuştur.

Yöreye ve yörenin kültürüne yabancı bir kesimin yerleşmesiyle Eyüp de el ve kimlik değiştirmiştir. Yüzyıllar boyunca İstanbul geneline ve dolayısıyla bu yöreye özgü yapısal, mekânsal biçimlerde ve yaşam tarzında somutlaşan kültürel kimlik; sayıları giderek artan ve burayı adeta istila eden yeni gelenlerin, geldikleri yerlerden getirdikleri yeni kültürel kimlikleri içinde eriyip yok olmaya başlamıştır.

Buna yöreye yabancı yeni Eyüplünün kendi içinden seçtiği yerel yöneticilerin de bu bozulmada kimi sorumsuzlukarı aşikârdır. Onların, kısa politik yönetim dönemlerinde faydalı, iyi, güzel diye yüksek maliyetlerle batıdan ithal ettikleri malzeme, teknik, biçim ile yeniden şehir kurma istemleri de eklenmiştir.

Bir sanayi toplumu ürünü olan bu kimlik; çevre karakteri gözetilmeden yapılan idari bölünmeler, İstanbul'un bütününde uygulanan tek tip imar yönetmelikleri, eski kültüre duyarsız, uyumdan yoksun araştırmalarla üretilen planlarla; üç katlı, bahçeli, insani boyutlarda, ahşap cumbalı, saçaklı, cephesini mor salkımların sardığı, özgün evlerin yerini; geniş cepheli, yüksek katlı, saçaksız, birbirine benzer bahçesiz yapılara terk etmesi ile ortaya çıkmıştır.

Sevgili konuklar, bunda maalesef yöneticilerle işbirliği içinde olan ve aynı yabancılaşmanın içinde bulunup kâr amaçlı davranan, yörede planlarla yaratılan ranttan pay almak isteyen müteahhitlerin katkısı da büyüktür.

Birbirini tekrarlayıp bizlere tek düze bir yaşam biçimi sunan, eski dokuyu yeni yerleşme alanlarından ayırt edemediğimiz, özgünlükten yoksun bir yapılanma biçimi ile karşı karşıya gelmekteyiz. Bu durum her biri özgün birer sanat eseri olan eski mezar taşlarının yerini tekdüze mezar taşlarının alması ile ölümden sonra ikamet edeceğimiz mezarlıklarda dahi ortaya çıkmaktadır. Eyüp'te 1971'de yapılan bir araştırmada yirmi bir yaş ve üstü nüfusun % 24'ünü Karadenizlilerin, %12'sini yurtdışından gelen soydaşların, % 22'sini ise İstanbulluların teşkil ettiği ifade edilmektedir. Sizin de fark edeceğiniz gibi İstanbullu miktarının azlığı aşikârdır. Takdir edersiniz ki, burada yaşayan Eyüplüler olarak durumun bugün de pek değişmediğine her gün şahit oluyoruz.

Eyüp'ün Gaziosmanpaşa ve Bayrampaşa sırtları ile Alibey Köy'e doğru uzanan yeni gelişme alanları, yeni gelen nüfusun yoğun olarak

yerleştiği alanlardır. Rami tepelerinde başlayan iskân, Cumhuriyet döneminde 1940 ve 1950'lerde Bulgaristan ve Yugoslavya'dan gelen yeni göçmen kafilelerinin yine buraya yerleştirilmesi ile daha da gelişmiş, Rami bölgesine planla getirilen sanayinin de baskısı ile İslambey'e vadiye doğru gecekondu yerleşmeleri olarak inmiştir. Kaçak yapılanma, Gaziosmanpaşa'ya yerleştirilen balkan göçmenlerinin konutlarının devamında Piyer Loti sırtlarındaki açık alanlara ve Alibey Köy sırtlarına doğru yayılmış, sur dibindeki tarihi mezarlıkları yok ederek gelişmiştir. Böylece Rami çevresi yurt dışından gelen göçmenlerin ağırlıklı oturduğu alan haline gelmiştir. Eyüp'ün eski mahalleleri içinde Düğmeciler Mahallesi, İstanbul doğumlu nüfusun en yüksek olduğu mahalledir.

Haliç kıyılarının sanayiden arındırılması programı çerçevesinde fabrikalar buradan kaldırılmış ve kıyılar tekdüze tanımsız ve fonksiyonsuz açık yeşil alan bütünlüğü haline getirilmiştir. Böylece insanların yüzyıllarca deniz ile iç içe yaşadığı yöremizde kıyının sanayileşmesi sonucu bu olgu ortadan kalkmış, buranın sanayiden arındırılıp, sahilin kamuya açık yeşil alanlar haline getirilmesi ile insanları yeniden deniz ile buluşturma imkânı doğmuştur. Ancak sahile paralel geçirilen Haliç kıyı yolunun devamındaki kazıklı yol, merkez kıyı bütünlüğü ile birlikte bu umudu da ortadan kaldırmıştır. İçimizde yaşı küçük olanların adını dahi duymadığı Bostan İskelesi çevresindeki eski kahveler gibi yeniden denizle bütünleşen bazı tesisler meydana getirilebilecekken, sosyal yaşamı iyileştirebilecek fiziki yapılanmalara imkân vermeyen, telafisi mümkün olmayan bozulmalar olmuştur.

Kentleşmede büyük değişimler dönemi (1950-1984)

1936-1937 yıllarında hazırlanan ve 1939 yılında uygulamaya konulan Prost planı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında İstanbul'un nüfusunun hızla artması karşısında büyümeyen bir kentin planı olarak hazırlandığı için yetersiz kalmıştır. 1950 yılından sonra ise, İstanbul hızlı bir şehirleşme sürecine girmiştir. Bu süreç hızlı sanayileşme, konut ihtiyacından doğan kaçak yapılanma, arsa spekülasyonu, kent içi trafiğinde meydana gelen sıkışıklık gibi son derece önemli şehir içi sorunlarını da birlikte getirmiştir. Bu sorunları çözmek üzere kurumsal yasal düzenlemeler ise yetersiz kalmıştır.

1950'den 1956'ya kadar İstanbul'un imar faaliyetleri fazla hareketli geçmemiştir. 1956 yılından itibaren şehir bütünüyle büyük bir imar operasyonuna sahne olmuştur. Zamanın başbakanı Adnan Menderes'in ülke içinde siyasal desteğini arttırmak ve dışa karşı gücünü göstermek

gibi politik bir amaçla başlattığı bu operasyonlar, İstanbul'u kısa zamanda bir şantiye haline getirmiştir. Mevcut plan ve kararlar, seçmeci bir tutumla uygulanarak, tarihi çevreye karşı duyarsız bir yaklaşımla, karayolu ağırlıklı bir uygulamaya gidilmiş, geniş caddeler, meydanlar açılıp trafiğe rahatlık getirilmek, meydanların ve camilerin çevreleri açılarak kent güzelleştirilmek istenmiştir. Bununla beraber cami ve dini yapılar restore edilerek tarihi eserler yeniden yaşatılmak istenmiştir.

İstanbul genelinde olduğu gibi Eyüp içinde de bazı imar faaliyetleri gösterilmiştir. Rami Kışla Caddesi kuvvetli bir bağlantı yolu haline getirilerek cami meydanına geniş bir bulvar ile bağlanmıştır. Üçüncü Haliç köprüsü olarak adlandırılan köprü 1968 yılında önerilen bir plana göre boğaz ve çevre yolları ile birlikte ancak 197'te gerçekleştirilmiştir.

1950'li yıllarda Balkanlardan gelen göçmenleri yerleştirmek üzere, Rami sırtlarında göçmen evleri inşa edilmiş, yollar açılmıştır. Menderes tarafından gerçekleştirilen ve geleneksel dokuyu zedeleyen geniş bulvarın geçirilmesi, cami çevresinin yıkılarak açılması gibi müdahaleler, 1950'lerde başlayan 1960'lı yıllara doğru giderek hız kazanan şehirleşme ve birlikte getirdiği sorunlara hiçbir cevap vermemektedir. 1920'li yıllardaki haritalara baktığımızda Haliç kıyılarında sanayi başlamış olmakla birlikte sahiller henüz boş görünmektedir. 1961 yılına ait bir hava fotoğrafında ise artık sahilin dere kenarları boyunca devam ederek giden sanayi yapılarıyla tamamen dolduğunu görebilmekteyiz ve boş alan hemen hemen hiç kalmamıştır.

Eski yerleşme dokusunun dışındaki boş alanlara baktığımızda ise, buraların tamamen alt yapıdan yoksun kaçak yapılar ile dolduğunu görüyoruz. Bu kaçak yapılanma dokusu sanayi ile dolan Haliç sahillerinin gerisindeki tarihi Eyüp Mezarlığı, Piyer Loti ve sırtlarındaki eski yerleşme dokusunun dışında kalan boş alanlara yayılmıştır. Bundan sonra artık Eyüp'ün eski yerleşme dokusu içinde de yapılanma artmaya başlamıştır. Sanayinin yerleşmeye başladığı Rami Kışla Caddesi çevresinde ve kışla yakınında konut ve sanayi yapılanmalarının yaygınlaştığı izlenmektedir. 1980'li yıllara doğru eski kent dokusunun olduğu bölgelerde plan bütünlüğünden yoksun mevzi imar planları, yönetmelikler, prensip kararları; boş alanların, bostanların, eski tekke ve köşk arazilerinin yoğun yapılanmalara açılması şeklinde olmuştur. Hatta ahşap evlerin yoğun olduğu mahallelerde dahi birkaç ahşap evi birden yıkıp, imar çizgisini geriye çekerek yolu genişletip, yüksek yapılanma imkânı yaratmak gibi eski

doku hayli zedelenmiştir. girişimlerle

Yerel yönetimlerin etki dönemi (1984 ve sonrası)

Bu dönemin en önemli icraatı Haliç kıyılarının sanayiden arındırılması ve yeniden düzenlendirilmesidir. Buradaki küçük ve büyük sanayi tesisleri ile tersaneler, kendileri için ayrılan yerlere taşınırken geride bıraktıkları yapılar yıkılıp yerlerine kamuya açık park alanları yapılmış, Haliç'e paralel mevcut kıyı yolu geliştirilip genişlettirilerek, sürekliliği sağlanmıştır.

Ancak burada bu yapılar ortadan kaldırılırken hassas davranılmamış, bugün sayıları çok az olan geleneksek ahşap konut yapıları, diğer tarihi yapılar, yapı parçaları ve eski sokaklarla birlikte eski doku da bu arada ortadan kalkmıştır. Eski Feshane fabrikasının tescilli yapısının üretim binası hariç ortadan kaldırılması, "teknoloji müzesi" kurulması kararına rağmen tarihi kıymeti olan makinelerin iş göremez halde olanlarının hurda fiyatına piyasaya satılması buna önemli bir örnektir. İskele çevresindeki yerleşme dokusu Boyacı Sokağı'nın devamındaki Türbe Arkası Çıkmaz Sokak 1870'li yıllara ait tarihi çeşmesi ile birlikte bu yıkımlarda ortadan kaldırılmıştır.

Kıyıya paralel geçirilen yol ise, kıyıdaki Ya Vedûd Tekkesi, eski Feshane fabrikası, Şah Sultan Tekke, camii gibi eski yapılarin arsalarının bir kısmını alarak yapıları yola yaklaştırmıştır. Bu arsalar tamamen park alanına çevrilmiş, yapılar bu uzayıp giden sınırsız park alanlarının ortasında tek tek binalar olarak kalmışlardır. Park alanlarının içine yer yer basket sahaları ve çocuk parkları yapılmıştır.

Osmanlı padişahlarının kılıç kuşanma törenleri için veya Eyüp'ü ziyaret etmek üzere deniz yolu ile geldiklerinde çıktıkları iskelenin eski rıhtım taşları, kayıkları bağlama halkaları bu betonlaşma sırasında ortadan kalkmıştır.

Eyüp için bir talihsizlik sayılabilecek önemli bir uygulama da, bostan iskelesi önünden dört izli araç trafiği olarak geçirilen kazıklı yol uygulamasıdır. Haliç kıyı yolunun sürekliliği, Eyüp Camii çevresinden kıyıya sarkan ve tarihi merkezin bir uzantısı olan Eyüp İskelesi çevresindeki eski doku nedeni ile kesilmektedir ve burası özel bir çözüm getirilmesi gereken Eyüp'ün özel bir yeridir.

1960'li yılların ortalarına kadar zaman zaman getirilen aflarla yasallaştırılan gecekondular, mevcut gecekonduların yapımının önlenmesi amacıyla 1966 yılında çıkartılan bir yasa ile denetim altına

alınmak istenmiştir. Gecekondu bölgelerinde kurulmak istenen denetime karşı bir yandan da bu gecekondu alanlarından belediyeler oluşturulmuştur.

İmar affı ve imar, ıslah planı uygulamaları geçmişte olduğu gibi kaçak yapılanmayı ve spekülasyonu teşvik edici unsurlar olmuştur. İmar affı bu kesitte 1985 yılına kadar yapılan gecekondular için çıkarılmasına rağmen, uygulamada denetim yetersizliği nedeniyle daha sonraki tarihlerde yapılan bazı gecekondular da bu aftan istifade etmiştir. Bu dönem İstanbul'un genelinde olduğu gibi Eyüp'ün çehresini de gerek geleneksel yerleşimi içinde, gerek yeni gelişme alanlarında hayli değiştiren uygulamaları getiren bir dönem olmuştur.

Sunuma başlarken söylediğim gibi, sizlere Eyüp'ün cumhuriyet döneminde nasıl bir yerleşim yeri olduğu, ne gibi değişimler geçirerek günümüze geldiğini aktarmaya çalıştım. Beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyorum."

Sahneden inerken kulağıma çalınan alkış sesleri beni rahatlatırken tatlı bir heyecan bıraktı üzerimde. Sorunsuz bir şekilde sunumu tamamlamış olmak beni ayrıca mutlu etti. Çünkü bu kadar kalabalık bir topluluk önünde konuşma yapmamıştım hiç.

Ben hâlâ sahneden inmiş olmanın şaşkınlığını üzerimden atmaya çalışırken, Canan Hanım tiyatro gösterisini anons etmiş, oyuncular yerlerini almıştı bile.

Kulise girdiğimde bir alkış koptu. Arkadaşlar sunumumun çok güzel olduğunu buradan bile konuşmamı rahatlıkla dinlediklerini söylediler. Onlardan bunları duymak gerçekten onur vericiydi. Biz sunumla ilgili konuşurken oyunculardan sırası gelen sahneye çıkıyor, sonra geri geliyor hata yapmadan oyunu tamamlamaya çalışıyordu. Yarım saat süren oyunun ardından salondan kuvvetli bir alkış yükseldi. Oyuncu arkadaşlar ter içindeydiler ve nefes nefese kalmışlardı ama hepsinin yüzü gülüyordu. Onlar da alınlarının akıyla oyunu tamamlamanın sevinç ve rahatlığını yaşıyorlardı. Seyirciyi selamladıktan sonra birer birer kulise döndüler. Hepsini tek tek tebrik ettik. Gerçekten bütün tebrik ve alkışları hak ediyorlardı. Bir ay gibi kısa bir sürede böyle bir oyunu çıkarmak hiç ama hiç kolay bir iş değildi.

Canan Hanım sıranın İhsan Bey'de olduğunu haber veriyordu bizlere. İhsan Bey, Salih Bey'in lise arkadaşıydı Emin Bey gibi. İhsan Bey oldukça sakin bir tavırla kürsüye çıktı. Temennilerini dile getirerek tok sesiyle sunumunu yapmaya başladı:

Sayın konuklar, ben de sizlere bugün Eyüp Sultan'ın meşhur yiyeceklerinden kısaca bahsetmeye çalışacağım.

Eyüp Sultan'ın Meşhur Yiyecekleri

Kaymak ve Kaymakçı Dükkânları

Eyüp, Bizans döneminde şehrin süt ihtiyacının karşılandığı bölgeydi. Osmanlı döneminde bu yöre civarındaki mandıralardan temin edilen katkısız sütle üretilen kaymak ise Eyüp'e aynı bir nam sağlamıştır. Reşat Ekrem Koçu, Eyüp'ün kaymak ve kaymakçı dükkânlarının eskiden beri ünlü olduğunu söylemekte ve bu konuyla ilgili olmak üzere, Evliya Çelebi'den: "Yoğurdu kaymağı çok lezzetlidir; erbabı safa kaymakçı dükkânlarının sahnişlerinde -yani taburelerinde- oturarak kaymak yerler, halis süt içerler, bal yerler..." bilgisini aktarmıştır. Ayrıca yazar, bugün hiçbir iz kalmayan kaymakçı dükkânlarının Cami-i Kebir yanındaki çarşı boyunca ve Eyüp'ün meşhur kebapçı dükkânlarının yanı sıra sıralandıklarını söylemektedir. Ziyarete gelenlerin bu kaymakçı dükkânlarına uğramadan gitmediklerini belirtmiştir. Bazı insanlarının özellikle kaymak almak veya yemek üzere Eyüp'e geldikleri bilinmektedir. Eyüp'ün yoğurdunun da kaymağı kadar meşhur olduğu söylenmektedir.

Eyüp'teki kaymakçı esnafının çoğunlukla Bulgar olduğu bilmekteyiz ve son kalan iki dükkânın da 1958-1960 arasındaki istimlâklerde ortadan kaldırıldığı ifade edilmektedir.

Eyüp'teki kaymakçı dükkânlarının Sultan II. Selim döneminde 1567 yılı içinde uygunsuz bir biçimde kullanıldığı, “Padişah'a bildirilmesi üzerine Haslar Kadısı'na bir hüküm çıkarıldığı öğrenilmektedir." Bu hüküm üzerine eğlence yerleri kapatıldıktan bir müddet sonra yeniden şikâyetler başlamış, 1573'te padişahın bu işin gizlice yasaklanması çarelerinin araştırılmasına ilişkin fermanı çıkmıştır. Bu hükümden sonra, Eyüp semtindeki fırınları, kaymakçı ve oyuncakçı dükkânlarını tutan gayrimüslimler burada ticaret yapmaktan men edilmiş, bostan ve bahçelerde düzenlenen eğlencelere izin verilmemiş, “kaymakçı dükkânlarına kadın kısmının kaymak yemek bahanesiyle girip namahremler ile toplanıp fisku fücur etmeleri (dedikodu yapmaları) engellenmiştir ve böylece Eyüp'te başlayan gayri ahlaki davranışların önüne geçilmiştir.

Kebapçıları

Yakın geçmişe kadar Eyüp'ün kebabı ve kebapçı dükkânları İstanbul'un büyük şöhretlerinden idi; kebapçı dükkânları bilhassa Cami-i Kebir yanındaki çarşı boyunca sıralanmışlardır. Eyüp kebabının şöhretinin başlıca sebebi Eyüp kebapçılarının, kebap etini terbiye etmesini bilmelerindendi. Müşteriye etler tabakla değil bir gelenek olarak, kapaklı yuvarlak bakır kebap lengerleri ile sunulurdu. Tanzimat'tan önceki devirde bütün İstanbul kebapçılarında olduğu gibi Eyüp kebapçılarında da tandır kebabı terazi ile tartılarak okka hesabı ile satılırdı.

Özellikle Eyüp'ün tandır kebabı emsalsizdi. Önce Eyüp'ün tandır kebabı kayboldu. 1935-1950 arasında Eyüp'te yalnızca iki tane kebapçı kalmıştı. 1950-1958 arasında sayı bire düştü. 1958 istimlâkinde bu son dükkân da kaldırıldı.

Gerçekten de konuklar, yaşları bana yakın olanlar bilir, son kapanan dükkânlara yetişebildik biz haliyle. Çok leziz kebap yapardı bir Mehmet Ustamız vardı, ruhu şad olsun." diyerek ah bir olsa da şurada yesek hemen edasıyla sunumuna devam etti.

Halka Fırını

"Eyüp Sultan'ın bugün hâlâ işlevi devam eden ve Eyüp'e has, özellikle kandillerde lezzetli yağlı halka simit çıkartan meşhur bir fırını vardı. Yeniçeriliğin son zamanlarında bu fırın "Yeni Fırın" diye anılıyordu. Cumhuriyet öncesi yaşamda gördüğümüz Eyüp'ün meşhur kaymakçıları, kebapçıları ve halka simit fırınından bugüne sadece bir halka fırını kalmıştır. Eyüp sultanı ziyaret edenler bu fırının ürettiği yağlı halkadan almadan gitmezler. Bildiğiniz gibi yeri de Eyüp Sultan Camii'nin karşısındadır.

Dinlediğiniz için çok teşekkür ederim efendim. Hepinize iyi bir gece diliyorum."

İhsan Bey de alkışlar eşliğinde yerine geri döndü. Yanıma geldiğinde sakin gözükmesine rağmen nefes alış verişlerinden aslında heyecanlı olduğunu anladım. Kolay da değildi, bunca insanın karşısında hata yapmadan konuşmaya çalışıyordu, bu işlerin yaşı yoktu.

Salih Bey'in stresli oluşundan sıranın ona geldiğini anladım. Çok güzel ney üflüyordu ve bu işi usulü ile neyin felsefesine yaraşır bir mantıkla icra ediyordu. Neden böylesine stresliydi ki, salondaki herkesi bir kez daha o enstrümana âşık edeceğinden emindim.

Ağır adımlarla sahneye çıktı. Önce yalnızca kendi üfledi neyini. Daha sonra dernekteki diğer arkadaşlarımızla hazırlandıkları eserleri bizlerle paylaştılar. Eyüplü musikişinasların eserleri seçilmişti özenle. Hu sesi önce kulağımıza sonra gönlümüze doldu. Ve bence herkes o an, bu güzel sesi duyabildiği için Yaradan'a binlerce kez şükretti.

Son sunum, derneğimizin en küçük üyesine aitti. Rumeysa lise son sınıf öğrencisiydi. Çekingen haliyle "...şey...ben de üye olabilir miyim acaba, Bihter Teyze, belki bir katkım olur." deyişi dün gibi aklımda. Çok mutlu olmuştuk bu yaşta böyle duyarli oluşuna. Tabi grubumuzun yaş ortalamasını düşürmesi de ayrica sevindirmişti bizleri, çoğumuzun elli yaş üstü olduğu düşünülünce sevincimiz tahmin edilebilir belki.

Sesi titriyordu:

"Öncelikle hepinize iyi akşamlar diliyorum. Ben de bu akşam Eyüp'teki el sanatlarından, sanatsal faaliyetlerden ve kısaca Eyüp yangınlarından bahsedeceğim.

El Sanatları

Eyüp'te tarihsel süreç içerisinde bazı sanat dallarında uzmanlaşmış bir ortam oluşmuştur. Bunlardan bazılarını şimdi sizlere aktarmaya çalışacağım.

Çömlekçiler

Eyüp'te Bizans döneminde Haliç'ten elde edilen çamurla, kiremit ve tuğla imalatı yapıldığı bilinmektedir. Haliç'in bu çamuru Osmanlılar döneminde de tuğla ve çömlek üretiminde kullanılmıştır. 17. yüzyılda Evliya Çelebiş, "...Eyüp Sultan kasabası ile Hasköy kasabası arasındaki denizin dibinden dalgıçlar bir kara balçık çıkarırlar, bundan da günagün destiler, kâseler, tabaklar yapılır..." diyerek Haliç'in çamurunun eskiden beri desti ve çömlek yapımında kullanılan iyi bir çamur olduğunu söylemektedir.

Çömlekçiliği el sanatı olarak geliştiği, adına bir mahalle kurulmasından anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi söz konusu Çömlekçiler Mahallesi'ni anlatırken: "...caddenin iki tarafında iki yüz elli adet çanakçı, çömlekçi ve bardakçı dükkânları bulunur. Kâğıthane'den ve Sarıyer'den getirdikleri çamurlarla maşraba, çömlek ve sürahi yaparlar ki benzeri ancak Çin ve İznik Çinisi'nde bulunabilir. Fakat bu topraklarda başka bir özellik vardır. Bilhassa yeni yapılmış bu destilerden su içenin damağı kokulanır ve vücudu ebedi hayat bulur

"ve minel mai külle şey'in hay " sırrı açıkça görülür. Bu iş yerlerinde öyle maharetli ustalar vardır ki yaptıkları destiler kırk eli kuruşa satın alınarak padişah ve vezirlere hediye olarak götürülür..." demektedir.

Oyuncakçılar

Haliç'in işlenmeye elverişli balçığı Eyüp'te oyuncakçılığı da teşvik etmiştir. Reşat Ekrem Koçu, Eyüp oyuncaklarının yüzyıllar boyunca Eyüp'teki oyuncak dükkânlarından satıldığından söz etmekte, 17. yüzyılda da Evliya Çelebi Eyüp oyuncakçılarının yüz dükkânda yüz beş nefer olduğunu belirtmektedir. Yine aynı eserde, halen Cami-i Kebir Caddesi denilen yolun eski adının "Oyuncakçılar Çarşısı" olduğunu ve oyuncakçıların bu çarşıda yirmi beş otuz dükkânının bulunduğunu yazmaktadır.

Eski haritalarda caminin önünde Oyuncakçılar Adası olarak geçen ve 1956'lardan sonraki istimlâklerde ortadan kaldırılan adada muhtemelen oyuncak dükkânları vardır. Cami-i Kebir Caddesi üzerinde yakın zamana kadar aynalı, düdüklü, boyalı çamurdan yapılmış testileri; küçük tahta beşikleri; defleri; darbukaları; fırıldakları ile Eyüp oyuncaklarını satan bir dükkân kalmıştı. Oyuncak dükkânları zamanla yerini dini kitap ve malzemenin satıldığı dükkânlara bırakmıştır.

Eyüp Sultan Eldivenleri

Reşat Ekrem Koçu, Evliya Çelebi'nin kaydına göre 17. yüzyıl ortasında Eyüp'ün küçük el sanayi arasında nakışlı eldivenlerinin çok meşhur olduğundan bahsetmekte ve Evliya Çelebi'nin, "Eyüp'te mahbushanede mahbusların işledikleri günagün munakkaş eldivenler ve çorapların benzerleri Frengistan'da ve Gürcistan'da bulunur." dediğini aktarmıştır. Koçu, Eyüp'te bir hapishane bulunduğuna dair bir kayda yalnız Evliya Çelebi'nin eserinde rastladığını da eklemiştir.

Sanat Yaşamına Katkısı

Eyüp, sosyal ve kültürel açıdan geliştiği nispette sanatta da gelişmiş, geçmişten günümüze Türk musikisinin ünlü ustalarını, edebiyatçılarını, tiyatro ve gösteri dünyasının değerli şahsiyetlerini yetiştirmiş, kültür ve sanat yaşamına büyük katkıları olan bir semt olmuştur. Ünlü bestecilerden Eyyubi Mehmed Bey, Zekâi Dede, Ebubekir Ağa, Hacı Arif Bey, Mustafa Itri Efendi Türk musikisinin gelişimine büyük katkıları olan, Cumhuriyet öncesi dönemde Eyüp'te doğan Eyüp'te yetişen büyük ustalardır.

Edebiyat dünyasından da birçok değerli şahsiyet, Eyüp'te doğmuş ve yetişmiştir. Büyük Divan şairi Şeyh Galib'in yakın arkadaşlarından, Galata Mevlevihanesi müridlerinden tasavvuf şairi Esrar Dede, Koca Ragip Paşa, Mehmed Akif Ersoy ilk planda sayabileceğimiz sanat düşünce adamlarındandır.

Ortaoyunu'nun ünlü sanatçısı Kavuklu Hamdi, Ermeni asılli tiyatro oyuncusu Minakyan Efendi ise Cumhuriyet öncesi dönemde Eyüp'ün yetiştirdiği ünlü tiyatrocularıdır.

Tanınmış usta hattatların yetiştiği bir semttir aynı zamanda Eyüp. Ünlü hattat Suyolcuzade Eyyubi Mustafa Efendi ile öğrencisi, yazdığı Kuran-ı Kerim'lerle meşhur Hattat Hafız Osman da Eyüplüdür. Eyüp mistik atmosferi ile birçok yabancı yazarın dikkatini çekmiştir. Örneğin Charles Diehl, Miss Julia Pardoe, Edmondo de Amicis, daha yakın bir zamanda Benoit Braun ilk kalemde sayabildiklerimizdir.

Geleneksel Sanat Faaliyetleri

Eyüp, kültür ve sanat yaşamına büyük katkıları olmuş seçkin sanat ve düşünce adamları yetiştirmiştir. Örneğin; Cumhuriyet dönemi sanatçılarından Hüseyin Saadettin Arel'in, Saadettin Kaynak'ın Türk musikisinin gelişimine önemli katkıları olmuştur. Bu isimler Eyüp'te doğmuş ve yetişmiş değerli sanat adamlarıdır.

Edebiyat, felsefe, tarih alanında değerli çalışmaları bulunan edebiyatçı Nurullah Ataç, tarihçi Servet İskit, din ve felsefi alanında çalışmaları bulunan Ömer Ferit Kam, şair Mithat Cemal Kuntay, Osman Kaygılı, Rakım Ziyaoğlu, ilk planda sayabildiğimiz sanat ve düşünce adamlarıdır.

Yangınlar

İstanbul'un genelinde olduğu gibi Osmanlı geleneksel mimarisinin ahşap olması nedeniyle, Eyüp de geçmişte büyük yangınlar geçirmiştir. Bunda Eyüp'ün coğrafi konumunun da etkisi büyüktür. İstanbul'un iklimine hâkim kuzey rüzgârları, Haliç'in güney kıyısında yer alan Eyüp'te, kıyıda başlayan bir yangının kolaylıkla yamaçlara doğru yayılmasına neden olabilmektedir. Tarihi kaynaklardan Eyüp'ün 1690, 1708, 1886, 1895 ve 1912 yıllarında büyük yangınlar geçirdiği anlaşılmaktadır".

Rumeysa'nın yüzü kıpkırmızı olmuştu. Son iki-üç cümleyi kâğıttan

hızlıca okumuş, bitirir bitirmez derin bir oh çekmişti. Tabi bunu mikrofonun dibinde yaptığı için tüm salon duymuş ve herkesin yüzünde bir tebessüm oluşmuştu. En çok da Rumeysa gülmüştü kendi haline.

Sunumun ardından yarışma için yazılan şiir ve kompozisyonlar okundu. Hazırlanılan ikram tabakları konuklara dağıtıldı. Ardından Eyüp Mehter Takımı konuklara mini bir konser verdi.

Her şey çok güzel gitti. Salih Bey'in de dediği gibi alnımızın akıyla çıkmıştık bu geceden ve oldukça ses de getirmiştik.

En güzeli Sevgili Günlük, nasıl da alay ederdim hep bu kalipla, demek insan ellisinden sonra bile değişebiliyormuş, gecenin bir son değil her şeyin başlangıcı olması. Şimdi insanlar bizi biliyor, merakla takip edecekler hep. Ne yaptığımızı ve neler yapacaklarımızı soracaklar. Biz daha çok çalışmak zorunda kalacağız ama bilirsin gönülden yapılan hiçbir iş yormaz insanoğlunu. Lütfen hep böyle iyi gitsin her şey. Eyüp'e az da olsa bir katkımız olur umarım ve değiştirebiliriz insanların yaşamını biraz olsun olumlu yönde.

Ne yoğun bir gündü. Yirmi dört saatin içine neler sığdırılabiliyor istenildiği takdirde.

23 Aralık

Dernek faaliyetleri çok yoğun ilerliyor. Aylardır alamadım elime seni. Bunca zaman sonra iyi şeyler yazacak oluşum ne mükemmel. Okullarda yürüttüğümüz etkinlikler çok olumlu neticeler verdi. Belki de öyle görmek istediğim içindir bilmiyorum ama sanki biraz olsun değişti bir kısım insan. Herkesin bir anda yaşadığı yere duyarlaşmasını bekleyemem tabi ki ama yine de daha sıcak daha hoşgörülü görünüyor gözüme birçok insan. Belediyenin de bazı olumlu adımları oldu Eyüp Sultan Camii çevresi ve bazı eski ahşap evlere yönelik. Ben bu tempoda her geçen gün biraz daha enerjimin azaldığını hissediyorum, beni tedirgin eden sadece bu. Çok daha kolay yoruluyorum artık. Tek istediğim bu saatten sonra torunumun, Aleyna'mın ve diğer tüm çocukların daha güzel bir Eyüp'te yaşaması. Aslında bu sadece Eyüp meselesi değil. Farkında olan bireyler yetişmeli artık bizlerin arkasında. Daha insanca yaşayabilen, yaşamın tadına varabilen, ayrıntıları göz ardı etmeyen bireyler. Belki sadece sevginin esas manasını kavrayabilen ve her daim hoşgörüye sığınan bireyler görmek istiyorum. Umarım Aleyna böyle yetişir, her çocuk gibi...

29 Aralık

Sürpriz... O sürpriz diyen sesti, kendimi tutamayıp hıçkırarak beni ağlatan. Kızım Amerika'dan geldi. Hiç beklemediğim bir anda üç yaşındaki dünyanın en şeker kızının bağırışı geldi kulağıma:

"Sürpriz anneanne!"

On gün daha burada olacaklar. Yaptığım ilk şey onu alıp meydana götürmekti. Tabi ki güvercinlerin yanına. Ne kadar özenirdim ben yaşındaki insanları torunlarıyla beraber güvercinlere yem atarken gördüğümde. Biz de gittik bugün beraber. Torunum bir teyzenin okuttuğu lokumlardan yedi, onlarca kez teşekkür ederek. Dakikalarca güvercinleri seyretti. Bazen kovaladı, bazen çığlık çığlığa bağırıp kaçtı. Fırat geldi aklıma o an. Eyüp'ü keşfe çıktığımız ilk gün meydanda gördüğümüz, kızlara hava atıp güvercinleri kovalayan Fırat'ı. Gözümün önünden gitmiyor bu sahne. Torunum kahkahalarla yem atıyor güvercinlere. Bense arkada izliyorum yalnız. Saatlerce izleyebilirim onu buradan. Bir de nedense gözyaşı ıslatıyor yanaklarımı. Nedense....